

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та
аспірантської підготовки
Кафедра економіки
природокористування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ОКР «магістр»

на тему «ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ
ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

Виконала студентка 6 курсу групи МЕД -61

Спеціальність 8.18010017

Економіка довкілля та природних ресурсів

Ткач Діана Володимирівна

Керівник роботи

д.е.н., Андреева Наталія Миколаївна

Рецензент _____

Степанов Вячеслав Миколайович

Одеса – 2015

АННОТАЦИЯ

Магистерская работа на тему: «Организационно - экономический механизм стимулирования инновационного развития в контексте экологизации экономики Украины»

Цель магистерской работы заключается в научном обосновании и исследовании организационно - экономического механизма стимулирования инновационного развития в контексте экологизации экономики Украины.

В первом разделе сформированы теоретические аспекты организационно-экономического механизма стимулирования экологизации инновационного развития Украины.

Во втором разделе осуществлена комплексная оценка инновационного и природно-ресурсного потенциала на государственном и региональном уровнях.

В третьем разделе определены предложения по совершенствованию политики экологизации инновационного развития на государственном и региональном уровнях.

Квалификационная магистерская работа содержит:

Текстовой части - ____

Таблиц - ____

Схем - ____

ABSTRACT

Master's thesis entitled "Organizational - economic mechanism to stimulate innovation in the context of greening the economy Ukraine".

The purpose of the master's work is the scientific study and research organization - economic mechanism to stimulate innovation in the context of greening the economy of Ukraine.

In the first chapter formed the theoretical aspects of organizational and economic mechanism to stimulate innovation greening of Ukraine.

In the second chapter of the comprehensive assessment of innovative and natural resource potential at national and regional levels.

In the third section describes proposals for improving the greening policy innovation development at national and regional levels.

Qualification master's work includes:

Text parts - ____ c.

Tables - ____

Applications - ____

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

1.1. Стан та особливості формування інноваційного процесу в контексті екологізації економіки в Україні

1.2. Сутність та класифікація екологічних інновацій як складових екологізації інноваційної діяльності

1.3. Екологічно інноваційні інвестиції як основа екологізації економіки

1.4. Теоретичні основи формування механізму стимулювання та впровадження екологічних інновацій

1.4.1. Організаційно – економічний інструментарій механізму стимулювання інноваційного розвитку

1.4.2. Теоретичні підходи до формування комплексного механізму впровадження екологічних інновацій

РОЗДІЛ II. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ТА ПРИРОДНО –РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка природно – ресурсного потенціалу в контексті інноваційного розвитку України.

2.2. Аналіз впливу інноваційної діяльності на забезпечення екологічно-збалансованого розвитку України.

2.3. Оцінка основних показників розвитку природно-господарського комплексу Причорноморського регіону в контексті екологізації його інноваційної політики .

РОЗДІЛ III. ПРОПОЗИЦІЇ, ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Визначення пріоритетів щодо вдосконалення механізмів екологізації державної інноваційної політики.

3.2. Напрями стимулювання інноваційної політики екологізації регіону

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Загострення та поглиблення екологічних проблем, деградація потенціалу оточуючого середовища та природних ресурсів в Україні, продовжується, не зважаючи на значний спад промислового виробництва в останні 20 років. Збереження переважно сировинного характеру економіки, висока природомісткість та ресурсно-сировинна орієнтація виробництва, відсутність позитивних зрушень у бік скорочення ресурсоенергоексплуатуючих та екологічно брудних галузей, значний фізичний та моральний знос основних засобів виробництва потребують особливої уваги до екологічного фактора в здійсненні економічної діяльності в умовах формування та розвитку ринкових відносин. Усе це підтверджує актуальність проблеми екологізації економіки та передбачає посилення уваги до питань пошуку шляхів її ефективного вирішення.

В Україні практично не задіяний організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності щодо екологізації економіки, що передбачає запровадження та реалізацію принципів раціонального природокористування та мінімізацію негативного впливу на екологічні об'єкти при здійсненні антропогенної діяльності.

Актуальність стимулювання інноваційного розвитку в сучасних умовах обумовлена тим, що: аналіз динаміки абсолютних та інтегрованих показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище свідчить про те, що екологічна ситуація у природному доквіллі, як життєво важливому середовищі для існування людини, залишається досить складною.

Незважаючи на підвищену увагу до проблем ефективності та екологічності інноваційної діяльності, її стан залишається незадовільним. Така ситуація спричинена низькою умотивованістю екологічно спрямованої інноваційної діяльності підприємств.

Сьогодні процеси екологізації економіки мають стати не лише головним важелем у вирішенні економіко-екологічних проблем та забезпеченні сталого розвитку країни, а одним з найголовніших елементів

механізму екологізації інноваційної діяльності. Запровадження екологічних інновацій і внаслідок цього здійснення екологізації інноваційної діяльності стає можливим саме в рамках створення такої інноваційної структури, яка буде здатна об'єднувати науку, освіту, техніку і виробництво у єдину організаційно-економічну форму.

Для поліпшення екологічного стану України та стимулювання залучення інновацій в ресурсно-екологічну сферу господарювання необхідно здійснити:

- морально-етичну переорієнтацію суспільства в бік його екологізації;
- забезпечити формування планомірної виховної та освітньої екологічної політики на рівні держави та регіонів
- забезпечити розробку екологічних норм і стандартів, що відповідають міжнародним вимогам;
- прийняти екологічне податкове законодавство, яке стимулювало б залучення екологічно орієнтованих інвестицій та впровадження інновацій;
- створити відповідну екологічну інфраструктуру.

Метою магістерської роботи є в науковому обґрунтуванні та дослідженні організаційно – економічного механізму стимулювання інноваційного розвитку в контексті екологізації економіки України.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є процес формування та впровадження організаційно – економічного механізму стимулювання інноваційного розвитку на державному та регіональному рівнях.

Предметом дослідження є теоретичні основи економіко-організаційного забезпечення механізму стимулювання екологічно орієнтованого розвитку інноваційної діяльності на державному та регіональному рівнях(на прикладі України та Причорноморського регіону).

У відповідності з поставленою метою в роботі необхідно вирішити такі завдання:

1. Сформувати теоретичні аспекти організаційно-економічного механізму стимулювання екологізації інноваційного розвитку України.

2. Здійснити комплексну оцінку інноваційного та природно-ресурсного потенціалу на державному та регіональному рівнях.

3. Визначити пропозиції, щодо вдосконалення політики екологізації інноваційного розвитку на державному та регіональному рівнях.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

1.1. Стан та особливості формування інноваційного процесу в контексті екологізації економіки в Україні

На початку XXI ст. відбувається перехід світового господарства на інноваційну модель розвитку, що виявляється, зокрема, у трансформації переважної більшості структурних складових соціально-економічного устрою суспільства, зміні рушійних сил розвитку національних економік більшості країн. Прискорення темпів науково-технічного прогресу і перетворення його на основний фактор інноваційного розвитку економіки вимагає підвищення ефективності використання науки і техніки в рамках реалізації глобальної стратегії розвитку суспільства.

Світовий досвід доводить, що створення сприятливих умов для розвитку й підвищення ефективності наукової та інноваційної діяльності є пріоритетним завданням державної інноваційної політики розвинених країн, адже вплив науково-технічної та інноваційної сфер на розвиток і зростання економічної системи набуває на сучасному етапі вирішального значення. Головним механізмом реалізації стратегічних цілей державної інноваційної політики є стимулювання наукової діяльності та інноваційного процесу.

Інноваційний процес можна розглядати як комплекс послідовних дій, унаслідок яких новація розвивається від ідеї до конкретного продукту і поширюється під час практичного використання. Перебіг інноваційного процесу, як і будь-якого іншого, визначається складною взаємодією багатьох чинників. Успіх на цьому шляху залежить від управлінського механізму, який об'єднує в єдиний потік витoki наукової ідеї, її розроблення,

упровадження результату у виробництво, реалізацію, поширення і споживання.

Підходи до визначення поняття «інноваційний процес» приведені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «інноваційний процес»

Інноваційна діяльність (інноваційний процес) означає процес створення (розробки і виготовлення), впровадження і поширення інновацій. Інноваційний процес має циклічний характер і складається з багатьох інноваційних циклів.	С.М. Ілляшенко [1].
Послідовність дій на продукування ідей імовірного нововведення, маркетинг інновацій, виробництво, продаж і поширення цього нововведення, оцінка ефективності інновацій	В.Ф. Оберемчук [2].
1. Паралельно-послідовне проведення науково-технологічної діяльності. 2. Послідовні зміни фаз життєвого циклу продукту. 3. Інвестиційний проект за стадіями фінансування	Модульна програма для менеджерів [3]
Перетворення наукового знання, наукових ідей, винаходів у фізичну реальність (нововведення), яка змінює суспільство	Б. Твісс [4]
Комплекс різних послідовних видів діяльності на основі поділу і кооперації праці – від одержання нового теоретичного знання до використання створеного на його основі товару споживачем	П.П. Микитюк [5]
Система, у якій елементи процесу утворюють підсистеми, що знаходяться у постійному зв'язку та взаємодії з багатьма зворотними зв'язками. Кібернетичну модель інноваційного процесу подано у вигляді кола, що виражає протікання інноваційного процесу по спіралі угору (етапи: дослідження; розробка; експериментальне виробництво; виробництво; маркетинг; збут)	Б. Санто [6].
Розглядається у вигляді ланцюга, що складається із п'ять фаз: ідея, НДДКР, створення продукту, виробництво, розподіл. Починається із появи ідеї інновації і завершується її виведенням з ринку.	Д. Дойл [7]
Розглядає як інновацію в динаміці: виготовлення нового продукту, впровадження нового методу, освоєння нового ринку.	Й Шумпетер [8]
Процес, що охоплює усі фази розробки, впровадження, застосування та дифузії технологій	А.Н. Тихонов та ін. [9]
Процес перетворення наукового знання у інновацію, тобто послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології чи послуги та розповсюджується при практичному використанні. Цей процес не переривається і після впровадження, оскільки по мірі розповсюдження (дифузії) новина удосконалюється, робиться більш ефективною, набуває нових споживацьких властивостей.	П.Н.Завлін, А.К. Казанцев, Л.Е. Мінделі [10]
Інноваційний процес пов'язаний зі створенням, освоєнням та розповсюдженням інновацій.	С.Д. Ільєнкова [11]
Процес створення і розповсюдження інновацій. Складається з трьох компонентів: 1) новації, нові ідеї знання – результат завершених наукових досліджень, дослідно-конструкторських розробок, інші науково-технічні результати; 2) впровадження, введення новації у	Д.А. Новіков, А.А. Іващенко [12]

практичну діяльність (інновація); 3) дифузія – розповсюдження вже єдиножды освоєної інновації, тобто застосування інноваційних продуктів, послуг чи технологій у нових місцях і умовах.	
---	--

Інноваційні процеси в економіці України не набули вагомих масштабів. Кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить 12-14 %, що менше в 3-4 рази, ніж в інноваційно розвинених економіках. Наукомісткість промислового виробництва перебуває на рівні 0,3 %, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, тоді як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

За Європейським інноваційним табло Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності четвертій групі – "країни, що рухаються навздогін" зі значенням індексу 0,23. Порівняно з іншими країнами ЄС, відставання України становить: від "країн-лідерів" – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від "країн-послідовників" – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн "помірні інноватори" – 1,6 рази (Норвегія – 0,35) [13].

Одним з визначальних факторів в плані визначення рівня конкурентоспроможності економіки країни у світовому економічному просторі є рівень розвитку науково-технічного потенціалу і економіки знань сьогодні. За даними Звітів про індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (Global Competitiveness Index, GCI) за 2012 - 2013 та 2013 - 2014 рр., Україна досягла другої стадії розвитку - країни з ефективноорієнтованою економікою. ВВП на душу населення у цей період становив 3621 дол. США та 3877 дол. США відповідно. У 2008 р. та в 2009 р. Україна вже визнавалась Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) країною з ефективноорієнтованою економікою, проте після значного падіння обсягів

ВВП на душу населення в 2010 - 2011 рр., за класифікацією ВЕФ, Україна знову була віднесена до групи країн, що знаходяться на перехідній стадії від ресурсорієнтованої до ефективноорієнтованої економіки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Визначення типу економіки України на основу Індексу глобальної конкурентоспроможності, 2004-2013 рр.

Рік	Місце	Індекс	ВВП на душу населення, дол. США	Тип економіки
2004	86	3,3	1048	ресурсорієнтована
2005	84	3,3	1368	
2006	69	4,0	1830	
2007	73	4,0	2305	перехідна стадія до ефективно
2008	72	4,1	3072	ефективноорієнтована
2009	82	4,0	3899	
2010	89	3,9	2550	перехідна стадія до ефективноорієнтованої економіки
2011	82	4,0	3013	
2012	73	4,1	3621	ефективноорієнтована
2013	84	4,1	3877	

Важливим чинником формування інноваційної економіки у країні є провадження новітніх технологій. У 2013 р. Україна за субіндексом «Технологічна готовність» зайняла 94-е місце, знизившись у рейтингу на 13 пунктів порівняно із 2012 р. (81-е місце). Перші позиції у загальному рейтингу технологічної готовності країн посідають Швеція, Люксембург, Норвегія, Велика Британія, Данія. Найвищий рівень доступу до новітніх технологій притаманний Фінляндії, Швеції, Норвегії, Швейцарії, Великій Британії. Україна посідає останні місця за складовими субіндексу «Технологічна готовність»: за наявністю новітніх технологій - 106-е місце, за освоєнням технологій на рівні компаній - 100-е місце, за переміщенням ПІІ та технологій - 131-е місце.

Одним з найважливіших чинників розвитку економіки є інновативність країни. Єдиною відносною конкурентною перевагою України за цим критерієм є наявність науковців та інженерів, за якою вона посідає 46-е місце серед

148 країн за оцінками ВЕФ (табл.1.3) [14-15]. Відносно високим є рейтинг України за якістю науково-дослідних установ - 69-е місце, за співробітництвом університетів та підприємств у сфері дослідження та розвитку - 77-е місце, за кількістю патентів на млн. осіб населення - 52-е місце.

Найгірший результат Україна демонструє за здатністю до інновацій - 100-е місце, за витратами компаній на дослідження та розвиток - 112-е місце, за державними закупівлями передових технологічних продуктів - 118-е місце [15].

Таблиця 1.3

Результати України за складовою GCI «Інновації» за 2012–2014 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності та його складові	2013-2014 рр.		2012-2013 рр.		Відхилення	
	рейтинг (із 148)	бал (1-7)	рейтинг (із 144)	бал (1-7)	рейтинг	бал
ЄСІ	84	4,1	73	4,1	-11	0
Основні вимоги (40,0%)	91	4,3	79	4,4	-12	-0,1
Підсилювачі ефективності (50,0%)	71	4,0	65	4,1	-6	-0,1
Фактори інновацій та розвитку (10,0%)	95	3,4	79	3,4	-16	0
Інновації:	93	3,0	71	3,2	-22	-0,2
Здатність до інновацій	100	3,2	58	3,3	-42	-0,1
Якість науково-дослідних закладів	69	3,6	64	3,7	-5	-0,1
Витрати компаній на НДДКР	112	2,7	104	2,7	-8	0
Співпраця університетів та бізнесу в НДДКР	77	3,4	69	3,6	-8	-0,2
Держзакупівлі високотехнологічної продукції	118	3,0	97	3,2	-21	-0,2
Наявність наукових та інженерних кадрів	46	4,5	25	4,8	-21	-0,3
Патенти та винаходи (на млн. осіб)	52	2,9	51	2,1	-1	+0,8
Охорона інтелектуальної власності	133	2,5	120	2,7	-13	-0,2

Витрати на дослідження і розробки є одним із основних показників рівня інноваційного розвитку країни. Інтенсивність досліджень і розробок (дослідження і розробки як відсоток ВВП) використовується як показник відносної міри інвестицій у створення нових знань. Найвищий показник інтенсивності досліджень і розробок характерний для Ізраїлю - 4,38 % ВВП у 2011 р. Наступні позиції посідають: Корея - 4,03 %, Фінляндія - 3,78 % ВВП; Японія - 3,39 % ВВП; Швеція - 3,37 % ВВП; Ісландія - 3,11 % ВВП; Данія - 3,09 % ВВП; Німеччина - 2,88 % ВВП; Швейцарія - 2,87 % ВВП; США - 2,77 % ВВП . Загалом інтенсивність досліджень і розробок у країнах ЄС становить 1,94 % ВВП, у країнах ОЕСР - 2,37 % ВВП. У країнах СНД (окрім Російської Федерації, де цей показник становив 1,2 % ВВП), питома вага витрат на дослідження та розвиток становить менше 1 % ВВП.

В Україні показник інтенсивності досліджень і розробок становив 0,75 % ВВП у 2012 р., у 2011 р. - 0,73 %. Найвища інтенсивність досліджень та розробок в Україні спостерігалася у період 2000 - 2005 рр. Тоді частка витрат на дослідження та розвиток становила 1,1-1,2 % ВВП [16].

Перехід економіки України на інноваційну модель розвитку проголошено головним і визначальним пріоритетом держави ще у 2000 р. Проте на практиці цього не відбулося через відсутність системного державного управління наукою та інноваційною сферою. Через українське незадовільне фінансування триває деградація наукового потенціалу країни, зведено нанівець програмно-цільовий метод вирішення найважливіших науково-технологічних проблем.

Сьогодні в Україні виникла парадоксальна ситуація. З одного боку, розвиненою вважається наукова сфера та її величезний потенціал. На перший погляд, і результативність використання наукового потенціалу за показником обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт має позитивну тенденцію нарощування (за останні десять років більше, ніж у п'ять разів). З іншого – науково-технічний потенціал країни не став основою прискорення

темтів упровадження інновацій у вітчизняну економіку. Важливою проблемою є, як наголошувалося, відірваність науки від виробництва.

Як наслідок, інноваційна активність у промисловості знизилася за останні 12 років за деякими показниками майже в п'ять разів.

Частка України на світовому ринку наукомісткої продукції є меншою 0,1 %, питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт становить близько 1 % ВВП України, інноваційна активність промислових підприємств залишається надзвичайно низькою, оновлення основних засобів не досягає 5 % на рік, матеріально-технічна база наукових організацій швидко “старіє”.

Реалії сучасного суспільного розвитку наголошують, що для уникнення негативних наслідків антропогенної діяльності необхідно проводити негайну екологізацію економіки.

У науковій літературі існують різні наукові підходи до поняття екологізації економіки. Так, одним з найбільш вдалих є визначення, запропоноване Л.Мельником, який під поняттям «екологізації економіки» розуміє цілеспрямований процес перетворення економіки, спрямований на зниження екодеструктивного впливу процесів виробництва і споживання товарів і послуг у розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту.

При цьому під інтегральним екодеструктивного впливу він розуміє наведені до єдиної критеріальною базі результати негативних наслідків впливу на людину і природні системи процесів виробництва і споживання предметів і послуг [17, с. 230-231].

Процеси постійного екологічного вдосконалення, які закладені в основу екологізації інвестиційної політики, можуть бути забезпечені тільки в рамках інноваційної екологічної політики, яка реалізується на державному рівні.

Раціональне природокористування зокрема, та екологізація загалом, передбачає господарювання таким чином, щоб забезпечити самовідтворення відновних природних ресурсів, тому їх використання має бути науково

обґрунтованим і узгодженим з відповідними службами, які здійснюють моніторинг за їх використанням.

З метою забезпечення оптимального використання природних ресурсів в Україні необхідно здійснювати не тільки екологізацію, а й реструктуризацію економіки, спрямувавши її в бік зменшення використання матеріальних і енергетичних ресурсів та самозабезпечення. Водночас потрібно використовувати сучасні безвідходні і маловідходні технології в усіх галузях господарства.

Концепція раціонального природокористування і екологізації економіки України має ґрунтуватись на розвитку екологічного менеджменту, який, в свою чергу, базується на таких принципах:

1) пріоритетність ідеї сталого розвитку в контексті поєднання економічної і екологічної безпеки країни та її регіонів;

2) системність і комплексність у здійсненні стратегії розвитку системи екологічного менеджменту як якісно нової ідеології управління національним господарством, як головної ідеї екологізації економіки;

3) наступність у розвитку екологічного менеджменту духовних екологічних цінностей, системи екологічного виховання й освіти, культурної спадщини.

Тільки таким чином Україна зможе інтегруватися в світовий економічний простір, забезпечити гідний рівень економічної та екологічної безпеки та добробуту її населення .

Варто сказати, що за останні роки в нашій державі сформовані основи екологічного законодавства, здійснені структурні реформи у сфері охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, закладений концептуальний базис нової екологічної політики та запропоновано конкретні механізми її діяльності, впроваджено систему екологічного маркування продукції.

При наявності значної кількості екологічних проблем до національних пріоритетів екологізації економіки і раціонального використання природних ресурсів зараховують:

- 1) формування збалансованої системи природокористування і адекватної перебудови виробничого потенціалу національної економіки;
- 2) екологізацію технологій в промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті;
- 3) забезпечення біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідної справи [18].

Екологізація економіки України реалізується через цільові національні, державні та регіональні програми й стратегії. Особливо актуальними є стратегії екологізації розвитку ПЕК, АПК, водогосподарського забезпечення потреб національного господарства. Для самообмеження використання невідновних та повільно відновних енергоресурсів (вугілля, нафти, газу тощо) потрібно ширше і ефективніше використовувати енергію Сонця та інших нетрадиційних джерел енергії: вітру, термальних джерел, морських припливів і хвиль, попутних газів, водневу енергію, біогаз, депоновану теплоту в глибинах земельних надр і Світового океану тощо. Разом з тим потрібно повсюдно використовувати ефективні технології енергозбереження.

Все більшого масштабу набуває використання біотехнологій у виробництві продуктів харчування, енергетиці та захисті біосфери від антропогенних забруднень. У сучасних умовах актуальним стало освоєння космічного простору з господарськими цілями: розвідування корисних копалин, прогнозування клімату, моніторинг біосферних процесів, дослідження антропогенних забруднень біосфери, а також з метою запобігання глобальним воєнним конфліктам, уникнення небажаних наслідків природних стихій (пожеж, буревіїв, землетрусів, вулканів, цунамі тощо).

Екологізація економіки України буде ефективною, якщо при її формуванні і реалізації послідовно і до кінця буде витриманий критерій

реальності. На жаль, між законодавчо-нормативним забезпеченням цього процесу та його практичною реалізацією зберігається ще досить велика дистанція. З урахуванням процесів екологізації суспільного життя має будуватися тактика природоохоронних дій на найближчі роки [17;18]. Головна її мета – в процесі економічного розвитку не допустити погіршення екологічної ситуації та сформувати ринок екологічних послуг України.

Такий ринок в поєднанні з екополітикою вимагає внесення певних коректив у процеси подальшої екологізації економіки, а саме:

- своєму прямому призначенню має відповідати механізм екологічної відповідальності суб'єктів господарювання за стан довкілля, який побудований на принципі «Забруднювач платить»;

- першочергової уваги заслуговує питання пошуку дієвих засобів імплементації екологічних благ в систему суспільних цінностей. Екологічно безпечне середовище в людській свідомості має посісти чільне місце поряд із традиційними матеріальними та духовними потребами [17; 19];

- у складних економічних умовах актуальним є питання запровадження ефективних механізмів стимулювання підприємницьких структур та приватного бізнесу до участі у вирішенні екологічних проблем. У цьому напрямку необхідно встановити правила розподілу відповідальності між державними органами і приватизованими підприємствами за вже завдані збитки навколишньому середовищу.

Екологічний фактор має знайти своє відображення у вартості об'єктів, які приватизуються, з метою здійснення необхідних природоохоронних заходів;

- назріла необхідність створити ефективні механізми встановлення суб'єктів відповідальності за екологічні порушення минулих років та розподілу зобов'язань щодо їх ліквідації та відшкодування нанесених збитків;

- важливою формою активізації екологічної політики мають стати регіональні екологічні програми [20].

Нині суспільство має реальну можливість переломити негативні тенденції та здійснювати радикальне поглиблення ринкових реформ, зокрема через урахування екологічного чинника. Це передбачає реалізацію політики цілеспрямованого стимулювання розвитку ефективних вітчизняних виробництв, становленню національного екокапіталу, активній підтримці створення в Україні сучасної конкурентоспроможної екологічно безпечної економіки. Її формування вимагає насамперед активізації ролі держави у цьому напрямку із залученням усього арсеналу ринкових інструментів при одночасному активному здійсненні інституціональних перетворень, спрямованих на зростання ефективності й конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Необхідним є встановлення ефективної системи контролю за діяльністю природних монополій, розробка механізмів адаптації міжнародних вимог щодо оздоровлення навколишнього природного середовища та втілення їх у національних природоохоронних стандартах.

Формування інноваційного процесу в контексті екологізації економіки в Україні повинно бути однією із стратегічних цілей розвитку держави, так як тільки такий шлях розвитку забезпечить збереження природно-ресурсного потенціалу, необхідного для економічного зростання; створить високу якість життя людей; дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку, все більшою мірою орієнтуватися на підтримку екологічно чистих товарів і послуг.

1.2. Сутність та класифікація екологічних інновацій як складових екологізації інноваційної діяльності

Під «екологічної інновацією» розуміється кінцевий результат діяльності зі створення, використання екологічно орієнтованих нововведень, реалізованих у вигляді вдосконалених або нових екологічних товарів (виробів або послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, які сприяють розвитку та підвищенню соціально-економічної ефективності функціонування підприємств, забезпеченню ресурсно-екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища.

Згідно з цим визначенням до екологічних інновацій можна віднести:

- розробку, створення і впровадження нових технологічних процесів і циклів розробки і узгодженого розвитку всіх функціональних ланок з видобутку ресурсів, їх переробки, використання відходів і відтворенню цих ресурсів;
 - розробку і використання ресурсозберігаючої техніки, розробку і впровадження маловідходних і безвідходних технологій, що забезпечують комплексне освоєння природних ресурсів, розробку біотехнологій;
 - освоєння нових територій, а також розширення діючих з урахуванням екологічної безпеки населення та виробництва;
 - розробку і випуск нових екологічно чистих продуктів і створення потужностей для їх виробництва, розробки варіантів використання нових і відновлювальних джерел енергії;
 - впровадження нових організаційних форм, включаючи удосконалення організаційно-територіальної структури потенційно небезпечних виробництв з метою зниження їх екологічної небезпеки;
 - формування нового мислення у розробників інновацій з точки зору необхідності їх екологізації шляхом впровадження обов'язкового екологічного освіти.

Під «екологічно орієнтованою інноваційною діяльністю» в роботі розуміється процес створення, впровадження та розповсюдження екологічно орієнтованих і екологічних інновацій. Відзначимо, що якщо перші носять більш комплексний характер і можуть також орієнтовані на соціально-екологічних ефектів, то останні, безумовно, мають цільовий характер і орієнтовані в основному на отримання екологічних ефектів. З метою визначення пріоритетів державної та регіональної підтримки еколого-інноваційної діяльності необхідно розробити типологію екологічних інновацій [21].

Залежно від сфер реалізації, екологічні інновації поділяють на:

- 1) технічні (нові екологобезпечного та екологічно чисті продукти, технології тощо);
- 2) організаційні (нові методи і форми організації діяльності підприємств, спрямовані на зниження екологічної небезпеки);
- 3) соціальні (різні форми активізації творчої діяльності в напрямку екологізації виробництва і споживання).

З точки зору значущості в економічному розвитку екологічні інновації можуть підрозділятися на: базисні, удосконалюючі і псевдоінновації.

Базисні інновації представлені великими винаходами і стають основою формування нових напрямків і поколінь техніки (технологій). Їх особливістю є значна непередбачуваність екологічних наслідків на сучасному рівні розвитку науки і техніки. Екологічний ефект їх реалізації в одному напрямку може також сприяти скасуванню негативного впливу в іншому.

Удосконалюючі інновації є найбільш поширеними видами інновацій. Саме на них в першу чергу спрямована дія інноваційного

економічного механізму. У разі їх реалізації можна не тільки передбачати їх наслідки, а й дати їм економічну оцінку за допомогою розробленої вітчизняними вченими методики визначення збитків, які запобігають і наносяться навколишньому середовищу в результаті впровадження екологічної інновації.

Псевдоінновації спрямовані на часткове поліпшення застарілої техніки і технології, вони не впливають на раціональне використання природних ресурсів, розвиток науково-технічного прогресу, а тільки частково запобігають забрудненню, що наносяться екологічно небезпечними технологіями виробництва і продуктами споживання.

Щодо компонентів природного середовища, з якими пов'язана еколого-інноваційна діяльність екологічні інновації можна поділити на :

- однокомпонентні (атмосферне повітря, вода, ґрунти)
- комплексні (повітря-вода, вода-ґрунт і т.д.).

Виходячи з видів екодеструктивності процесів, які можуть бути попереджені, завдяки екологічним інноваціям останні слід класифікувати за наступними напрямками: порушення ландшафтів; механічні, біологічні, хімічні види забруднень [22].

За глобальністю впровадження екологічні інновації слід визначати як:

- нові в світі (принципово нові з точки зору міжнародних зразків);
- нові в країні (нові з точки зору народного господарства);
- нові з точки зору галузі; нові з точки зору підприємства.

Стосовно до виду одержуваного ефекту, екологічні інновації можна класифікувати як інновації, спрямовані на отримання: економічного, екологічного, соціального, бюджетного та інтегрального ефектів. Екологічні

інновації можна розглядати у трьох аспектах: об'єктний (об'єкт - результат науково-технічного прогресу (НТП)); процесний і процесно-інвестиційний. В рамках процесного підходу еколого-інноваційний процес, характеризують як комплексний процес, який включає розробку, впровадження, поширення, комерціалізацію та утилізацію нових споживчих цінностей (товарів, техніки і т.д.). Саме наявність останньої стадії відрізняє еколого-інноваційний процес від звичайного інноваційного. В рамках процесно-інвестиційного підходу інновація визначає процес впровадження інвестицій в інновації.

За критерієм новизни розрізняють :

➤ Радикальні .

До них належать види продукції, що раніше не випускалися, принципово нові види технологій (як, наприклад, лазерна техніка, біотехніка та ін.), впровадження яких супроводжується розробленням і впровадженням нової техніки, а також нових принципів організації та управління виробництвом (впроваджуються у країнах з високим науково-технічним потенціалом, які для матеріалізації результатів досліджень у техніко-технологічних системах, машинах та обладнанні мають дослідно-конструкторську базу, що відповідає сучасним світовим стандартам. Країни, науково-технічний потенціал яких досить низький, є тільки споживачами таких інновацій).

Радикальні інновації, які відкривають принципово нові практичні можливості для задоволення тих чи інших потреб і вносять якісні зміни у способи діяльності людини, умовно поділяють на три види :

- одиничні, що з'являються досить часто й передбачають перехід від однієї технологічної групи до іншої. Найчастіше вони виникають у виробництві як засобів виробництва, так і предметів споживання;

- системні, що мають всебічний вплив на економічну систему та модифікують умови виробництва не тільки в основних секторах виробництва і споживання, а й у багатьох споріднених та обслуговуючих галузях. Нові технологічні системи є наслідком не однієї, а цілої низки послідовних інновацій, пов'язаних єдиною технологічною базою;
- революційні технології, що являють собою суттєвий тип інновацій, які привносять кардинальні зміни в техніко-економічні параметри та пов'язані з основними глобальними економічними циклами.

➤ Модифікаційні

Модифікаційний тип інновацій позначається на вдосконаленні наявних технічних засобів і на їх адаптації до мінливих вимог. Передбачають наявність розвиненої інфраструктури, до якої входять експериментально-технічна база, а також система науково-технічної інформації. Використання модифікаційних інновацій найефективніше в тих країнах і регіонах, промислове виробництво яких лише створюється, а інженерно-технічний персонал і робітники починають опановувати нове для них обладнання, машини й інші види техніки.

У сфері охорони довкілля інновації поділяють на чотири групи :

- імітація - повторення вже існуючих інновацій (наприклад , упаковки багаторазового використання для прального порошку);
- трансферт-інновацій - передача нововведень з однієї технологічної галузі в іншу;
- ретельно розроблені та проведені інновації;

- інноваційний прорив - реалізація нових, досі не існуючих інновацій.

Незважаючи на підвищену увагу до проблем ефективності та екологічності інноваційної діяльності, її стан залишається незадовільним. Така ситуація спричинена низькою умотивованістю екологічно спрямованої інноваційної діяльності підприємств.

Доцільність екологічних інновацій як складових екологізації інноваційної діяльності можна аргументувати таким чином[23]:

I. Виробництво та споживання екологічних інновацій дозволить гармонійно вирішувати суперечності між економічним зростанням і збереженням довкілля;

II. Україна має унікальний потенціал в галузі проектування, розроблення та виробництва екологізованих технологій і обладнання. Це стосується як науково-дослідних закладів традиційного типу, так і великої кількості інноваційних недержавних структур ;

III. для розроблення та виробництва екологічних інновацій є можливість залучати висококваліфікованих працівників багатьох професійних категорій при збереженні порівняно низької заробітної плати;

IV. у зв'язку зі зростанням європейського попиту на ринку природоохоронних товарів і послуг перед виробниками екотехніки й устаткування відкриваються широкі можливості у галузі зовнішньої торгівлі. Україна в ряді галузей очисного устаткування, моніторингових систем, сільгосп- і біотехнологій є майже монополістом серед країн СНД

V. розроблення, виробництво та просування на ринку екологічних інновацій - міжнародно визнана благородна мета, на ре-

лізацію якої можуть бути отримані кошти міжнародних фондів багатьох країн;

VI. міжнародна громадськість є підготовленою до сприйняття екологічних інновацій, можна говорити навіть про їх очікуваність;

VII. зі зміною життєвих стилів, норм і цінностей змінюються товари та ринки. Для задоволення сьогоднішніх цінностей необхідним є виробництво екологічно безпечних товарів.

Сьогодні процеси екологізації економіки мають стати не лише головним важелем у вирішенні економіко-екологічних проблем та забезпеченні сталого розвитку країни, а одним з найголовніших елементів механізму екологізації інноваційної діяльності. Запровадження екологічних інновацій і внаслідок цього здійснення екологізації інноваційної діяльності стає можливим саме в рамках створення такої інноваційної структури, яка буде здатна об'єднувати науку, освіту, техніку і виробництво у єдину організаційно-економічну форму.

1.3. Екологічно іноваційні інвестиції як основа екологізації економіки

Перехід національного господарства України на шлях інноваційного розвитку залежить від дієвості існуючих механізмів й регуляторів інноваційної та інвестиційної зацікавленості суб'єктів господарювання щодо впровадження екологоконструктивних заходів, а також рівня розвитку державного екологічного інвестування.

Справді, екологічне інвестування здатне виконати роль головного напрямку інноваційного розвитку України, сприяючи екологоконструктивній

структурній перебудові економіки, скороченню споживання природних ресурсів, збереженню природного капіталу, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Адже науково виважена та просто грамотна інвестиційна політика, орієнтована на суттєве розширення фінансування екологозберігаючих заходів і поліпшення стану довкілля, водночас активізує екологічний вектор інноваційної політики, включаючи розвиток науково-дослідних робіт в сфері охорони навколишнього природного середовища, комерціалізацію нових технологій в сфері підвищення енергоефективності й альтернативної енергетики, а також стимулює розвиток національного ринку екологічних товарів і послуг.

Аналіз стану екологічного інвестування в Україні за останні десять років засвідчує перманентну позитивну тенденцію активізації підприємств, установ та організацій України щодо капітального інвестування екологічного призначення поряд з коливальним характером темпів державного інвестування у природоохоронну діяльність.

Вочевидь інвестиційній активності суб'єктів господарювання - природокористувачів стосовно екологоконструктивної модернізації матеріально-технічної бази виробництва сприяло підвищення значущості зборів за забруднення навколишнього середовища/екологічних податків як до проведення природоохоронних заходів.

Екологічні інвестиції мають певні особливості. Це зумовлено тим, що природне середовище має властивості до саморегуляції та самовідновлення. У зв'язку з цим людство має можливість зменшити свої зусилля на відтворення тих властивостей природних ресурсів та об'єктів, які були видозмінені та перетворені у стан, не придатний до використання. Це можливо за рахунок саморегулювальної здатності екосистеми, але безперечно в певних межах. У зв'язку з цим, у порівнянні з іншими видами інвестицій, відносно ізольованих від екосистеми, в екоінвестиціях необхідно враховувати цей фактор. Донедавна людина вважала, що екосистема в змозі подолати антропогенне навантаження й інвестиції в збереження

навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу не потрібні. Це призвело до споживацького ставлення до природних ресурсів та до «утриманства».

На відміну від традиційних інвестицій в економіку, інвестиції в раціональне використання природних ресурсів об'єктивно повинні здійснюватися системно у часі та просторі. Оскільки відновлення та поліпшення якості довкілля або властивостей екосистем через їхню просторову спільність потребують тривалого періоду та більших зусиль, тим більше якщо не здійснювалися превентивні інвестиції, то подальші, навіть значні інвестиції спрямовані на „спробу ліквідувати наслідки" малоефективні і в основному призводять до накопичення проблем і погіршення умов відновлення як у суспільстві, так і в екосистемі.

Екоінвестиції відрізняються від інвестицій в інші сфери господарської діяльності тим, що[24] :

- екоінвестиції спрямовані на використання, охорону, відтворення умов щодо підтримки природно ресурсного потенціалу та забезпечення природно ресурсної безпеки:

- об'єкт інвестицій нерідко має загальний для багатьох споживачів і користувачів характер, і завдання не може бути вирішене окремим суб'єктом господарювання, регіоном і навіть країною (щодо глобальних екологічних проблем);

- природоохоронні, природовідтворювальні інвестиції (у сфері охорони та відтворення природних об'єктів) завжди і всюди, в часі і просторі повинні здійснюватися з урахуванням властивості саморегуляції, самовідновлення екосистем, окремих її компонентів (до певної межі). Людською працею відтворити все, що створює природне середовище (властивості, якості елементів і екосистем в цілому), на 100% неможливо;

- природна система. Її елементи можуть знижувати, втрачати певні властивості як під впливом антропогенних чинників, так і під дією природних сил та явищ.

Крім того, що екоінвестиції мають відмінні риси, вони також охоплюють різноманітні види інвестицій, що відрізняються за різними ознаками [25].

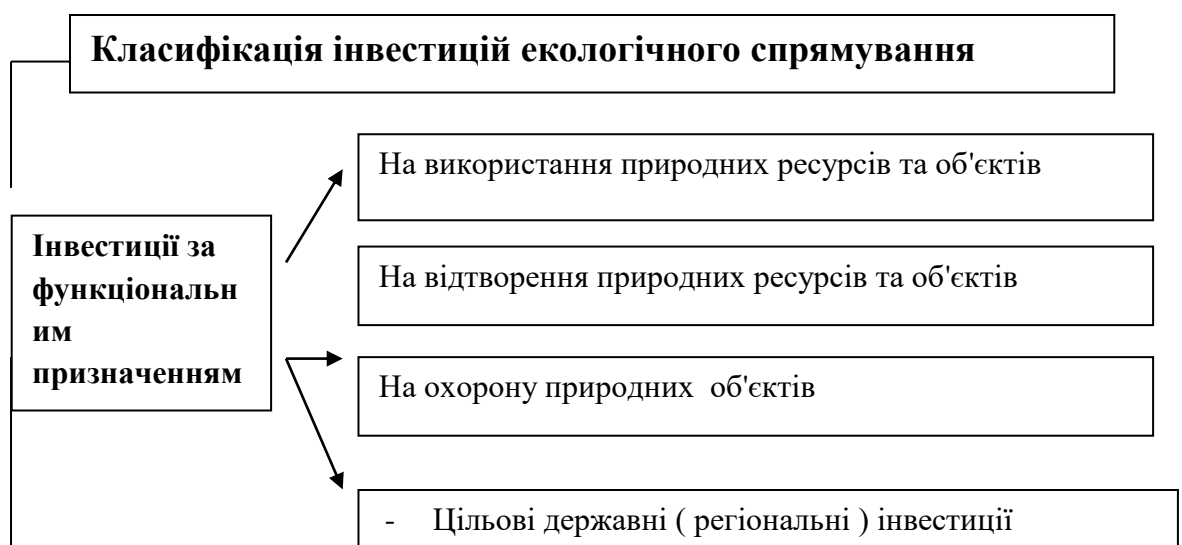
Проаналізувавши існуючі підходи до класифікації екоінвестицій у науково методичних розробках, на основі системного підходу нами була здійснена класифікація екологічних інвестицій (рис.1.1).

Розглянемо більш детально деякі види екоінвестицій.

Інвестиції за рівнем управління:

- Локальні - спрямовані на екологізацію підприємств, виробничої діяльності (наприклад, упровадження замкнутої системи водоочищення і водопостачання, використання відходів власного виробництва як ресурсів для допоміжного виробництва і обслуговуючого господарства).

- Регіональні - на вирішення регіональних екологічних проблем: збереження та поліпшення екологічної рівноваги екосистеми регіону з урахуванням трансграничного впливу (наприклад, будівництво нових очисних споруд, облаштування нового полігона для захоронення відходів, спорудження об'їзного автомобільного шляху для транзитного транспорту (як. наприклад, в Одесі).

**Інвестиції за
джерелами
фінансування**

**Інвестиції
за рівнем
управління**

**Інвестиції
за
формою
прояву**

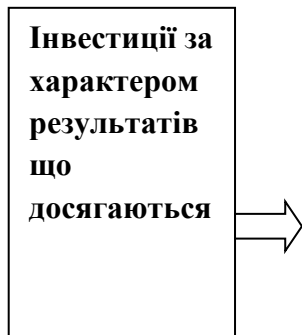

Рисунок 1.1 Класифікація екологічних інвестицій

Державні - на вирішення державних екологічних проблем: зниження забруднення. досягнення еконормативів. недопущення катастроф, збереження природних ресурсів, упровадження нових екотехнологій та розроблення нових екотоварів (наприклад, розроблення нових видів бензину і дизельного паливо, проектування і виробництво нових авіа- і автомобільних двигунів, приладів, пристроїв, що знижують рівень забруднення довкілля і дозволяють контролювати цей рівень, здійснювати моніторинг).

- Міжнародні - на вирішення глобальних, міжнародних екологічних проблем: недопущення екологічних катастроф та криз, збереження природних ресурсів і довкілля для наступних поколінь (упровадження довкілля):

Виробничо технологічні інвестиції передбачають проектування і установку переробного, очисного обладнання, замкнених технологічних процесів використання природних ресурсів, освоєння виробництва нової

екологічно чистої продукції, утилізацію і переробку відходів як вторинних ресурсів та викидів.

Організаційно-управлінські передбачають розроблення та упровадження нових екологічних стандартів, нормативів, формування єдиної системи нормативно правового забезпечення, створення систем контролю і екологічного моніторингу. розроблення та впровадження більш досконалого чи нового природоохоронного законодавства.

Науково дослідницькі - передбачають дослідження та розроблення природоохоронних та екологічно безпечних технологій, обладнання, екологічно чистих процесів, екологічно чистої продукції та її упаковки.

Освітньо-виховні - передбачають розроблення та упровадження систем безперервної екологічної освіти, підготовки менеджерів природоохоронної та екологічної діяльності, створення програм просвіти населення у сфері раціонального використання природних та енергетичних ресурсів, відходів антропогенної діяльності.

На особливу увагу заслуговує класифікація джерел інвестування . Як видно з рис.1.2 , вони поділяються на зовнішні та внутрішні, а ті в свою чергу складаються з трьох основних блоків.

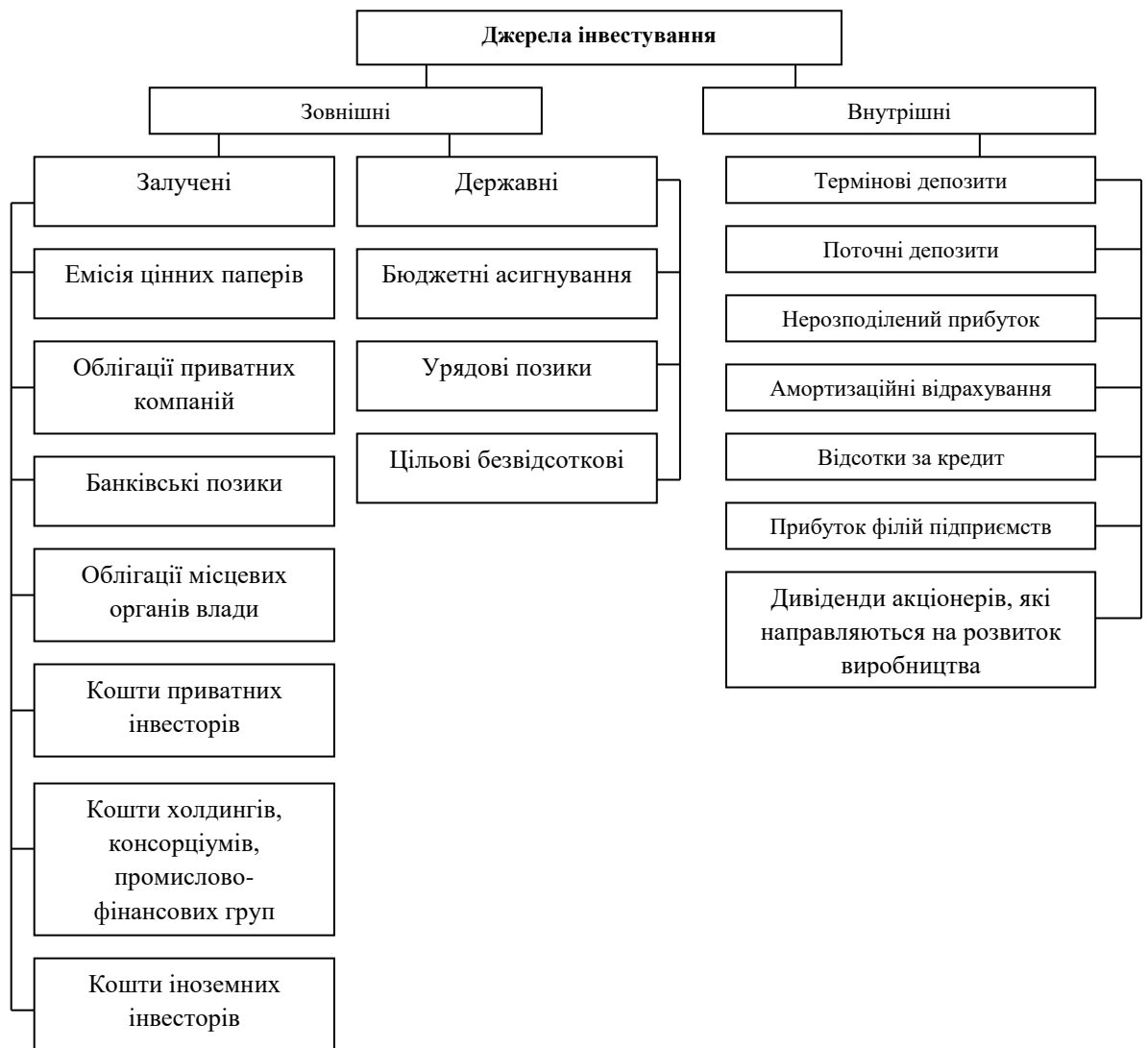

Рисунок 1.2. Класифікація джерел фінансування інвестицій

Екологічні інвестиції повинні здійснюватися за загальними принципами інвестиційної діяльності, основними з яких є:

✓ принцип ефективності - передбачає досягнення кінцевого позитивного ефекту (економічного, соціального та екологічного). При цьому економічний результат може бути і негативним, але за умови значного позитивного соціального та екологічного результату здійснення інвестицій буде доцільним;

✓ принцип системності - передбачає комплексний підхід до вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем;

✓ принцип оптимальності - передбачає раціональне поєднання економічних, правових та адміністративних важелів:

✓ принцип стабільності - передбачає застосування антикризової політики з метою недопущення погіршення економічної кон'юнктури, а також недопущення екологічних криз та катастроф.

Оскільки екоінвестиції відрізняються від інших видів інвестицій, то формування та реалізація екологічного інвестування мають здійснюватися на основі таких принципів:

- поєднання соціально економічних та екологічних інтересів суб'єктів господарювання;
- вибору оптимальних варіантів природокористування та ресурсозбереження;
- раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- застосування інноваційних технологій у природокористуванні;
- поєднання інвестицій з інноваціями як чинником активізації процесу екологізації господарської діяльності;
- здійснення аналізу результативності інвестицій та нововведень і прибутковості реалізованих видів екологічних проектів;
- прогнозування та оцінки екологічних наслідків у господарській діяльності;
- розроблення та реалізації проектів та програм відтворення природних ресурсів з метою зменшення забруднення довкілля і забезпечення оптимального соціально економічного ефекту.

Під час визначення ефективності екологічних інвестицій до найголовніших принципів можна віднести такі:

- принцип підвищення рівня задоволення потреб суспільства у природних ресурсах:
- принцип збереження природно ресурсного потенціалу для використання у майбутньому:
- принцип максимального відновлення властивостей і якостей довкілля з урахуванням процесів самовідновлення. самозбереження в екосистемах, а також окремих її компонентів:
- принцип покращання властивостей природних ресурсів та якості природного навколишнього середовища.

На даному етапі економічного розвитку та екологічної ситуації в Україні інвестування в екологічну сферу має здійснюватися за такими напрямками:

- виготовлення, установка й експлуатація природоохоронних (очисних) засобів;
- розроблення та упровадження екологічно чистих, екологобезпечних, ресурсо- та енергоощадних технологій;
- виробництво екологічно чистих продуктів та надання екологічних послуг;
- переробка, транспортування та ліквідація відходів;
- упровадження безвідхідних технологій;
- торгівля новітніми екологічними технологіями, продуктами, а також відходами;

- збереження земельних ресурсів, водного та повітряного басейнів;
- розвиток екоаудиту й екоекспертизи;
- упровадження та розвиток екотуризму, екологічної медицини;
- інформаційні екотехнології тощо.

Упровадження екологічних інвестицій дасть змогу покращити екологічну ситуацію в країні, прискорити екологізацію виробництва, забезпечити раціональне та ощадне використання природних ресурсів.

1.4. Теоретичні основи формування механізму стимулювання та впровадження екологічних інновацій

Численні наукові дослідження підтверджують, що саме здатність країни до технологічних змін, спроможність суспільства опанувати знання є визначальною ознакою його спроможності до соціально-економічного добробуту на основі інноваційного піднесення. Також, як свідчать дослідження наукових джерел і практика господарювання, незважаючи на порівняно широку вживаність терміну «організацій-економічний механізм», існує проблема щодо формування дієвого та універсального способу його стимулювання. Тому, на основі аналізу та конкретизації процесів перетворення наукових знань на інновації, спробуємо з'ясувати дію

організаційно-економічного механізму як сукупності взаємопов'язаних елементів інноваційної системи [26].

Спершу проведемо аналіз основних підходів до визначення даного поняття.

С. Мочерний вказує, що формування господарського механізму являє собою систему основних форм, методів і важелів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного виробництва, реалізації форм власності, а також всебічного розвитку людини та узгодження його інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства. Господарський механізм, на думку цього автора, формується при взаємодії окремих ланок і сторін таких елементів економічної системи, як техніко-економічні (спеціалізація, кооперування, комбінування виробництва, тощо), організаційно-економічні (управління виробництвом, проведення маркетингових досліджень, обмін досвідом та ін), виробничі (відносини власності на засоби виробництва) відносини і продуктивні сили (форми і методи організації виробництва, функціональні риси робочої сили, знарядь праці тощо) [27].

Зміст зазначеного поняття має дещо інше розуміння в роботах російського вченого-економіста Л. Абалкіна. Господарський механізм, на його думку, в самій загальній формі можна визначити як спосіб організації суспільного виробництва з властивими йому формами і методами, економічними стимулами і правовими нормами [28, с.43].

Деякі автори зміст «господарський механізм» розуміють ширше, ніж «економічний механізм господарювання», який є складовою його частиною. Так, професор І. Завадський складовим елементом «господарського механізму» вважає «економічний механізм». Останній, на його думку, включає економічні інструменти та важелі. До інструментів економічного механізму, як відомо, відносяться ціни, заробітна плата, податки, орендна плата, тарифи та інші економічні категорії і важелі державного управління.

Економічні важелі включають: планування, економічне стимулювання, розподіл прибутку, використання фондів, умови господарювання, ціни, нормативи власних оборотних коштів і іншого [29, с.220].

Подібний зміст вищевказаних досліджуваних нами термінів міститься і в інших роботах українських та зарубіжних вчених. При цьому зазначені автори досліджують зміст цих понять в контексті управління державою національним господарством, макроекономікою, а не окремими підприємствами на рівні органів управління самих підприємств [26,27].

На тлі вищевикладеного зупинимося на понятті «організаційно-економічний механізм». Зміст цього поняття також не має єдиного тлумачення, але у світлі вищевикладеного все ж розуміється вужче, ніж «господарський механізм». Усталеними є ключові поняття змісту «організаційно-економічний механізм», тому варто відзначити головні і змістовні характеристики цього поняття.

По-перше, організаційно-економічний механізм є частиною системи господарювання в конкретний період розвитку національного господарства будь-якої країни.

По-друге, організаційно-економічний механізм являє сукупність двох різнорідних, але взаємопов'язаних складових – організаційної складової та економічного компонента.

«Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності» можна сформулювати як взаємопов'язану сукупність економічних відносин, принципів, методів і форм організації створення, промислового впровадження та комерціалізації нововведень [29, с.10].

Організаційно-економічний механізм не існує в якості замкненої системи, а лише як динамічна і відкрита система, що враховує сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів, тому що і підприємство, і його інноваційна діяльність може гальмуватися чи обмежуватися різними впливами і

факторами. Виходячи з цього, організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності підприємства повинен виконувати функції, що наведені на рис.1.3

Формування саме таких механізмів, здатних значно активізувати інноваційну активність підприємств в сучасних умовах, є одним з першочергових наукових завдань.

Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності підприємств, як і будь-який інший механізм, повинен будуватися на основі сукупності принципів, за якими доцільно було б його формувати на вітчизняних промислових підприємствах. На думку провідних науковців, дуже важливим є досягти простоти підходу, яка забезпечила б спроможність застосування цих принципів у практичних цілях, адже керівникам вітчизняних промислових підприємств необхідні спрощені підходи вирішення складних і багатоаспектних проблем [30, с.93].

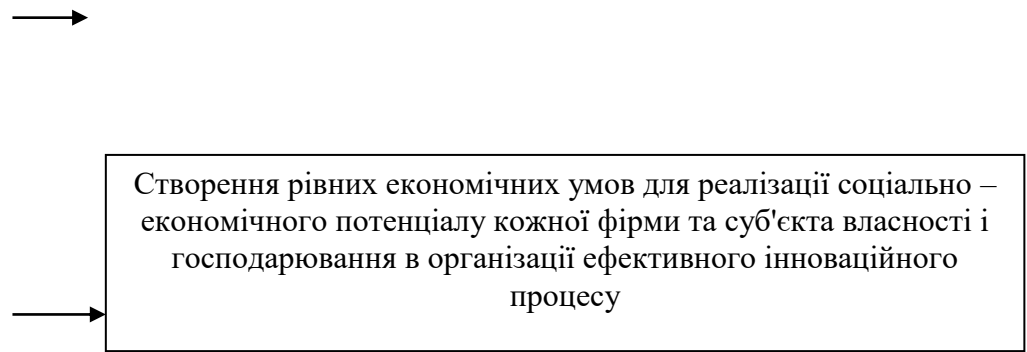

Рис.1.3. Функції організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності

Таким чином, пропонується формування механізму інноваційної діяльності підприємства на основі такої системи принципів: системність, цілісність, адаптованість, адаптивність, рівновага [30, с.94].

Варто підкреслити, що, окрім часто застосовуваних у науковій літературі принципів формування механізму інноваційного розвитку підприємства, таких, як системність, цілісність [31], рівновага значна увага приділяється ще принципам адаптованість та адаптивність. Розглянемо зазначені принципи детальніше.

Системність – це той принцип, що передбачає формування на підприємстві системи, яка забезпечує інноваційний пошук і впровадження інновацій. Концептуальна основа застосування принципу може бути розглянута у наведеному вище визначенні організаційно-економічного механізму. Доволі часто можна зустріти твердження про необхідність системного погляду керівників підприємств на їх інноваційний розвиток, проте слід розуміти, що системність є дуже широке поняття.

Цілісність – це орієнтація механізму на забезпечення єдності множини елементів, кожен з яких відіграє свою часткову роль, невід’ємну для всього механізму. Цілісність, як інтегруюча здатність дуже важлива для вітчизняних

промислових підприємств, оскільки в умовах несистемного інноваційного розвитку спостерігається розрізненість в комплексі заходів, які ведуть до однієї мети – інноваційного розвитку.

Під адаптованістю розуміють відповідність механізму інноваційного розвитку середовища підприємства, його сильним і слабким ознакам. Дуже важливо формувати такі механізми інноваційного розвитку, які враховували б нагальні проблеми підприємств.

Адаптивність – це забезпечення відповідності підприємства тим вимогам, які відповідають сучасному мінливому, інформаційному середовищу господарювання. Практично кожне підприємство стоїть перед необхідністю адаптації до зовнішнього середовища, проведення гнучкої політики відносно політичних і макроекономічних процесів.

Рівновага – компенсаторне поєднання протилежних одне одному компонентів механізму інноваційного розвитку між собою, а також відносно зовнішнього середовища підприємства.

Побудова механізму інноваційної діяльності підприємств створює необхідні передумови для того, щоб менеджери підприємства різних рівнів управління чітко уявляли майбутнє свого підприємства та розвивали його стратегічні можливості. При цьому, можна прослідкувати взаємозв'язок та взаємодію організаційної та економічної складової механізму: економічна складова, насамперед, буде характеризуватися цільовою спрямованістю, оскільки метою формування стратегічного потенціалу є досягнення певних економічних цілей в діяльності підприємства; організаційну складову варто розглядати як організацію досягнення економічних цілей.

У загальному вигляді за структурою організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності на промисловому підприємстві може бути поданий як ряд етапів, що у своїй сукупності утворюють комплексну систему функціональних зв'язків між об'єктами, суб'єктами, засобами, методами та

іншими складовими інноваційної діяльності і може використовуватися для досягнення широкого спектра стратегічних цілей підприємства, що наведено на рис.1.4.

На першому етапі відбувається визначення цілей інноваційної діяльності підприємства на основі аналізу поточних та перспективних планів його діяльності та розвитку.

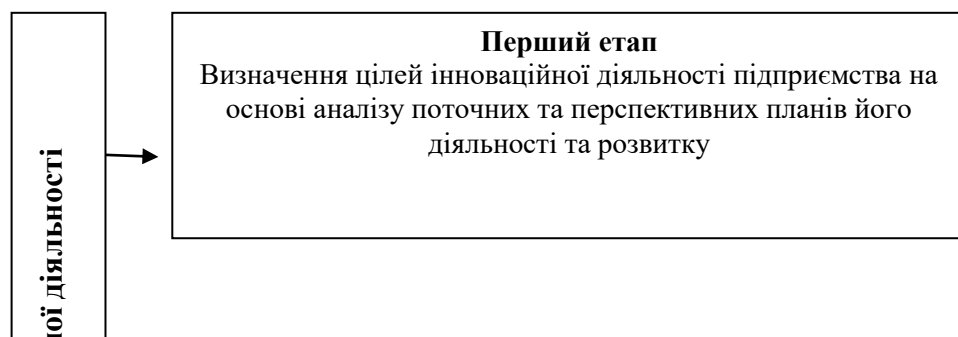
На другому етапі оцінюється фактичний інноваційний потенціал підприємства, як сукупність трудових, нематеріальних, матеріальних і природних ресурсів, залучених чи не залучених з яких-небудь причин в процес виробництва, але таких, що володіють реальною можливістю брати участь в ньому.

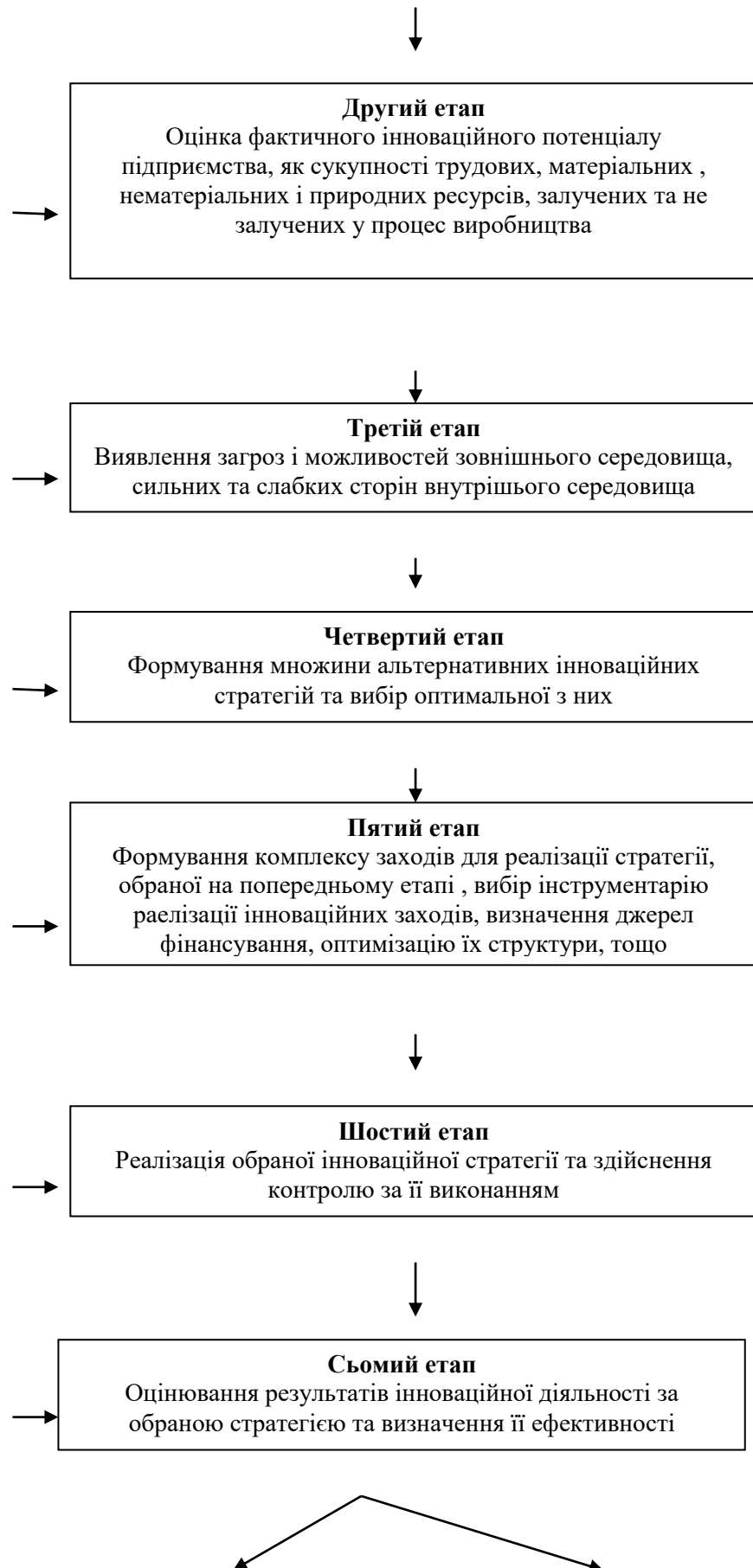
Метою третього етапу є виявлення загроз і можливостей зовнішнього середовища та сильних і слабких сторін внутрішнього середовища.

Виходячи з проведеного аналізу, на наступному етапі формується множина альтернативних інноваційних стратегій та здійснюється вибір оптимальної з них.

Потім відбувається формування комплексу заходів для реалізації стратегії, обраної на попередньому етапі, а також вибір інструментарію реалізації інноваційних заходів, визначення джерел фінансування, оптимізація їх структури тощо.

Далі йде етап втілення вибраної стратегії в життя, тобто практична реалізація інноваційних заходів, що включає контроль за їх виконанням та підведення підсумків.

Визначення нових стратегічних цілей та подальших перспектив розвитку підприємства

Визначення «стратегічних помилок», їх аналіз, впровадження стратегічних змін

Рис1.4. Етапи формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності промислових підприємств [31]

Інноваційна діяльність до певної міри є творчою і ключовим її елементом є кваліфіковані кадри. Оскільки на переважній більшості сучасних вітчизняних підприємств технічна база є морально та фізично застарілою, а у державі відсутній дієвий і усталений механізм стимулювання інноваційної діяльності, задача мотивування покладається в першу чергу на саме підприємство [29].

Традиційно, основою розвитку комерційних підприємств та установ було зниження витрат виробництва і збуту, а основною формою конкуренції була цінова. Проте з початком становлення постіндустріальної економіки, насамперед, у країнах лідерах економічного зростання, а за ними і у країнах-послідовниках, забезпечити виживання і розвиток на ринку тільки за рахунок цих факторів уже неможливо, звичайно, якщо не вдовольнитися роллю джерела дешевої робочої сили, промислової зони з для розміщення екологічно небезпечних виробництв, європейського смітника для захоронення небезпечних відходів, чи споживача сурогатних товарів [32].

Входження на рівних у світове співтовариство цивілізованих країн є можливим лише на умовах рівності економічного розвитку та стандартів якості життя. Однак досягти цього, як свідчить світовий досвід, можливо лише шляхом інноваційного розвитку, з опорою на інтелект і знання, комерціалізацію новітніх досягнень у галузі науки і техніки, інформаційні технології, екологізацію виробництва і споживання, високий рівень

добробуту населення, демократизацію усіх сфер життєдіяльності суспільства. Лише цим шляхом і ніяким іншим, можна «ввійти в Європу», до чого прагне більша частина нашого народу.

Але цієї мети не можна досягти методами, які були достатньо дієвими у минулому, проте зараз безнадійно застаріли: «навести порядок», «посилити контроль» і т. п. Таким чином можна забезпечити тільки відносну стабільність на досить низькому рівні соціально-економічного розвитку.

Результативний стрибок через «прірву» яка постійно розширюється на бік країн, що розвиваються у руслі світової цивілізації, можна здійснити лише шляхом безупинного пошуку і використання нових способів і сфер реалізації наявних конкурентних переваг у мінливих умовах зовнішнього середовища, а це пов'язано з постійним і неухильним оновленням асортименту продукції і технологій виробництва, їх екологізацією, удосконаленням системи управління виробництвом і збутом, освоєнням нових ринків тощо.

Для його забезпечення необхідно задати загальні, проте такі, що тривалий час не будуть змінюватися (тобто, концептуальні) правила гри, рівні для усіх суб'єктів ринку і забезпечити їх безумовне виконання. Звичайно, суб'єкти ринку повинні мати повну свободу дій у межах діючого законодавства. Оперативне регулювання макроекономічних процесів повинне забезпечуватися переважно економічними важелями. При цьому, однією з головних умов реалізації порівняльних конкурентних переваг підприємств та установ, галузей і країни у цілому є забезпечення розвитку креативного і професійного потенціалу окремих осіб: робітників, фахівців, менеджерів, власників тощо. Для цього потрібні формувати і розвивати позитивні морально-етичні устої, які сприймаються переважною більшістю суспільства. Світова практика переконливо свідчить, що чим вищі морально-етичні устої суспільства, тим толерантніше воно буде відноситися до розвитку індивідуальних можливостей кожної особи, тим вищими будуть

соціально-економічні параметри суспільства у цілому, а значить і окремих його членів.

У питаннях орієнтації економіки на інноваційний шлях розвитку світовим співтовариством, насамперед, розвиненими у соціально-економічному плані країнами, накопичено значний досвід. Проте пряме його перенесення на вітчизняний ґрунт, без відповідної адаптації лише дискредитує ідею інноваційного прискорення в цілому. Слід також ураховувати, що той, хто наздоганяє, завжди знаходиться у гірших умовах, а розрив України з країнами-лідерами у багатьох галузях є надто значним, щоб його можна було подолати у прийнятні терміни, наприклад: у галузі виробництва комп'ютерної техніки, легкових автомобілів, побутової техніки тощо.

Однак є інший «обхідний» шлях, який передбачає пошук і реалізацію наявних, все ще досить значних у окремих галузях відносних конкурентних переваг, зайняття і посилення провідних позицій у тих сферах діяльності, де для цього є достатні умови: сільське господарство (можливість виробництва екологічно чистих продуктів харчування), аерокосмічна галузь, військова техніка і т. п.

Проте структура економіки України з позиції її відповідності наявним тенденціям економічного розвитку є вкрай несприятливою (табл. 4).

Таблиця 1.4

Структура економіки України за технологічними укладами [34]

Показники	Технологічні уклади			
	III	IV	V	VI
Обсяг виробництва промислової продукції, %	57,9	38	4	0,1
Фінансування наукових розробок, %	6	69,7	23	0,3

Витрати на інновації, %	30	60	8,6	0,4
Інвестиції, %	75	20	4,5	0,5
Капітальні вкладення на технічне переозброєння й модернізацію, %	83	10	6,1	0,9

Дані табл.1.4. свідчать, що провідним у вітчизняній економіці є III і розвивається IV технологічний уклад. При цьому у країнах, що їх відносять до технологічних лідерів, інтенсивно розвиваються галузі IV та V (панівного на теперішній час) технологічних укладів і закладаються основи VI. Очевидно, без кардинальних зрушень у виборі і що найголовніше, у реалізації стратегії інноваційного прориву Україна залишиться на узбіччі світової цивілізації.

Розроблений концептуальний підхід до вибору перспективних напрямів інноваційного розвитку [33], який базується на поєднанні маркетингових прогнозів для виявлення найбільш імовірних тенденцій зміни споживчого попиту на різних товарних ринках, з експертними оцінками стану розвитку науки і техніки для визначення можливостей втілення наявних і перспективних науково-технічних розробок у нові екологічно-орієнтовані продукти, технології їх виготовлення і просування на ринку, які б відповідали існуючим і перспективним запитам споживачів (рис.1.5).

Його практична реалізація дозволить виділити і обґрунтувати перспективні з комерційної точки зору напрями науково-технологічного екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку України у цілому, а також окремих підприємств та установ.

Запропонований підхід потребує розв'язання двох комплексів науково-прикладних завдань, що пов'язані: з експертними оцінками стану і можливих тенденцій розвитку науки і техніки; з маркетинговим прогнозуванням тенденцій зміни споживчого попиту (можливості його формування - для радикальних інновацій).

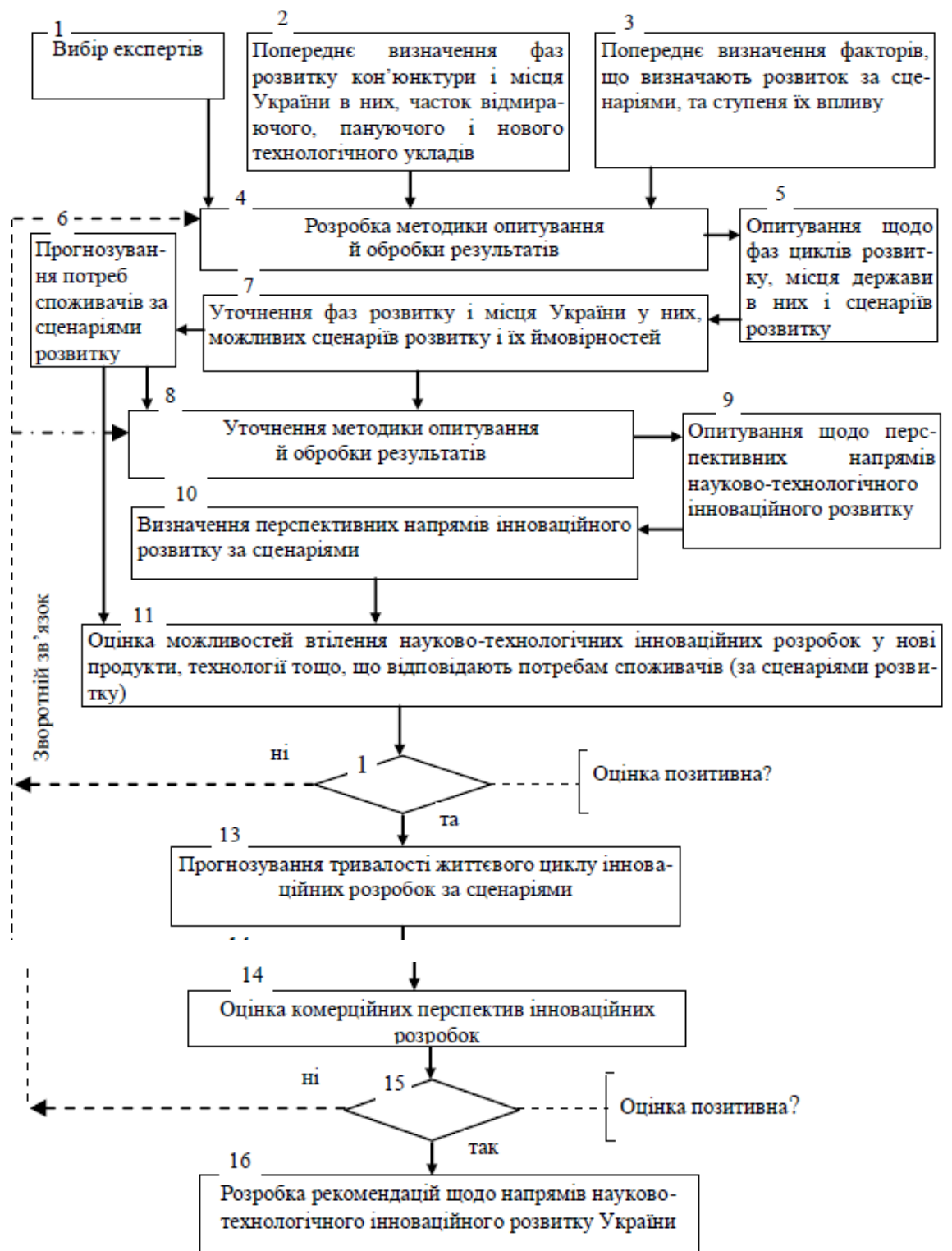

Рис.1.5. Укрупнена блок-схема алгоритму прогнозування напрямів науково-технологічного інноваційного розвитку у руслі концепції інноваційного прориву [35]

Економіка України має ряд особливостей, які потребують обов'язкового урахування при виборі траєкторій її інноваційного (у тому числі, екологічно-орієнтованого) розвитку. Серед них, зокрема, слід зазначити наступні:

1. Перманентні, часто непередбачувані, зміни умов макро- і мікросередовища обумовлюють необхідність високої оперативності проведення робіт з аналізу ринку, планування і організації виробництва на базі результатів аналізу.

2. Зміни ситуації на ринку потребують обов'язкового прогнозування кількох можливих альтернативних сценаріїв розвитку подій (як мінімум, оптимістичного, песимістичного, номінального) і розробки відповідних їм адаптаційних стратегій поведінки на ринку.

3. Для виходу із кризи підприємства повинні орієнтуватися на виробництво і реалізацію нової продукції, яка з високим ступенем ймовірності знайде собі споживача. Причому для невеликих і середніх підприємств пошук такого споживача і розробку для нього продукції слід вести шляхом виділення ніш ринку як відносно невеликих його ділянок, що обійдені увагою конкурентів і характеризуються специфічними запитами споживачів, на яких підприємство зможе у повному ступені реалізувати свої переваги і нівелювати недоліки.

4. Оскільки повноцінно вести конкурентну боротьбу більшість вітчизняних підприємств поки що не можуть, то доцільно її уникати шляхом своєчасної переорієнтації своєї діяльності на інші ніші ринку.

5. Слід використовувати структурну трансформацію економіки і ринкові можливості, які відкриваються у зв'язку з цим, для своєчасної переорієнтації напрямків діяльності підприємства.

6. Високий ризик, пов'язаний з розробкою і виведенням на ринок нових товарів, тим більше - екологічно-орієнтованих, ставить високі вимоги до

якості робіт з визначення цільових ринків (їх сегментів чи ніш), вимагає всебічного урахування різноспрямованого впливу чинників ризику щоб у максимальному ступені забезпечити себе від невдач, чи крайньою мірою, звести можливі їх наслідки до мінімуму.

7. При аналізі альтернативних напрямів (проектів) екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку обов'язково слід ураховувати як можливості самого підприємства (його потенціал), так і можливості енергетичної і сировинної бази України, і вибирати із можливих альтернатив ті варіанти, які забезпечені переважно місцевою сировиною.

8. Необхідність проведення значних обсягів різнопланових робіт (переважно аналітичного характеру) у стиснені терміни і з мінімальними витратами, але з високими вимогами до їх якості, потребує наявності формалізованих (у ідеалі формальних) процедур їх виконання, щоб можна було б використати комп'ютерні інформаційні системи і технології обробки інформації.

9. Альтернативний характер вибору цільових ринків (їх сегментів чи ніш) для реалізації інноваційних проектів, необхідність урахування значної кількості факторів впливу, наявність цілого ряду різнопланових критеріїв їх оцінки потребує єдиної методики і критеріальної бази щоб цілеспрямовано вести пошук і обґрунтовано приймати рішення, у тому числі в умовах неповної визначеності.

Підбиваючи підсумки слід зазначити наступне:

➤ В Україні, головна увага приділяється розвитку галузей, що відносяться до III-IV технологічних укладів, які втратили актуальність, відповідно, у 30-х і 80-х роках ХХ ст. На їх розвиток виділяються основні людські і фінансові ресурси, що, фактично, обриває Україну на системне відставання від провідних країн світу.

➤ В існуючих умовах для вітчизняної економіки безальтернативною є стратегія інноваційного прискорення в руслі концепції сталого розвитку, яка передбачає зосередження зусиль на тих напрямках екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності в яких є явні конкурентні переваги і всебічне стимулювання їх розвитку.

➤ Головною передумовою забезпечення успіху екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності на засадах концепції інноваційного прискорення є взаємне узгодження робіт зі створення і виготовлення інновацій з їх маркетинговим супроводом - маркетингом екологічних інновацій.

➤ Цілеспрямоване управління екологічно-орієнтованим інноваційним розвитком вітчизняних підприємств і установ на засадах маркетингу екологічних інновацій потребує формування ефективних механізмів впровадження екологічних інновацій, які б враховували зазначені вище особливості.

4.1. Організаційно – економічний інструментарій механізму стимулювання інноваційного розвитку

У загальному випадку управління впровадженням екологічних інновацій здійснюється як на рівні держави, так і окремої організації-інноватора. Ефективне управління передбачає також обов'язкове урахування дії ринкових механізмів.

Згідно [36] узагальнена система методів державного стимулювання і регулювання екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності має наступний вигляд (рис. 1.6).

Проте зазначені методи є дієвими лише при дотриманні наступних принципів [33]:

- ✓ чітке визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку з урахуванням наявного потенціалу інноваційного розвитку (ППР) виробника інновацій, існуючих і перспективних тенденцій розвитку науки і техніки, тенденцій змін споживчого попиту (можливості його формування - для радикальних інновацій);

- ✓ орієнтація економіки на реалізацію стратегії інноваційного прориву, яка передбачає не повторення буквально шляху, яким інші країни вже пройшли і завоювали при цьому міцні позиції на світовому ринку, а рухатися, безсумнівно, у руслі світового розвитку, обираючи свій шлях, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні переваги, займаючи провідні позиції в тих галузях діяльності, де для цього є необхідні і достатні умови;

- ✓ безумовне забезпечення конкурентних умов господарювання, аж до примусового поділу господарюючих суб'єктів, які займають монопольне становище на ринку (як це робиться в США);

- ✓ жорстке дотримання залежності благополуччя власників господарюючих суб'єктів, їх менеджерів, спеціалістів та робітників лише від результативності діяльності, яка оцінена споживачами їх продукції, а не від доступу до стимулювання створення і підтримка інноваційного бізнесу, забезпечення умов впровадження інноваційних розробок у інноваційну продукцію через механізми ринку;

- ✓ державна підтримка формування і розвитку інноваційної

інфраструктури;

✓ розвиток високоякісної загальнодоступної системи вищої освіти, інтеграція зусиль держави, закладів вищої освіти і бізнесу для забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняної економіки за рахунок інноваційних факторів;

✓ розробка чітко прописаних формалізованих з жорсткими термінами, у яких до мінімуму зведений людський фактор, процедур отримання державного фінансування, підтримки, пільг, компенсацій та ін. для інноваторів;

✓ захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, мінімізація терміну отримання відповідних документів. Неможливість відчуження прав окрім як за згодою особи, що їх розробила (створила);

✓ формування і розвиток інноваційної культури, яка визначається як складова частина інноваційного потенціалу, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості й суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах.

Методи стимулювання виробництва екологічних інновацій	Адміністративні	Стандартизація продукції		
		Нормування		
		Екологічна експертиза		
		Ліцензування		
		Лімітування		
		Адміністративна відповідальність		
		Зобов'язання перед споживачем		
		Заборони		
		Антимонопольне регулювання		
		Контроль екологічності		
	Економічні	Примусові	Платежі і збори за забруднення навколишнього середовища і використання ресурсів	
			Штрафні санкції	
			Продаж прав на забруднення	
			Цінове регулювання	
		Заохочувальні	Держзамовлення	
			Програмування	
			Фінансування екологічних проектів і програм	
			Податкові пільги	
			Податкове кредитування	
			Субсидування екологічних інновацій	
		Організаційні	Надання юридичних та інших послуг, допомога у пошуку партнерів, укладання угод під державні гарантії	
			Інформаційна інфраструктура	
	Ініціювання державою демонстраційних інноваційних проектів			
	Екологічний аудит			
	Створення спеціалізованих державних установ з оцінки варіантів розвитку виробництва			
	Відкриття факультетів у ВНЗ, розробка курсів з теорії інновацій, екології			
	Підвищення статусу екологічної діяльності через екологічне виховання, освіту, рекламу і т.д.			

Рис. 1.6. Методи стимулювання впровадження екологічних інновацій

Доцільність задіяння методів, що наведені на рис. 1.6, визначається за схемою, яка подана у табл.1. 5 [37, 38].

Таблица 1. 5

Схема оцінки шансів екологічних інновацій на ринковий успіх

Витрати споживання на протязі терміну служби	Значимість споживацьких та суспільних переваг екологічних інновацій
--	---

товару	Переважно для конкретних споживачів	Переважно для суспільства у цілому
Нижче чи на рівні звичайних аналогів	1 У придбанні інновації зацікавлені споживачі, вона буде сприйнятою ними, насамперед з економічних міркувань	2 Інновація буде сприйнятою споживачами з економічних міркувань, а також з метою підвищення їх іміджу, міркувань престижу тощо
Вище, ніж у звичайних аналогів	3 Інновацію буде придбано якщо її переваги компенсують збільшення витрат споживання	4 Інновація буде сприйматися споживачами тільки при наявності механізмів державного і регіонального стимулювання

Практика свідчить, що шанси на ринковий успіх екологічних інновацій (як і будь яких інших) зростають, якщо забезпечити узгоджену взаємодію методів стимулювання інноваційної діяльності на державному рівні та рівні окремих господарюючих суб'єктів (підприємств чи установ). Укрупнена схема забезпечення узгодженої взаємодії різних рівнів механізмів (методів і форм) управління впровадженням екологічних інновацій подана на рис. 1.7.

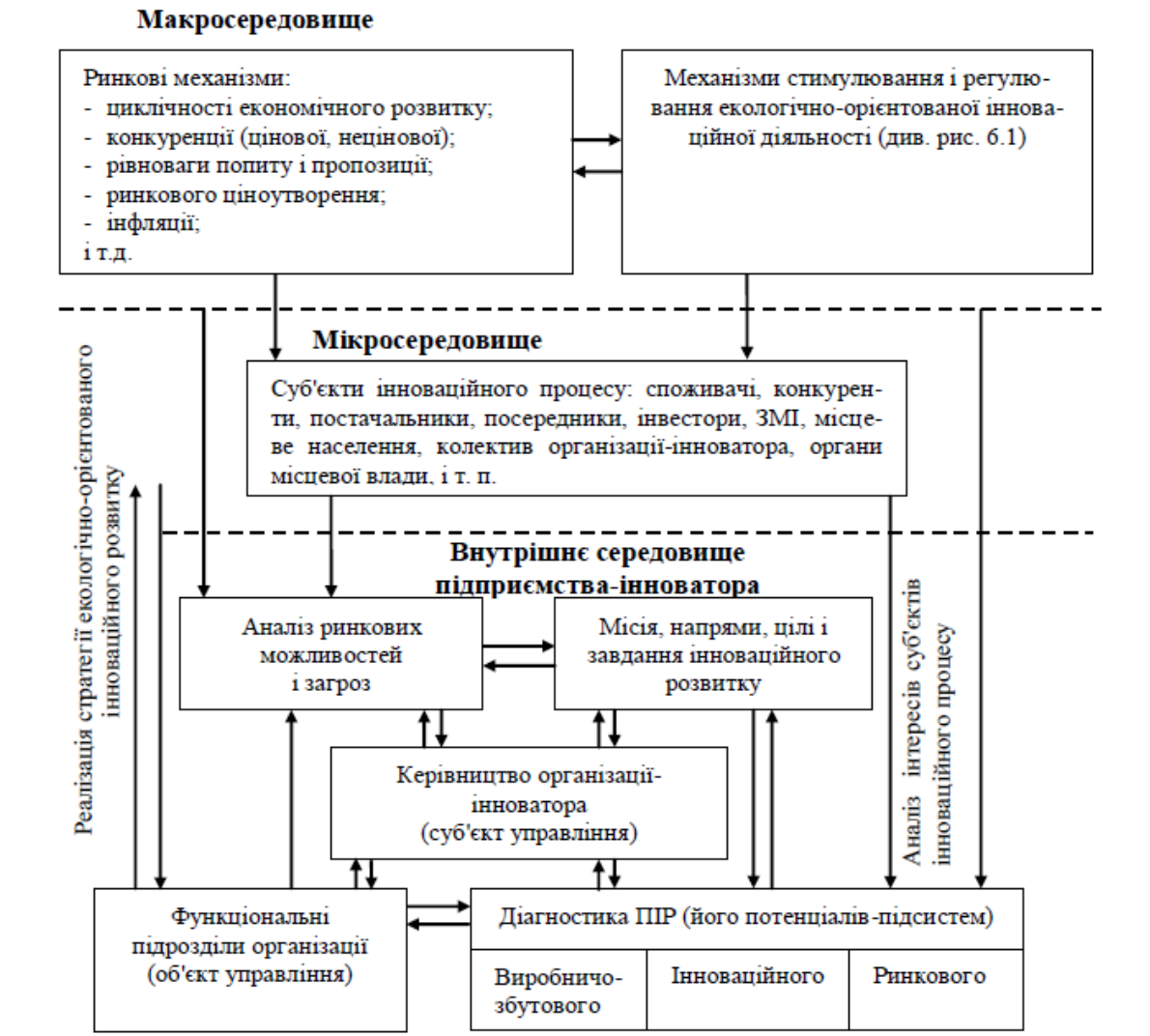

Рис. 1.7. Схема взаємодії механізмів управління впровадженням екологічних інновацій [33]

На рівні окремої організації-інноватора методи державного регулювання і стимулювання, а також ринкові механізми (макросередовище) розглядаються як фактори зовнішнього середовища, дію яких відвернути не можна, але під неї можна підлаштуватися.

Фактори мікросередовища ураховуються при аналізі і розробці системи заходів щодо приведення у відповідність різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу, оскільки у цьому випадку можна розраховувати на їх підтримку екологічних інновацій, що просуваються на ринок. [35]

Сукупність факторів макро- і мікросередовища, також внутрішнього середовища урахується при аналізі достатності рівня потенціалу інноваційного розвитку інноватора (ППР), а також окремих його складових для впровадження екологічних інновацій. Згідно Шипуліної Ю.С. [39] успіх інноваційної діяльності, у тому числі екологічно-орієнтованої, можливий лише при певному рівні ППР організації-інноватора. За її результатами формується система заходів щодо приведення у відповідність внутрішніх можливостей (ППР) екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку зовнішнім (ринковим можливостям і загрозам).

Схема, що подана на рис. 1.7, може бути деталізована в частині управління впровадження екологічних інновацій на рівні окремої організації. У цьому випадку вона трансформується до вигляду, що поданий на рис. 1.8.

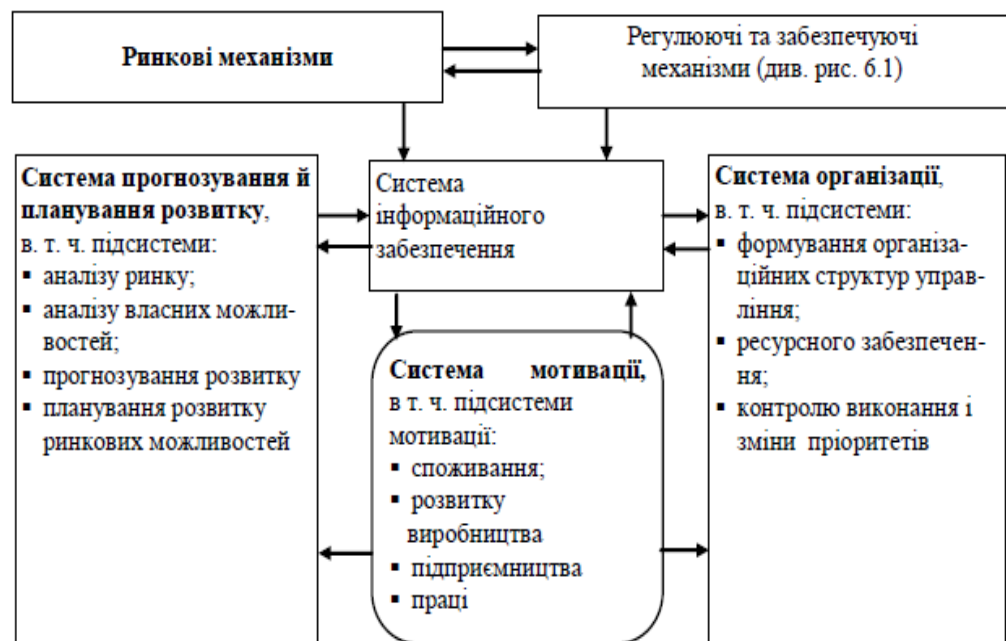

Рис.1.8. Схема взаємодії підсистем механізму управління впровадженням екологічних інновацій на рівні підприємства чи установи [40]

Отримані наукові результати у сукупності удосконалюють підходи до формування комплексного механізму управління впровадженням екологічних інновацій.

Підбиваючи підсумки викладеному, слід зазначити наступне:

- ✓ запропонована укрупнена схема взаємодії механізмів управління впровадженням екологічних інновацій, виконана її деталізація в частині управління на рівні окремого підприємства чи установи, які створюють та впроваджують екологічні інновації;
- ✓ визначено напрямки адаптації механізму управління інноваційним розвитком організації стосовно урахування специфіки екологічних інновацій, зокрема, підсистем прогнозування і планування розвитку, мотивації, а також більш повного урахування дії факторів зовнішнього середовища (ринкових механізмів, механізмів державного регулювання і стимулювання тощо).

1.4.2. Теоретичні підходи до формування комплексного механізму впровадження екологічних інновацій

Узагальнення схем, що подані в попередньому пункті дозволило сформулювати структурну схему комплексного механізму впровадження екологічних інновацій (рис.1.9). Римськими цифрами (I-V) показано інформаційні потоки, через які безпосередньо здійснюються управлінські дії.

Розглянемо структурні елементи механізму і їх методичне наповнення.

Інформаційна система забезпечує обмін інформацією між підсистемами механізму, тобто є каналом для інформаційних потоків. Вона ж здійснює збір, накопичення, збереження й аналіз необхідної для проведення екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності інформації.

Для збору і систематизації інформації про стан і характеристики зовнішнього макро- і мікросередовища застосовують загальноприйняті методи ринкових маркетингових ринкових досліджень. Джерелом інформації, що характеризує діяльність організації, яка створює і впроваджує екологічні інновації є внутрішня звітність.

Система прогнозування і планування розвитку відповідає за вибір перспективних напрямів екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку ринкових можливостей для реалізації яких є необхідні зовнішні і внутрішні умови.

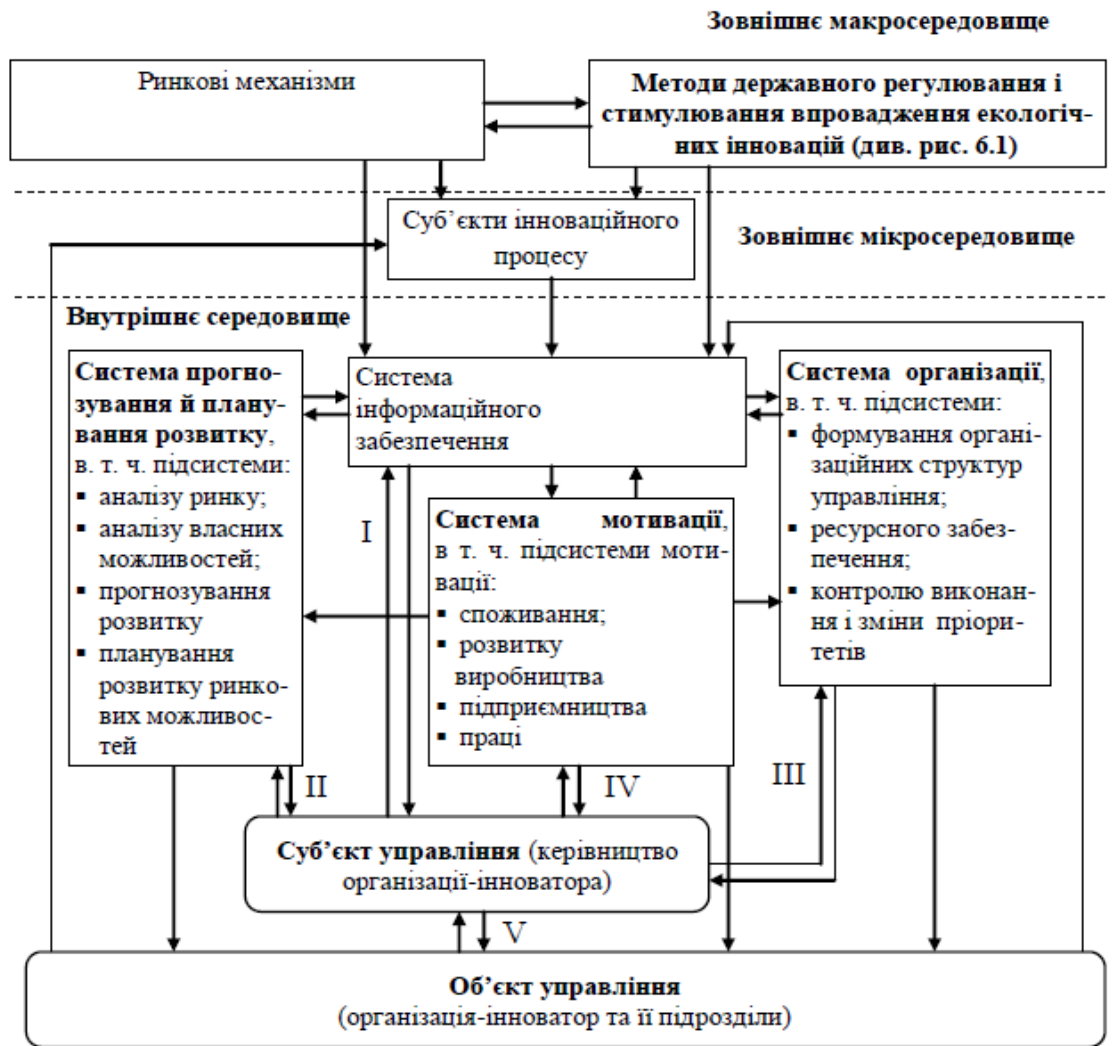

Рис.1.9. Структурно-логічна схема механізму впровадження екологічних інновацій

Уточнену оцінку шансів на реалізацію відібраних напрямів розвитку оцінюють використовуючи рекомендації табл. 1.6.

Для цього аналізують можливі варіанти станів ПІР організації-інноватора і його підсистем (ринкового, інноваційного і виробничо-збутового потенціалів) і оцінюють ступінь їх взаємної відповідності. За результатами аналізу формують комплекси заходів щодо управління ПІР з метою створення умов успіху впровадження екологічних інновацій.

Слід зазначити, що система прогнозування і планування через інформаційну систему взаємодіє з ринковими механізмами, а також механізмами державного регулювання і стимулювання, що є зовнішніми стосовно неї.

Ця взаємодія полягає у виявленні закономірностей функціонування цих механізмів, урахуванні їх при складанні поточних і перспективних прогнозів найбільш імовірних змін середовища господарювання, розробці на їх основі планів екологічно-орієнтованого інноваційного розвитку.

Система організації орієнтує діяльність організації-інноватора на втілення в життя перспективних напрямів розвитку, які виявлені і обгрунтовані за результатами функціонування системи прогнозування і планування розвитку. Основною функцією інновацій і інноваційної діяльності є зміни, які розглядаються як джерело доходу. Це передбачає перманентні зміни номенклатури продукції, технологій її виготовлення, методів організації виробництва і збуту тощо відповідно до тенденцій змін НТП та інших складових макросередовища господарювання, ринкової кон'юнктури. Виходячи з цього, слід гнучко підходити до формування організаційних структур управління (табл.1.6), вибирати такі, які б відповідали умовам реалізації конкретних проектів інноваційного розвитку.

Окрім традиційних існують і специфічні форми організації інноваційної діяльності [41], які з'явилися в останні десятиліття. Розглянемо окремі з них:

- ✓ різновидом проектної організації є пульсуюча організація, що періодично збільшується й зменшується у розмірах, гнучко реагуючи на зміну ситуації на ринку. Такого роду зміни структури, штатів, масштабів діяльності характерні для команд проектувальників, які створюються під певний інноваційний проект і розформовуються після його завершення. Потім формується інша

команда вже під інший проект і т. д. Конкретний працівник може в одному проекті бути керівником, в іншому — виконавцем, у третьому - узагалі не бути присутнім і т. п;

✓ незалежні, самокеровані колективи. Керівництвом організації або за їхнім дорученням створюються колективи (проектні команди) фахівців, яким ставиться нечітко сформульована проблема або завдання, виділяються відповідні ресурси й надається повна свобода дій (природно, періодична звітність, але тільки за результати зберігається). Ці команди діють як незалежні підприємства на свій страх і ризик, їхня діяльність набуває самоорганізуючого характеру. Практика показує, що такі колективи («Хонда» - автомобілебудування, IBM - виробництво персональних комп'ютерів, Nippon Electric Company - проектування й виробництво мікропроцесорів та ін.) працюють набагато ефективніше, ніж ієрархічні. У таких колективах лідерство базується на вміннях і компетентності, а не на формальних чинах і званнях, тому можливі конфлікти з формальними лідерами;

✓ команди, що самозароджуються. У такі команди об'єднуються групи фахівців (за допомогою комп'ютерних мереж), які займаються однією й тією же проблематикою. Вони можуть працювати в одній великій компанії, підрозділи якої розкидані по всьому світу (групи інженерного менеджменту в Digital Equipment Corporation), а можуть бути абсолютно незалежними. Ступінь автономії в такій команді дуже висока (практично повна), вони можуть установлювати власні завдання й обговорювати їх, допомагаючи, таким чином, один одному. У результаті відбувається лавиноподібне зростання кількості і якості творчих рішень.

Система організації безпосередньо взаємодіє із системою мотивації. Її підсистема - система контролю процесу розвитку і зміни пріоритетів - постійно відслідковує достатність мотивації інноваційних проектів, які

реалізуються, і при ослабленні такої вносить відповідні корективи в систему мотивації чи обраний напрямок інноваційного розвитку.

Таблиця 1.6.

Варіанти традиційних організаційних структур управління інноваційною діяльністю та їх характеристики

Організаційна структура	Переваги	Недоліки	Рекомендації щодо застосування
Проектна	Короткі комунікаційні зв'язки між членами команди і керівником проєкту, а також між ним і керівництвом підприємства. Цілеспрямованість зусиль персоналу. Гнучкість управління проєктом, спільність у підготовці рішень та управлінні	Дублювання функціональних обов'язків та зниження ефективності використання ресурсів. У разі одночасного виконання кількох проєктів можлива конкуренція між проєктами і командами, що їх виконують	У випадку, якщо одночасно з виготовленням основної продукції організація створює і впроваджує інноваційну
Продуктова	Аналогічно попередній	Аналогічно попередній	У разі виконання кількох проєктів, які передбачають впровадження різних за технологіями виготовлення і галузями застосування продуктів
Матрична	Орієнтація на проєкт, гнучкість структури, переваги функціональних структур, зокрема, при використанні ресурсів для кількох проєктів. Члени команди залишаються працювати у своїх підрозділах після закінчення проєкту	Порушується принцип єдиного керівництва, що породжує конфлікти, що спричинені розподілом повноважень між керівниками проєктів та керівниками функціональних підрозділів. Складність координації діяльності	При інтенсивній інноваційній діяльності і частій зміні її предметів і напрямків

Система мотивації відіграє об'єднуючу (консолідує) роль у забезпеченні узгодженої взаємодії підсистем механізму. Вона забезпечує приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів (стимулів)

діяльності організації, що створює і просуває на ринку екологічні інновації. Зокрема, її його власників, менеджерів, фахівців, робітників.

Методологічні і теоретико-методичні засади мотивації екологізації інноваційної діяльності детально розкриті у роботі Прокопенко О.В. [23], мотивації переходу до сталого розвитку у роботі [42]. Там же розкрито роль екологічно - орієнтованої інноваційної культури як соціокультурного механізму регулювання інноваційної поведінки людини, що створює, впроваджує і споживає екологічні інновації.

Підводячи підсумок слід зазначити, що механізм впровадження екологічних інновацій є багаторівневим і багатосистемним. Відповідно, досягнення мети у такому механізмі, а основною є орієнтація маркетингової, а через неї інноваційної, інвестиційної і виробничо-збутової діяльності господарюючих суб'єктів на виявлення і усебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей (для досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів і т. п.), може бути лише при узгодженій взаємодії всіх його систем і складових, а також при збереженні структурної цілісності [34]. Таке узгодження повинна забезпечувати система мотивації, а тому вона відіграє роль узгоджуючої і об'єднуючої.

Узагальнення викладеного дозволяє зробити наступні висновки, що отримані результати формують засади комплексного механізму впровадження екологічних інновацій, який забезпечує узгоджену взаємодію інструментів і методів державного регулювання і стимулювання екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності, управління створенням і комерціалізацією екологічних інновацій на рівні як, окремої організації, так і держави.

РОЗДІЛ II. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОГО ТА ПРИРОДНО – РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1. Оцінка природно – ресурсного потенціалу в контексті інноваційного розвитку України

На всіх етапах розвитку суспільства виробництво матеріальних благ є процесом взаємодії людини і природи. У період науково-технічного прогресу ця взаємодія ще більше підсилюється (розвиток продуктивних сил неминуче пов'язаний з включенням у господарський обіг все більшої кількості природних ресурсів, пов'язаний зі збільшенням навантаження на навколишнє середовище).

Використання природних ресурсів цілком залежить від рівня розвитку продуктивних сил і навпаки - наявність певних природних умов і ресурсів істотно впливає на розвиток продуктивних сил.

Природно - ресурсний потенціал - це сукупність усіх можливостей, засобів, запасів і джерел, що є у світі, державі або на певній території і можуть бути мобілізовані та використані для досягнення певної мети, корисної для людства. Найголовніша складова природно-ресурсного потенціалу, яка найбільш повно характеризує економічний потенціал територій, є наявні ресурси [43].

По запасах багатьох природних ресурсів Україна займає провідне місце в Європі:

- по кількості орних земель 1 місце;
- по запасах залізної і марганцевої руди і сірки ... 1 місце;
- по запасах кам'яного вугілля 3 місце;

- по запасах кам'яної і калійної солі 4 місце;
- по запасах природного газу 5 місце.

Всі природні ресурси в Україні прийнято розділяти на шість груп:

- мінеральні, - водні, -земельні, - лісові, - рекреаційні і фауністичні.

По території України весь природно – ресурсний потенціал держави розподілений наступним чином (рис.2.1) :

Східна економічна зона містить 49,4% усього природно – ресурсного потенціалу України, з якого: 50,9% - мінеральні ресурси, 8,4% - водні ресурси, 32,7% - земельні ресурси, 1,4% - лісові ресурси, 0,4% - фауністичні ресурси, 6,2% - рекреаційні ресурси. Сама багата на природні ресурси місцевість це Донецька область.

Західна економічна зона містить 35,1% усього природно – ресурсного потенціалу України, з якого: 6,6% - мінеральні ресурси, 17,1% - водні ресурси, 55,0% - земельні ресурси, 9,3% лісові ресурси, 2,5% - фауністичні ресурси, 9,5% - рекреаційні ресурси. Найбільша кількість ресурсів регіону зосереджені в Київській області.

Південна економічна зона містить 15,5% усього природно – ресурсного потенціалу України, з якого: 5,1% мінеральні ресурси, 18,7% - водні ресурси, 57,4% - земельні ресурси, 1,3% - лісові ресурси, 0,6% - фауністичні ресурси, 16,9% - рекреаційні ресурси.

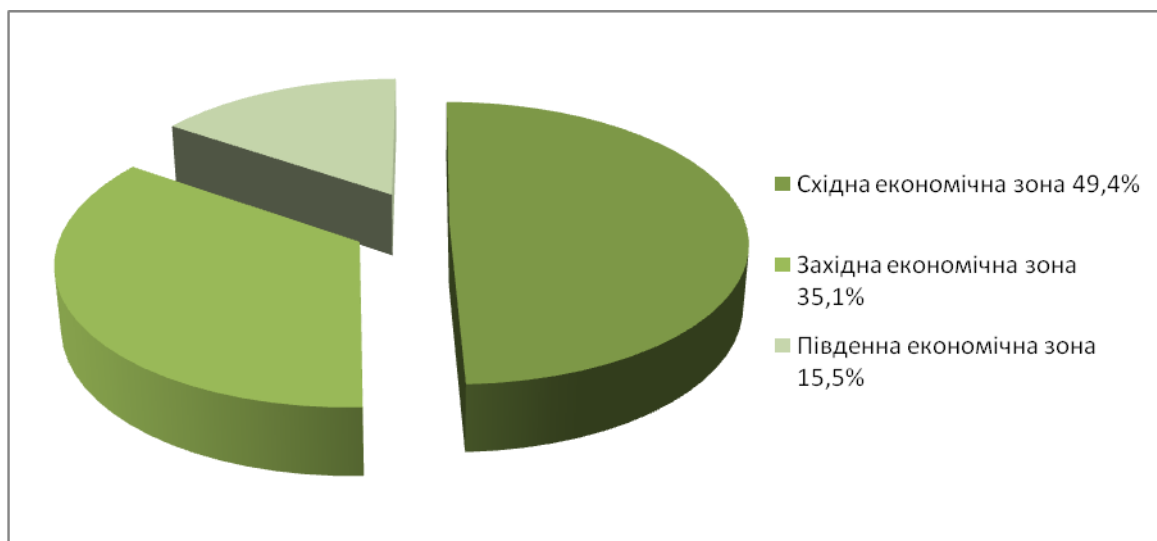

Рисунок 2.1 Розподіл природно – ресурсного потенціалу України по економічним зонам.

Нераціональні підходи до процесу природокористування в Україні протягом ХХ століття призвели до того, що на рубежі другого і третього тисячоліть економіка країни мала одні з найнижчих у світі показників екологічної ефективності, тобто була однією з найбільш природоємних. Енергоємність національного ВВП перевищувала середньосвітове значення у 14,31 рази; електроенергоємність — у 8,8 рази, водоеємність – у 2,83 рази. Отримання одиниці ВВП в Україні супроводжувалось викидами такої кількості CO₂, яка перевищувала аналогічний середньосвітовий показник у 15,25 рази.

Загальний індекс природоємності ВВП (розрахований як середнє арифметичне значення чотирьох перерахованих індексів) більше, ніж у 10 разів перевищував середньосвітовий. В Україні в кінці 90-х років ХХ століття споживалось близько 18,6 % місцевих водних ресурсів її території, при середньосвітовому значенні – 8 %.

Окрім загального високого рівня природоємності виробництва України, значною проблемою для країни, з точки зору забезпечення переходу до сталого розвитку, є великі територіальні відмінності індексів природоємності регіонів в країні. Найбільший індекс природоємності мають Донецька,

Дніпропетровська, Луганська та Херсонська області, найменший – Закарпатська, Тернопільська та Чернівецька області [44].

Екстенсивний характер економіки України негативно впливає на показники її природоємності, в тому числі енергоємності, електроенергоємності та водоемності, насамперед, у регіонах, де досягнуто найбільш масштабного розвитку і концентрації промислового виробництва.

Особливо актуальною проблема торгівлі природними ресурсами стає для України, що зумовлено відомими фінансовими дефіцитами, пов'язаними із закупівлею ресурсів, і передусім енергоносіїв за імпортом та складним екологічним станом. Хороші «природні передумови» розвитку має будівельна галузь. Це стосується покладів мармуру, гранітів, лабрадорів, крейди тощо.

Абсолютні показники забезпечення України мінеральними ресурсами також свідчать про непогані природні резерви зростання. Стратегічний для України вид корисних копалин залізна руда міститься в надрах у чималій кількості: за науковими оцінками, перспективні запаси залізної руди в Україні оцінюються в 173 млрд. т, хоча ретельно розвідано лише 20 млрд. т (при типовому її видобутку 65-85 млн. т). Запаси іншого стратегічного ресурсу марганцевих руд становлять 1 млрд. т, що дорівнює 10 % загальних світових запасів (при типовому щорічному видобутку на рівні 5-6 млн. т). Балансові запаси кам'яного вугілля становлять 122,5 млрд. т, бурого вугілля більше, ніж 3,3 млрд. т.

Україна є ресурсозалежною державою від вуглеводневих ресурсів і щоразу більше стикається з проблемами ефективного енергозабезпечення, насамперед виробничого сектора економіки.

Аналіз проблем використання та заощадження енергоресурсів у контексті поточної макроекономічної кон'юнктури дозволяє визначити кілька причин високої енергозатратності вітчизняної економіки:

– структурні диспропорції економіки (значна питома вага енергоємних виробництв). Для зростання ефективності використання енергоресурсів важливою є підтримка реформ, спрямований на удосконалення галузної та інституціональної структури та енергозбереження;

– технологічна відсталість і значна фізична та моральна зношеність основних фондів енергозатратних галузей промисловості, транспорту, житлово-комунального господарства.

Тому виникає необхідність стимулювання інноваційної діяльності в контексті екологізації економіки. Із набуттям чинності Податкового кодексу було вдосконалено діючу до цього систему збору за забруднення навколишнього природного середовища (в подальшому – екологічний податок).

В результаті цього в порівнянні із ставками збору за забруднення навколишнього природного середовища були збільшені ставки екологічного податку, що справляється за викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами у 3,6 рази, за використання палива – у середньому у 3,9 рази, за скидання забруднюючих речовин у 4,8 рази, за розміщення відходів у середньому у 8,1 рази. Застосування цих ставок посилює стимулюючу роль для підприємців до упровадження більш чистих технологій.

Зазначене зумовило також значне зростання надходжень від екологічного податку до бюджетів усіх рівнів.

Так, якщо, у 2010 році надходження від екологічного податку до бюджетів усіх рівнів склали: 1374,2 млн. гривень, в 2011 – 2091,0 млн.грн., то в 2012 році надходження склали 2142,5 млн.грн., в т.ч. до державного бюджету – 678,1 млн.грн.

Відповідно до пункту 51 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, починаючи з 2013 року, екологічний податок (крім податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове

зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк) зараховується до спеціального фонду державного бюджету у таких пропорціях 53 %, з них 33 % спрямовуються на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого ними екологічного податку, а у 2014 рік – 65% до Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, з них 50% на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств [45].

Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансового забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Впровадження цих економічних механізмів дозволить значно розширити фінансові можливості, перш за все суб'єктів господарювання для здійснення природоохоронних заходів, спрямованих на розв'язання екологічних проблем, сприятиме поліпшення екологічної ситуації та зменшення загрози життю, здоров'ю населення регіонів через дієвий механізм фінансування проектів екологічної модернізації підприємств.

Сьогодні фінансування із Державного бюджету природоохоронних заходів, спрямованих на попередження, зменшення або ліквідацію забруднення довкілля здійснюється переважно лише за кошти Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

Необхідно відмітити значну розпорошеність коштів фондів охорони навколишнього природного середовища, що негативно впливає на потенційні можливості цих фондів у вирішенні екологічних проблем. На цей час в Україні функціонує понад 12 тисяч фондів охорони навколишнього природного середовища, в тому числі Державний фонд охорони навколишнього природного середовища – 1, Республікан, 24 обласних, міські

міст Києва та Севастополя. Майже 87 відсотків в загальній кількості місцевих фондів складають сільські фонди.

Якщо говорити про витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічний податок, то впродовж 2012р. на охорону довкілля підприємствами, організаціями та установами було витрачено 20514,0 млн.грн. (без ПДВ), що на 11% більше порівняно з 2011р. Із загальної кількості витрат на охорону навколишнього природного середовища 13924,7 млн.грн., або 68%, становлять поточні витрати, 6589,3 млн.грн., або 32%, - капітальні інвестиції, в тому числі 5954,3 млн.грн. - інвестиції в основний капітал, 635,0 млн.грн. - витрати на капітальний ремонт природоохоронного обладнання. Витрати на охорону навколишнього природного середовища наведені в табл.2.1 [44].

Таблиця 2.1.

Витрати на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування

	Фактично витрачено			
	Капітальних інвестицій		Поточних витрат	
	млн.грн.	у % до загального обсягу	млн.грн.	у % до загального обсягу
Усього	6589,3	100,0	13924,7	100,0
у тому числі за рахунок коштів державного	89,5	1,4	343,2	2,5
<i>з них кошти державного фонду охорони навколишнього</i>	50,2	0,8	7,5	0,1

коштів місцевих	371,5	5,6	116,1	0,8
<i>з них кошти місцевих фондів охорони навколишнього</i>	262,1	4,0	40,2	0,3
власних коштів підприємств та	3893,0	59,1	13452,4	96,6
інших джерел	2235,3	33,9	13,0	0,1

Без ПДВ

За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів було освоєно 7,0% капітальних інвестицій (структура капітальних інвестицій – табл.2.2) і здійснено 3,3% поточних витрат, а основним джерелом фінансування витрат на охорону довкілля, як і в попередні роки, були власні кошти підприємств та організацій - відповідно 59,1% і 96,6% [44].

Понад 80% капітальних інвестицій від сумарного обсягу по країні було освоєно підприємствами, які зареєстровані у Київській (1948,8 млн.грн.), Дніпропетровській (986,6 млн.грн.), Харківській (608,0 млн.грн.) та Запорізькій (453,3 млн.грн.) областях. Структуру поточних витрат наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.2

Структура капітальних інвестицій за напрямками природоохоронних заходів

	Фактично		У т.ч.
	млн.грн.	у % до загального обсягу	витрати на капітальний ремонт, млн.грн.
Усього у тому числі охорона атмосферного повітря і проблеми	6589,3	100,0	635,0
зміни клімату	2462,7	37,4	308,0

очищення зворотних вод	846,9	12,8	157,6
поводження з відходами	730,5	11,1	98,4
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	540,5	8,2	42,1
зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів для охорони праці)	33,4	0,5	23,1
збереження біорізноманіття і середовища існування	15,8	0,2	1,4
радіаційна безпека	1922,1	29,2	0,1
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	6,1	0,1	0,6
інші напрями природоохоронної діяльності	31,3	0,5	3,7

Майже три чверті поточних витрат від загальної суми по країні було здійснено підприємствами, які зареєстровані у Дніпропетровській (4118,8 млн.грн.), Запорізькій (1173,4 млн.грн.), Луганській (1150,6 млн.грн.), Полтавській (629,7 млн.грн.) областях та м.Києві (961,2 млн.грн.) [44].

Таблиця 2.3.

Структура поточних витрат за напрямами природоохоронних заходів

	млн.грн.	у % до загального обсягу
Усього	13924,	100,0
у тому числі		
охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	1341,5	9,6
очищення зворотних вод	6195,1	44,5
поводження з відходами	4756,2	34,2
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	743,5	5,3
зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів для охорони праці)	118,2	0,8

збереження біорізноманіття і середовища існування	384,7	2,8
радіаційна безпека	80,6	0,6
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	63,7	0,5
інші напрями природоохоронної діяльності	241,2	1,7

У 2012р. підприємствам, організаціям та установам країни за забруднення навколишнього природного середовища і порушення природоохоронного законодавства пред'явлено екологічних платежів на загальну суму 2047,9 млн.грн., з них 2028,6 млн.грн. становить екологічний податок та 19,3 млн.грн. - штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства.

Понад 68% екологічного податку країни становлять платежі за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, 28% - за розміщення відходів, 4% - за скиди забруднюючих речовин у водойми.

Підприємствами, організаціями, установами країни фактично сплачено протягом 2012р. 1951,0 млн.грн. екологічних платежів, табл.2.4(з урахуванням погашення заборгованості за попередні роки), що становить відповідно 95,3% від загальної суми пред'явлених екологічних платежів.

Таблиця 2.4.

Екологічні платежі (*млн.грн.*)

	Пред'явлено до сплати	Фактично сплачено
Екологічний податок - усього	2028,6	1931,2
у тому числі за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин	1386,8	1317,0
у тому числі стаціонарними джерелами забруднення	1272,0	1210,9
пересувними джерелами забруднення	114,8	106,1
скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	74,3	73,2

розміщення відходів у спеціально відведених місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	567,5	541,0
Штрафні санкції за порушення законодавства про охорону навколишнього природного	19,3	19,8

Без ПДВ

Фактично сплачені екологічні платежі підприємств, що зареєстровані у Донецькій, Запорізькій областях та м. Києві, становлять майже 55% від загальної суми сплачених екологічних платежів в Україні[44].

2.2. Аналіз впливу інноваційної діяльності на забезпечення екологічно-збалансованого розвитку України.

Результати комплексної оцінки інноваційного та природно –ресурсного потенціалу є основою для проведення аналізу впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище.

В сучасних умовах, коли питання еколого-економічної безпеки стають пріоритетними, поряд з комплексною оцінкою виникає нагальна потреба всебічного аналізу взаємодії екологічного, економічного й соціального факторів суспільного розвитку, дослідження еколого-економічних процесів і розробки на цій основі теоретичних і практичних принципів стратегії та дієвого механізму стимулювання екологічних інновацій . Незважаючи на наявні розробки, єдина методологічна база проведення економіко-екологічного аналізу відсутня.

Розглянемо, які чинники впливають на показники результативності інноваційної діяльності економіки України. Показниками результативності інноваційної діяльності України є такі (табл. 2.5):

- кількість упроваджених нових технологічних процесів;

- кількість упроваджених маловідходних, ресурсозберігаючих процесів;
- кількість інноваційних видів продукції, виробництво яких освоєно;
- кількість нових видів техніки, виробництво яких освоєно;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції.

Таблиця 2.5

Показники результативності інноваційної діяльності економіки України

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Упроваджено нових технологічних процесів, шт.	у т. ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	із них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн
2002	14,6	1142	430	22847	520	7	171206,7	11984,47
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6	220605,1	12353,89
2004	10	1727	645	3978	769	5,8	338351,9	19624,41
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5	348840,9	22674,66
2006	10	1145	424	2408	786	6,7	413082,9	27676,55
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7	537377,6	36004,3
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9	718941	42417,52
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8	591965,4	28414,34
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8	1065851	40502,32
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8	1331888	50611,73
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3	1404564	46350,61

За даними Держкомстату, у 2002-2012 рр. стабільну динаміку мали лише три з розглянутих п'яти показників результативності інноваційної діяльності: кількість упроваджених нових технологічних процесів, кількість упроваджених маловідходних, ресурсозберігаючих процесів та кількість нових видів техніки, виробництво яких освоєно [56]. Кризові явища у 2009 році вплинули лише на обсяг реалізованої інноваційної продукції, інші показники результативності інноваційної діяльності такого впливу не зазнали. У 2003 році кількість інноваційних видів продукції, виробництво

яких освоєно, скоротилася утричі порівняно з 2002 роком, а у 2004 році - вдвічі порівняно з 2003 роком. Такі «стрибки» можуть пояснюватися тим, що до 2003 року у цій графі фіксувалося освоєння нових, а не інноваційних товарів, хоча принципової різниці ці найменування не мають. Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2009 році скоротився порівняно з 2008 роком на третину. У тому ж 2009 році обсяги продукції промисловості також зменшилися порівняно з 2008 роком, але лише на 18%. Починаючи з 2009 року, частка інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції постійно зменшувалася і в 2012 році досягла критично низького значення у 3,3%.

На показники результативності інноваційної діяльності підприємств можуть впливати два чинники:

- витрати на наукові та науково-технічні роботи;
- витрати підприємств на інновації.

Дані за обсягами цих витрат у масштабі України у 2002-2012 рр. подані у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Фактори, що впливають на інноваційні показники економіки України [56]

УК	ОВ	0-	у тому числі	ат	на	ін	на	у тому числі	
----	----	----	--------------	----	----	----	----	--------------	--

		фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги		дослідження і розробки	«придбання» інших зовнішніх знань	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
2002	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	3018,3	270,1	149,7	1865,6	407,7
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	3059,8	312,9	95,9	1873,7	250
2004	4112,4	629,7	573,7	2214	695	4534,6	445,3	143,5	2717,5	419,8
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	5751,6	612,3	243,4	3149,6	754,6
2006	5354,6	1141	841,5	2741,6	630,5	6160	992,9	159,5	3489,2	563,7
2007	6700,7	1504	1132,6	3303,1	761	10850,9	986,5	328,4	7471,1	2064,9
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	11994,2	1243,6	421,8	7664,8	2664
2009	8653,7	1916,6	1412	4215,9	1109,2	7949,9	846,7	115,9	4974,7	2012,6
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037	1024,6	8045,5	996,4	141,6	5051,7	1855,8
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	14333,9	1079,9	324,7	10489,1	2440,2
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	11480,6	1196,3	47	8051,8	2185,5

Перший чинник - «витрати на наукові та науково-технічні роботи» - має за звітною статистичною класифікацією такі структурні субфактори:

- витрати на фундаментальні дослідження;
- витрати на прикладні дослідження;
- витрати на розробки;
- витрати на науково-технічні послуги.

Другий чинник - «витрати підприємств на інновації» - також має чотири структурних субфактори:

- дослідження і розробки;

- «придбання» інших зовнішніх знань;
- придбання машин, обладнання та програмного забезпечення;
- інші витрати.

Скористаємося інструментарієм кореляційного аналізу для виявлення ступеня впливу цих напрямів витрат на показники результативності інноваційної діяльності підприємств України.

У табл. 2.7 містяться коефіцієнти кореляції субфакторів чинника «витрати на наукові та науково-технічні розробки» із показниками результативності інноваційної діяльності (за даними 2002-2012 рр.).

Таблиця 2.7

Коефіцієнти кореляції субфакторів чинника «витрати на наукові та науково-технічні роботи» із показниками результативності інноваційної діяльності

Витрати	Усього, у фактичних цінах	Фундаментальні дослідження	Прикладні Дослідження	Розробки	Науково-технічні послуги
Упроваджено нових технологічних процесів	0,79	0,74	0,78	0,79	0,84
У тому числі маловідходних ресурсозберігаючих	0,29	0,27	0,24	0,28	0,46
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	-0,71	-0,68	-0,66	-0,71	-0,77
Із них нові види техніки	0,63	0,63	0,66	0,62	0,62
Обсяг реалізованої інноваційної	0,95	0,94	0,96	0,94	0,90

Бачимо, що на впровадження нових технологічних процесів в Україні найбільший вплив мають витрати на науково-технічні послуги (коефіцієнт кореляції 0,84). Це є логічним, оскільки впровадження нових технологій та процесів завжди супроводжується певними науково-технічними послугами з

підготовки та запуску. Інші витрати на наукові та науково-технічні роботи мають також досить сильний вплив на впровадження нових технологічних процесів (коефіцієнт кореляції в усіх показниках близький до 0,8).

На впровадження маловідходних та ресурсозберігаючих процесів слабо впливають витрати на науково-технічні послуги (коефіцієнт кореляції 0,46). Серед інших витрат на наукові та науково-технічні роботи ніякого впливу на цей показник не виявлено (коефіцієнти кореляції близькі до 0,3, що означає відсутність взаємозв'язку показників).

Освоєння інноваційних видів продукції має зворотний зв'язок з усіма витратами на наукові та науково-технічні роботи (коефіцієнти кореляції близькі до -0,7). Тобто чим більші витрати, тим менше освоєно інноваційних видів продукції. Цей висновок можемо вважати парадоксальним.

Можливо, на коефіцієнти кореляції вплинуло те, що до 2005 року враховувалася вся нова освоєна у виробництві продукція, а з 2005 - лише інноваційна. Перевіримо взаємозв'язок цих чинників із 2005 по 2012 рік, коли не відбувалося значного спаду кількості освоєних видів інноваційної продукції (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Коефіцієнти кореляції чинника «витрати на наукові та науково-технічні роботи» з кількістю освоєних інноваційних видів продукції у 2005-2012 рр.

Витрати	Усього, у фактичних цінах	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	Розробки	Науково-технічні
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	0,34	0,29	0,37	0,29	0,56

Як бачимо, на кількість освоєних інноваційних видів продукції має невеликий вплив лише один із напрямів науково-технічної діяльності - витрати на науково-технічні послуги (коефіцієнт кореляції 0,56). Інші витрати не приводять до збільшення виробництва освоєних інноваційних видів продукції. На кількість освоєних нових видів техніки у 2002-2012 рр.

всі види витрат на наукові та науково-технічні роботи мають середній вплив (коефіцієнт кореляції близький до 0,65). Найтісніший зв'язок з усіма витратами на наукові та науково-технічні роботи має обсяг реалізованої інноваційної продукції (коефіцієнти кореляції перевищують 0,9).

Дослідимо вплив субфакторів другого чинника «витрат підприємств» на інновації на показники результативності інноваційної діяльності. У табл.2.9 наведені коефіцієнти парної кореляції всіх видів витрат (субфакторів) з усіма показниками результативності інноваційної діяльності.

Таблиця 2.9

Коефіцієнти кореляції чинника «витрати на інновації» з показниками інноваційної діяльності

Витрати	Загальна сума витрат	Дослідження розробки	«Придбання» інших зовнішніх	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
Упроваджено нових технологічних процесів	0,67	0,53	0,13	0,69	0,65
У тому числі маловідходних ресурсозберігаючих	0,33	0,27	0,34	0,28	0,40
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	-0,68	-0,78	-0,36	-0,62	-0,62
Із них нові види техніки	0,76	0,76	0,30	0,78	0,58
Обсяг реалізованої інноваційної продукції	0,96	0,94	0,44	0,95	0,91

На кількість упроваджених нових технологічних процесів найбільший вплив має такий субфактор, як придбання машин та обладнання (коефіцієнт кореляції 0,69). На кількість упроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих процесів впливу розглянутих субфакторів не виявлено (усі коефіцієнти кореляції не більші від 0,4). На кількість освоєних у

виробництві інноваційних видів продукції витрати на інновації впливають зворотно, як і в розглянутому вище аналізі впливу витрат на науку. Та сама парадоксальна ситуація - чим більші витрати на інновації, тим менше освоєних видів інноваційної продукції. У 2005-2012 рр. взаємозв'язку між жодним напрямом витрат на інновації та кількістю освоєних у виробництві інноваційних видів продукції не виявлено (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Коефіцієнти кореляції чинника «витрати на інновації» з кількістю освоєних інноваційних видів продукції у 2005-2012 рр.

Витрати	Загальна сума витрат	Дослідження і розробки	Набуття інших зовнішніх знань	Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Інші витрати
Освоєно виробництво інноваційних видів	0,32	-0,08	-0,23	0,37	0,09

На освоєння виробництва нових видів техніки найбільше впливають такі напрями витрат на інновації, як придбання машин, обладнання та дослідження і розробки. На обсяг реалізованої інноваційної продукції впливають усі види інноваційних витрат, крім витрат на «придбання» інших зовнішніх знань.

Узагальнюючи дослідження впливу витрат на наукові та науково-технічні роботи і витрат на інноваційну діяльність підприємств України із показниками результативності інноваційної діяльності, отримаємо такі дані (табл. 2.11). Вплив певного напрямку витрат будемо вважати дуже сильним у разі наявності коефіцієнта кореляції показників, більшого за 0,9, сильним - у випадку, коли $0,7 < r < 0,9$, середнім, коли $0,5 < r < 0,7$, у випадку, коли коефіцієнт кореляції менший за 0,5, будемо вважати, що фактор не має значного впливу на показник результативності інноваційної діяльності.

На впровадження нових технологічних процесів сильно впливають усі чотири субфактори, які належать до витрат на наукові та науково-технічні роботи; два субфактори, які належать до витрат на інновації, мають середній вплив.

На впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих процесів вплив жодного з восьми розглянутих субфакторів не виявлено. На освоєння виробництва нових видів продукції середній вплив має лише один науковий субфактор - витрати на науково-технічні послуги.

На освоєння у виробництві нових видів техніки сильно впливають два субфактори, які належать до витрат підприємств на інновації: придбання машин, обладнання та витрати на дослідження і розробки; середній вплив мають усі чотири субфактори, які належать до витрат на наукові та науково-технічні роботи.

Таблиця 2.11

Ранжування субфакторів впливу витрат на наукову та науково-технічну діяльність і витрат на інноваційну діяльність на показники результативності інноваційної діяльності

Показники результативності інноваційної діяльності	Ранги субфакторів впливу	Субфактори (витрати на...)	Ступінь впливу	Напрям витрат (науковий / інноваційний)
1	2	3	4	5
Упроваджено нових технологічних процесів	1	науково-технічні послуги	сильний ($r = 0,84$)	науковий
	2	розробки	сильний ($r = 0,79$)	науковий
	-	прикладні дослідження	сильний ($r = 0,78$)	науковий
	4	фундаментальні дослідження	сильний ($r = 0,74$)	науковий
	5	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	середній ($r = 0,69$)	інноваційний

	6	інші витрати	середній ($r = 0,65$)	інноваційний
--	---	--------------	-------------------------	--------------

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5
У тому числі маловідходних	-	факторів, які значно впливають на показник, не виявлено	-	-
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	1	науково-технічні послуги	середній ($r = 0,56$)	науковий
	-	інших факторів, які значно впливають на показник, не виявлено	-	-
Із них нові види техніки	1	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	сильний ($r = 0,78$)	інноваційний
	2	дослідження і розробки	сильний ($r = 0,76$)	інноваційний
	3	прикладні дослідження	середній ($r = 0,66$)	науковий
	4	фундаментальні дослідження	середній ($r = 0,63$)	науковий
	5	розробки	середній ($r = 0,62$)	науковий
	6	науково-технічні послуги	середній ($r = 0,62$)	науковий
Обсяг реалізованої інноваційної продукції	1	прикладні дослідження	дуже сильний ($r = 0,96$)	науковий
	2	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	дуже сильний ($r = 0,95$)	інноваційний
	3	дослідження і розробки	дуже сильний ($r = 0,94$)	інноваційний
	4	фундаментальні дослідження	дуже сильний ($r = 0,94$)	науковий
	5	розробки	дуже сильний ($r = 0,94$)	науковий
	6	інші витрати	дуже сильний ($r = 0,91$)	інноваційний
	7	науково-технічні послуги	дуже сильний ($r = 0,9$)	науковий

На обсяг реалізованої інноваційної продукції сильний вплив мають усі субфактори, які характеризують витрати на наукову та інноваційну діяльність, крім субфактора «витрати на «придбання» інших зовнішніх знань».

Резюмуючи дане дослідження можна сказати, що більшість субфакторів, які впливають на результативність інноваційної діяльності, пов'язані з науковими та науково-технічними роботами.. Усі напрями витрат на наукові та науково-технічні роботи сильно впливають на обсяг реалізованої інноваційної продукції, мають сильний вплив на впровадження нових технологічних процесів та мають середній вплив на освоєння виробництва нових видів техніки. Важливим є дослідження галузевої структури витрат на наукові дослідження, інновації та ступінь впливу на екологізацію економіки України.

2.3. Оцінка основних показників розвитку природно-господарського комплексу Причорноморського регіону в контексті екологізації його інноваційної політики .

Причорноморський регіон займає південну частину України. До його складу входять Одеська, Миколаївська та Херсонська області. Даний регіон має сприятливе економіко-географічне положення, маючи вихід до Чорного моря. Він граничить на півночі із Центральним і Подільським соціально-економічними районами , на північному сході – із Придніпровським соціально-економічним районом, на заході район має вихід до державного кордону з Молдовою та Румунією.

Одним з визначальних ресурсів Причорноморського регіону є клімат, особливості якого сприятливі для організації санаторно-курортного лікування й інших видів рекреаційної діяльності. Район має значні запаси мінеральних вод, йодо-бромних роп, лікувальних грязей.

Специфічна та великомасштабна міжрайонна і міжнародна спеціалізація регіону - рекреаційний комплекс, який складається з курортного господарства, туризму та сфери відпочинку. На території регіону в 2010 р. налічувалося 201 санаторіїв, 211 пансіонатів і будинків відпочинку, та 389 готелів, найбільша кількість (70%) баз відпочинку і дитячих оздоровчих таборів знаходиться в Одеській області, усі вони протягом 2011 року обслужили 870 тисяч людей відвідувачів.

Велике значення в регіоні відіграє ропа та лікувальні грязі озер і лиманів, води яких містять солі натрію, хлору, броду. Серед них Куяльницький та Хаджибейський лимани.

У загальнодержавному поділі праці Причорноморський регіон спеціалізується на виробництві продукції сільського господарства (зерна, соняшника, овочів, фруктів, винограду), харчової промисловості (плодоовочевих консерв, виноградних вин, шампанського, коньяку, ефірного масла, тютюнових виробів), рибної і легкої (бавовняних, вовняних тканин) промисловості, випуску продукції машинобудування (суда, верстати, преси, сільськогосподарські машини) і хімії (бром, лак, кальцинована сода, диоксид титану), на курортно-рекреаційному господарстві.

Провідну роль у промисловому комплексі Причорноморського регіону займає легка промисловість, насамперед текстильна, трикотажна, швейна, шкіряно-взуттєва й хутряна.

Ключовим у регіоні є машинобудівний комплекс. Його профіль - це випуск крупно- і малотоннажних судів, потужних земснарядів, плавучих кранів, доків, металорізальних верстатів, кукурудзозбиральних комбайнів, тракторних плугів, устаткування для харчової промисловості, будівельно-дорожніх машин, телевізорів і електротехніки, поліграфічних машин.

Суднобудування зосереджене в Миколаєві й Херсоні, судноремонт - в Одесі, Іллічівську, Ізмаїлу, Кілії, Херсоні. Верстатобудування розвинене в Одесі. Енергетичне й електротехнічне машинобудування розвивається в

Новій Каховці, Первомайську, Одесі, Херсоні. Приладобудування й виробництво інструментів зосереджені у великих містах - Одесі, Миколаєві.

Сільськогосподарське машинобудування регіону спеціалізується на виробництві кукурудзозбиральних комбайнів (Херсон), тракторних плугів (Одеса). Структура підприємств регіону представлена на рисунку .

На регіон припадає 30% виробництва ковальсько-пресового устаткування, 45,9 % консервного, 20 % хімічних добрив України. Значним є внесок регіону в виробництва морських і річкових судів, кукурудзозбиральних комбайнів, тракторних плугів, металорізальних верстатів, електродвигунів.

Причорноморська соціально-економічна зона добре забезпечена сировиною для будівельної індустрії - вапняки, глини, каолін, вулканічний торф.

Серед основних підприємств хімічної промисловості потрібно назвати бромне виробництво в Красноперекопську, хімкомбінат у м. Саки, суперфосфатний, азотно-туковий, хіміко-фармацевтичний, лакофарбовий заводи в Одесі.

У таблиці 2.12 представлені обсяги реалізації продукції хімічної промисловості по Причорноморському регіону за 2010-2013 рр.

Таблиця 2.12

Реалізація продукції хімічної промисловості по Причорноморському регіону

Області	Хімічна промисловість, тис грн			
	2013	2012	2011	2010
Одеська	191215,6	3888603	2399344,2	1982182,7
Херсонська	242624,6	44899,3	50603,3	
Миколаївська	63378,2	30968,7	25569,6	23924,7
Усього	497218,4	3964471	2475517,1	2006107,4

Металургійний комплекс представлений у регіоні первинною сировинною ланкою. У Миколаєві працює глиноземний завод, який дає сировину для потреб Запорізького алюмінієвого комбінату.

На місцевих гідроресурсах працює Каховська ГЕС на Дніпрі. Основна частка електроенергії виробляється на ТЕС і ТЕЦ (Одеська, Миколаївська, Херсонська). Працює Південноукраїнська АЕС.

Паливна промисловість має значні перспективи у зв'язку з ростом видобутку нафти й газу в Причорноморському регіоні, початком функціонування нафтопроводу Одеса - Броди й Одеським нафтотерміналом.

Приморське положення обумовило розвиток суднобудування й судноремонту, морського транспорту каботажного й міжнародного плавання, курортно-туристичного господарства. Саме в цьому районі розташовуються наймогутніші українські порти (Іллічівськ, Одеса, Южний), що дозволяє регіону й Україні загалом, підтримувати контакти з 172 країнами світу. Придунайське розташування регіону дає можливість підтримувати дешеве річкове з'єднання з багатьма європейськими країнами (Румунією, Болгарією, Угорщиною, Словаччиною й ін.). Зручним є сусідство із прилеглими соціально-економічними районами. Позитивним є також близьке розташування регіону до основних паливних і металургійних баз України, а також існування поромної переправи з Болгарією й Грузією. Надзвичайна роль приділяється приморському положенню, завдяки якому Україна має вихід на багато світових ринків.

Хоча транспортний комплекс представлений усіма видами транспорту, винятково важливу міждержавну роль відіграє морський транспорт. Морський транспорт займає незначне місце в структурі внутрішніх перевезень, але має великий транзитний потенціал. В 2013 році 95% товаропотоку через порти України представляли транзитні перевезення.

Через морські порти відбувається експорт російської нафти в Європу, а також контейнерні перевезення.

Найбільшими портами є Іллічівськ, Южний, Одеса, Херсон, Миколаїв. Для раціоналізації перевезень побудована поромна переправа Іллічівськ - Варна. Добре розвинений річковий транспорт на Дніпрі, Дунаї й Південному Бузі. Головні порти - Херсон, Нова Каховка, Ізмаїл, Кілія. Вищезгадані порти поєднуються в Чорноморське й Українсько-Дунайське пароплавства. Серед сухопутних видів транспорту виділяється залізничний. Основні залізничні магістралі - Одеса - Київ, Миколаїв - Знаменка - Харків, Херсон - Дніпропетровськ, Одеса - Львів, Одеса - Миколаїв - Херсон - Джанкой - Керч.

Зараз морський флот України нараховує близько 240 судів, але всі вони є морально й фізично застарілими, потребують значних капіталовкладень.

Морських портів в Україні налічується 18, але прибутково з них працює не більше п'яти. Інші змушені майже щорічно скорочувати обсяги основних засобів виробництва.

Проблеми цієї області полягають в: відсутності в Україні портів третього покоління, не використанні або поганому використанні в роботі останніх досягнень логістики, порти є державними підприємствами, тому до них у цей час застосовується практика “навішення” соціальних об'єктів (дитсадок, лікарні), що звичайно збільшує видатки підприємств і зменшує їх рентабельність. Перевезення вантажів і пасажирів водним транспортом за 2011-2013 рр представлені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Перевезення вантажів і пасажирів водним транспортом за 2011-2013 рр

Області	Вантажообіг, тис тон			Пасажирські перевезення, тис пас		
	2013	2012	2011	2013	2012	2011
Роки						

Херсонська	760,3	1493,5	1816,5	434,5	220,4	437,9
Одеська:	2281	2234,2	2820,5	64,1	48,4	65,8
морський						
річний						
Миколаївська	133,6	223,2	375,8	332,8	527,3	575,7
Усього	3174,9	6260,2	8168,8	831,4	820,9	1111,6

З таблиці 2.13 можна зробити висновок про поступове зниження як вантажообігу, так і пасажирських перевезень. Так, річковий транспорт, як це ні дивно, є найбільш прибутковим і постійно нарощує обсяги перевезень. Зараз компанія “Укррічфлот” здійснює перевезення по басейнах рік Дніпро й Дунай, а також уздовж берегів Чорного моря. Серед транзитних вантажів переважають вугілля й руда.

Основну роль у перевезеннях відіграють експортні перевезення, зокрема, це кам'яне вугілля, залізна руда, кокс, чорні метали, ліс, цукор, хімічна продукція й т.п.. В імпорті переважають машини, устаткування, мінерально- сировинні ресурси.

Сільське господарство - друга по обсягах виробництва й зайнятості трудових ресурсів галузь матеріального виробництва. Практично всі продуктивні угіддя закріплені за землекористувачами, що працюють у сільськогосподарському виробництві.

Основний напрямок виробничої сільськогосподарської спеціалізації області - зерно-скотарське з розвиненим виробництвом соняшника, винограду, птахівництвом і свинарством.

По агрокліматичному районуванню територія відноситься до дуже посушливої, помірно жаркої зони з м'якою зимою, де є сприятливі умови для вирощування зернових культур, цукрового буряка, соняшника, виноградарства й садівництва на зрошувальних землях.

Степи Причорномор'я перетворені у зерновий пояс озимої пшениці й кукурудзи. Площі, зайняті зерновими культурами, займають майже половину від посівних площ району. Серед технічних культур провідне місце займають соняшник, рапс, цукровий буряк. Міжрегіональне значення мають овочево-баштанні культури (помідори, перець солодкий, баклажани й кабачки, кавуни й дині). Овочівництво активно розвивається навколо міста-мільйонера Одеси, великих центрів консервної промисловості (Херсона й Ізмаїла). Баштанні продовольчі культури культивують повсюдно в межах району. Прославляється регіон садами й виноградниками.

Садівництво поширене на всій території району. У насадженнях домінують абрикоси, персики, черешня, вишня, слива, яблуня, груша, волоський горіх, мигдаль. Регіон посідає перше місце в Україні по насиченості виноградниками (Одеська область).

Основні області тваринництва - скотарство молочно-м'ясного й м'ясо-молочного напрямку, свинарство, вівчарство, птахівництво, бджільництво й шовківництво. На потужній сільськогосподарській ресурсній базі активно розвивається харчова промисловість. Особливе значення мають виноробна, рибна, плодоовочеконсервна, м'ясна, молочна й олійно-жирова промисловість.

Виноробна промисловість - одна з найбільш розвинених областей харчової промисловості регіону. На неї приходить 90% загальнодержавного виробництва вин. Спеціалізовані підприємства первинного виробництва зосереджені у Придніпров'ї й південно-західній частині Одеської області. Тут сформувався Південний виноградно-виноробний район.

Найбільші підприємства м'ясної промисловості зосереджені переважно у великих містах - Одесі, Миколаєві, Херсоні, ін. Підприємства олійно-

робної, молочної й сироварної промисловості розташовані в районах розвиненого молочного скотарства й у великих містах.

У Причорноморській соціально-економічній зоні найбільший у країні рибопереробний комплекс, який використовує ресурси Чорноморського басейну. Улов риби в основному збільшується за рахунок приросту океанічного рибальства. Найбільші центри рибної промисловості - Одеса, Белгород- Дністровський.

У регіоні розвинено машинобудування, рекреаційний комплекс, багатогалузева харчова промисловість, високотоварне сільське господарство з високою частиною посівів зернових, садів, виноградників, тютюну й ефіро-олійних культур.

У Причорноморському регіоні України (за винятком Херсонської області, яка перебуває в зоні з низьким інвестиційним потенціалом) середні по країні рівні інвестиційного потенціалу й ризику. Саме тут формується група інвестиційно-привабливих регіонів. Цю групу назвали «базисні» регіони, оскільки вони є базисом, на якому формується економічний фундамент країни, вибудовується нова плеяда інвестиційно-привабливих регіонів.

Найближчим часом це викличе до даного регіону підвищений інтерес із боку інвесторів. Програш у потенціалі перед регіонами з високою концентрацією інвестиційного капіталу пояснюється слабким розвитком промислового виробництва, занепадом аграрного сектору. У той же час, питому вагу «середнього» регіону в загальноукраїнській сумі становить 0,6-4,8% експорту, 1-5% інвестицій, 2-3% роздрібного товарообігу, 0,5-3% від числа наукових організацій. Кількість працюючих підприємств на душу населення, як правило, нижче середнього показника по Україні, яка становить 19 підприємств на 1000 людей.

Особливо потрібно виділити Одеську область, оскільки її потенціал відрізняється від інших областей регіону й порівняний з потенціалом найбільш індустріально розвинених регіонів Дніпропетровської й Запорізької областей. Одеська область замикає п'ятірку потенційно сильних областей України. Плацдарм інвестиційної привабливості Одеської області забезпечує досить високий і в той же час збалансований потенціал по всіх його складових: сировинному, природно - сировинному, господарському, інноваційному, інституційному, фінансовому й споживчому.

Розвиток потенціалу регіону не супроводжується підвищеними інвестиційними ризиками. При цьому вплив соціально-демографічних ризиків мінімальні в порівнянні з фінансово-економічною складовою інвестиційних ризиків Одеської області. Разом з Києвом і Дніпропетровською областю регіон характеризується низьким рівнем безробіття. Це багато в чому пояснює той факт, що Одеська область одна з деяких має позитивне сальдо міграції протягом 2012-2013 рр.

Потенціал споживання в області дуже високий, що обумовлене високими доходами населення, які перевищують середньорічні по Україні в 1, 5 рази, транзитною спрямованістю й рекреаційними можливостями регіону. Як наслідок, споживання населенням значних обсягів платних послуг і високий роздрібний товарообіг Одеської області (7% і 5% від загальноукраїнських обсягів відповідно). Про подальше збільшення споживчого потенціалу й привабливості торгівельного сектору регіону можна говорити з досить великою мірою вірогідності: середньорічні темпи росту роздрібної торгівлі в 25-30% одні з найвищих в Україні.

Незважаючи на темпи зниження обсягів сільськогосподарської продукції й промислового виробництва, область забезпечує п'яте місце в рейтингу по господарському потенціалу, будучи найбільшим, після Києва, продуцентом послуг - десята частина від загальноукраїнського обсягу зроблених послуг. Враховуючи перспективи щодо споживчого потенціалу,

логічним буде збільшення в майбутньому й господарського потенціалу, який у цілому сприятливо позначиться на підвищенні інвестиційної привабливості Одеської області.

У цілому регіон більш привабливий для інвесторів, оскільки ризик втрати вкладеного в нього капіталу істотно нижче, чим у регіонах з підвищеним ризиком. Програш у потенціалі перед регіонами з високою концентрацією інвестиційного капіталу пояснюється слабким розвитком промислового виробництва, занепадом аграрного сектору. Інвестиційною перевагою даного регіону є його природно-рекреаційний потенціал, який нараховує сотні підприємств відпочинку й лікування.

Найважливішими для Причорномор'я є проблеми екології, раціонального використання природних умов і ресурсів, зокрема води. Вода в посушливі області Причорномор'я надходить каналами. Але вони дуже недосконалі, це приводить до більших її втрат. Через погану дренажну систему, надмірність використання відбуваються засолення зрошувальних земель, їх підтоплення й заболочування, що знижує врожайність і погіршує якість сільгосппродукції. Є проблеми з використанням території регіону з рекреаційною метою. Тут увійшли в розбіжність розміщення й розвиток важкої промисловості й створення великого портового господарства з рекреаційною цінністю території.

Для кожного регіону характерний свій специфічний набір екологічних проблем. Екологічні проблеми Причорномор'я показані в таблиці 2.14 [57].

Таблиця 2.14

Екологічні проблеми Причорномор'я (окремо по областях)

область	Екологічні проблеми
Одеська	<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="900 1839 1525 1935">✓ Незадовільний стан, зношеність каналізаційних очисних споруд у містах та селищах області. <li data-bbox="900 1935 1525 2065">✓ Забруднення підземних водоносних горизонтів, відсутність джерел водопостачання в Придунайських населених пунктах області.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Вирішення соціально-екологічних проблем населених пунктів, розташованих навколо оз. Сасик та Придунайських озер. ✓ Проблема екологічної деградації цінного у лікувальному відношенні Куяльницького лиману ✓ Екологічні проблеми, зумовлені функціонуванням нафтотерміналу поблизу населеного пункту Джурджулешти. ✓ Проблема з утилізацію твердих побутових відходів (ТПВ).
Миколаївська	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Скид недостатньо очищених стічних вод до водних об'єктів області. ✓ Переважна більшість сміттєзвалищ працює без відповідної природоохоронної та проектної документації. ✓ На території Миколаївської області інтенсивно розвиваються зсуви та процеси підтоплення. ✓ Незначний відсоток заповідання та встановлення в натурі меж територій природно-заповідного фонду
Херсонська	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин. ✓ В області не існує жодного сучасного „полігону твердих побутових відходів” або відповідного „промислового комплексу прийому, сортування та утилізації” такого роду відходів. ✓ Наявність берегоерозійних процесів Каховського водосховища, р. Дніпро, Чорного та Азовського морів; деградація земель внаслідок водної та вітрової ерозії, вторинного засолення та осолонцювання; підтоплення.

Політика, економіка і технології повинні враховувати екологічний стан всіх регіонів країни. Економіка Причорномор'я, як і всієї країни, перетерпіла значні трансформаційні процеси, які були вв'язані не тільки з переділом власності, але й зі значною переорієнтацією, структурною перебудовою всього господарського комплексу.

Можна простежити значне зниження обсягів продукції машинобудування, переорієнтація морегосподарського комплексу в основному на обробку транзитних вантажів, повне закриття цілого ряду

виробництв. У той же час, значно підсилюється сектор торгівлі, часток рекреаційних послуг, розвинулося підприємництво в області морських перевезень нафти й нафтопродуктів. Спостерігається будівельний бум у береговій зоні моря по будівництву житлового фонду, розширення меж міста й т.п.

Усе вище зазначене, у сукупності, формує зовсім інший, відмінний від колишнього, потенціал техногенного негативного впливу, що значно підсилюється, на морські ресурси й екосистеми, на міське середовище проживання й прилягаючі континентальні території. Структура паспортизованих потенційно небезпечних підприємств представлена на рис.2.1

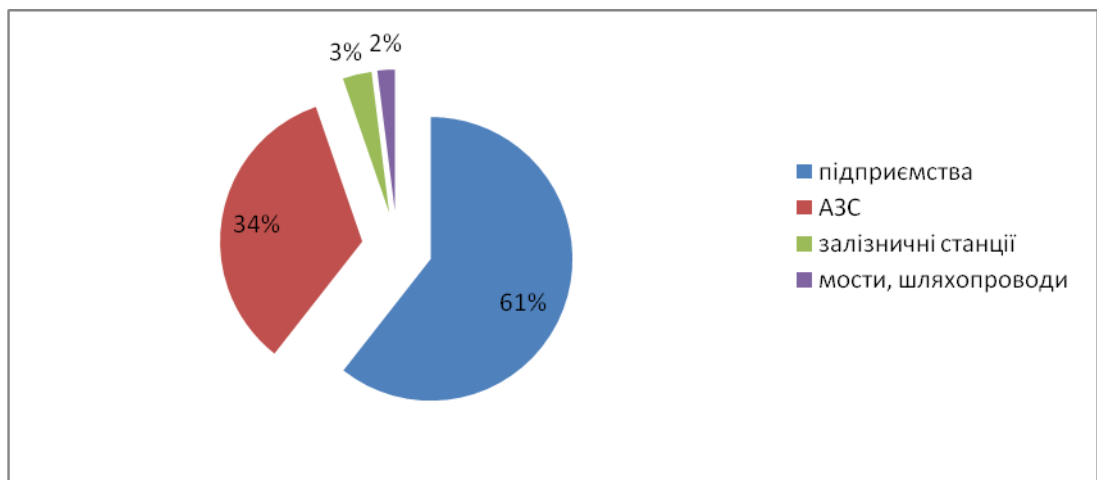

Рисунок 2.1. Структура паспортизованих потенційно небезпечних підприємств у %.

Одеська область — єдина в Україні, яка входить в Асамблею Європейських регіонів і Робочої Співдружності Придунайських держав. Активна участь у роботі комітетів, комісій і секцій цих фондів сприяло створенню позитивного іміджу області серед європейських партнерів, їй позачергово було надане право головування в Робочій Співдружності Придунайських держав в 1996-1997 роках. Це дозволяє більш активно розбудовувати співробітництво із країнами Дунайського регіону й брати участь у міжнародних програмах, фінансованих європейськими державами, вносити пропозиції в Раду Європи й інші міжнародні організації.

В останні роки обсяги зовнішньої торгівлі області (зокрема, експорту) зростали переважно завдяки окремим підприємствам (нафтопереробний завод, припортовий завод, порти області) і здебільшого екстенсивними шляхами. Адже багато підприємств області (часток, спільних), користуючись близькістю до найважливіших транспортних вузлів, відігравали роль посередників між підприємствами інших регіонів України й іноземних фірм (особливо це стосується експорту чорних металів і виробів з них, нафти й нафтопродуктів, зернових культур). Саме тому значне зменшення обсягів транзиту нафти через Одеський порт, переорієнтація поставок нафтопродуктів, вироблених АТ І Лукойл-Одеський НПЗ” з експорту на внутрішній ринок, зменшення обсягів збору зернових і їх дефіцит на внутрішньому ринку (при тому, що внутрішня ціна перевищує ціну на зовнішніх ринках) призвело до зменшення обсягів експорту товарів і послуг підприємствами області.

Динаміку основних показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище на території Причорноморського регіону за 2000-2013 рр. представлено у таблиці 2.15

Таблиця 2.15

Основні показники техногенного навантаження на навколишнє природне середовище в Причорноморському регіоні в 2000 - 2013 роках

Показник	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Викиди в атмосферу шкідливих речовин, (тис тонн)	232	275,1	273,8	353,5	365,8	341,3

Усього по Причорно-морському регіону						
Одеська обл	113,5	141,1	140,2	189,3	192,2	175,1
Миколаївська обл	54,2	71,4	69	86,6	89,6	85,8
Херсонська обл	64,3	62,6	64,6	77,6	84	80,4
Утворення відходів, (тис						
Усього по Причорно-морському регіону	469,1	220,8	271,9	247,3	241,3	239,8
Одеська обл	12	5,5	6,2	7,2	8	5,9
Миколаївська обл	455,2	197,3	238,1	211,5	203	201
Херсонська обл	1,9	18	27,6	28,6	30,3	32,9
Обсяг стічних вод, млн м3						
Усього по Причорно-морському регіону	280,7	331,8	242,3	241,4	384,75	433,27
Одеська обл	179	210	112	142	266,8	303,4
Миколаївська обл	29,7	37,8	32,3	32,4	27,87	27,77
Херсонська обл	72	84	98	67	90,08	102,1
Витрати на охорону навколишнього середовища, (млн грн) Усього по Причорно-морському регіону	148,3	326,1	277,6	445,7	401,9	509,2
Одеська обл	78,2	172	146,4	235,1	253,8	268,6
Миколаївська обл	52,6	115,6	98,4	158	90,3	180,5
Херсонська обл	17,5	38,5	32,8	52,6	57,8	60,1

На рисунку 2.2 представлена динаміка викидів, скидів і утворення відходів у Причорномор'ї за 2000-2013 рр.

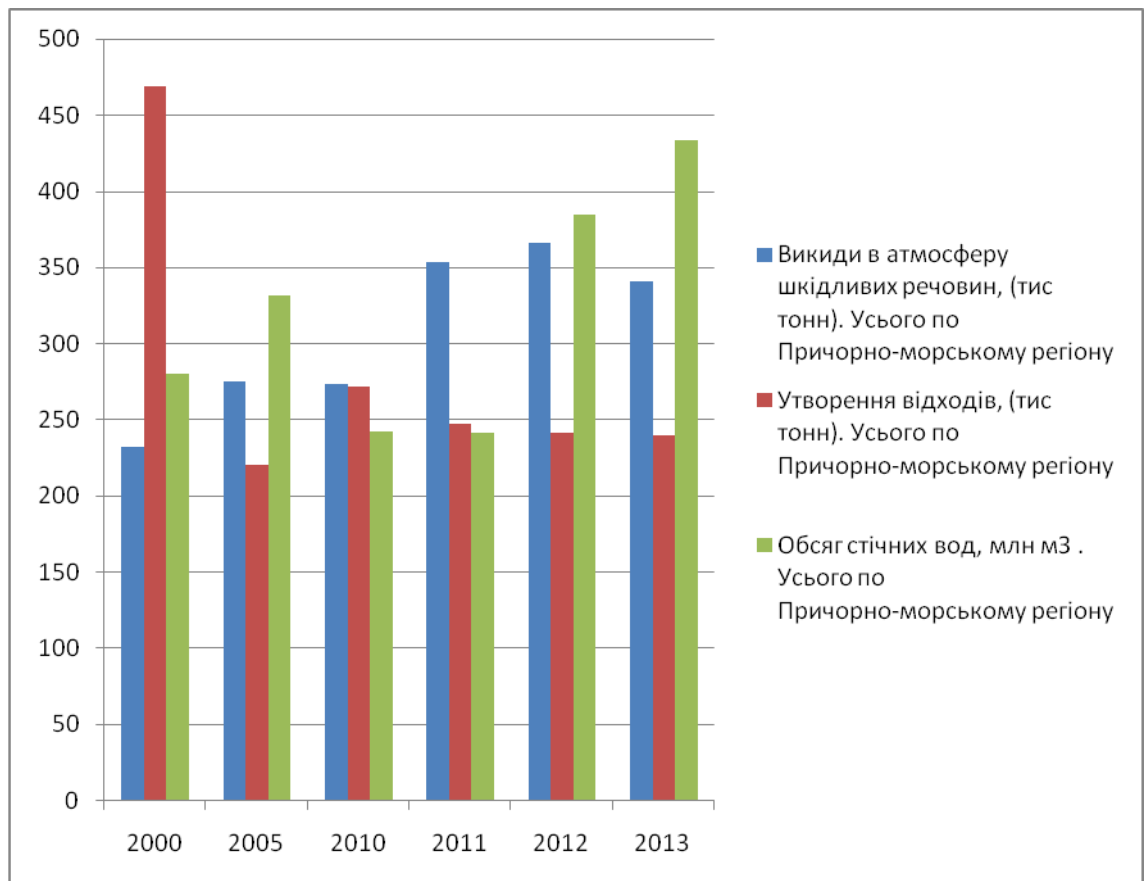

Рисунок 2.2. Динаміка викидів, скидів і утворення відходів у Причорномор'ї за 2000-2013 рр.

З наведених показників можна зробити висновок про те, що величина всіх показників (викиди в атмосферне повітря, утворення відходів і обсяг, що утворювалися стічних вод) перебуває на високому рівні протягом усього досліджуваного періоду.

На рисунку 2.3 представлена динаміка витрат на охорону навколишнього природного середовища, тут спостерігається динаміка впевненого стабільного росту. Але з урахуванням попередньої динаміки, можна зробити висновок про зниження ефективності витрат на охорону навколишнього природного середовища.[55]

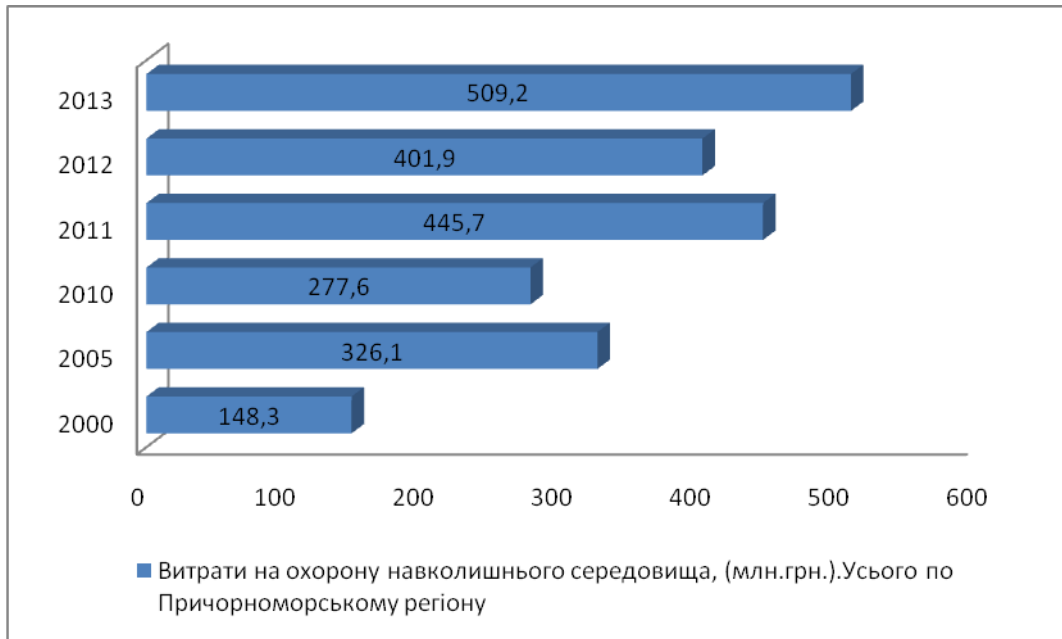

Рисунок 2.3. Динаміка витрат на охорону навколишнього природного середовища (млн.грн.)

У зв'язку з вище викладеним виникає необхідність для створення умов екологізації економіки Причорноморського регіону. При цьому, структурна перебудова економіки має здійснюватися шляхом переходу від індустріально-аграрної моделі екстенсивного типу до конкурентоспроможної, екологічно спрямованої інноваційної ринкової економіки інтенсивного типу, орієнтовану як на зовнішній, так і на внутрішній ринок, де враховується повна економічна вартість використаних ресурсів і передбачається їх відновлення. Крім цього зазначимо, необхідно здійснити комплекс науково обґрунтованих розробок по створенню організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності .

РОЗДІЛ III. ПРОПОЗИЦІЇ, ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Визначення пріоритетів щодо вдосконалення механізмів екологізації державної інноваційної політики

Загострення та поглиблення екологічних проблем, деградація потенціалу оточуючого середовища та природних ресурсів в Україні, продовжується, не зважаючи на значний спад промислового виробництва в останні 20 років. Збереження переважно сировинного характеру економіки, висока природомісткість та ресурсно-сировинна орієнтація виробництва, відсутність позитивних зрушень у бік скорочення ресурсоенергоексплуатуючих та екологічно брудних галузей, значний фізичний та моральний знос основних засобів виробництва потребують особливої уваги до екологічного фактора в здійсненні економічної діяльності в умовах формування та розвитку ринкових відносин. Усе це підтверджує актуальність проблеми екологізації економіки та передбачає посилення уваги до питань пошуку шляхів її ефективного вирішення.

В Україні практично не задіяний організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності щодо екологізації економіки, що передбачає запровадження та реалізацію принципів раціонального природокористування та мінімізацію негативного впливу на екологічні об'єкти при здійсненні антропогенної діяльності.

Актуальність стимулювання інноваційного розвитку в сучасних умовах обумовлена тим, що: аналіз динаміки абсолютних та інтегрованих показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище свідчить

про те, що екологічна ситуація у природному довкіллі, як життєво важливому середовищі для існування людини, залишається досить складною.

Це підтверджує 102 позиція України серед 132 країн світу у 2012 році в міжнародному рейтингу екологічних досягнень (Environmental performance Index), розрахованому фахівцями Єльського університету (США) за 25-ти показниками, що характеризують дієвість державної політики держав щодо збереження екосистем. Загалом екологічно чистою в Україні вважається лише 6 % її території [59].

В найближчі роки різко зростає небезпека виникнення техногенних аварій та екологічних катастроф, внаслідок збільшення навантаження на довкілля, пов'язане з нераціональним здійсненням економічної діяльності. Посилення ймовірності виникнення таких аварій та катастроф у нашій країні відбувається внаслідок значної зношеності основних виробничих фондів, що характерно практично для усіх галузей промислового комплексу України. Посилення екологодеструктивного впливу економіки на навколишнє середовище зумовлено низьким рівнем інноваційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарської діяльності. Запровадження природоохоронних заходів, модернізація виробництва потребує немалих капіталовкладень.

Очевидно, що такий шлях економічного розвитку є тупиковим і подальший розвиток потребує нових підходів до господарської діяльності з урахуванням пріоритетів екологічної складової.

Усвідомлення складності ситуації в екологічній сфері в Україні повинно супроводжуватися активізацією діяльності держави в екологічній сфері. Зокрема, в структурі державного управління, у створенні організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності.

В Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року сформовані мета та принципи національної екологічної політики і визначені стратегічні цілі та відповідні завдання природоохоронної діяльності. Урядом прийнято Національний план дій з охорони

навколишнього середовища на 2011-2015 роки, направлений на реалізацію Стратегії державної екологічної політики України. В рамках реалізації державної екологічної політики затверджені відповідні державні цільові програми. З метою удосконалення економічного механізму охорони навколишнього природного середовища, Податковим кодексом України введено нові ставки екологічного податку [60-61].

Проте задіяні механізми не дають очікуваних результатів. Причиною такої ситуації є відсутність системного підходу до формування та реалізації державної політики екологізації інноваційної діяльності, зокрема:

- недосконалість та неузгодженість нормативно-правової бази;
- обмеженість фінансових ресурсів та недостатня прозорість і контроль за їх використанням;
- низький рівень екологічної культури та свідомості суспільства.

Це говорить про необхідність переходу до якісно нової соціо-еколого-економічної моделі розвитку з врахуванням не тільки обмеженості природно-ресурсного потенціалу, а й можливості збереження та відтворення навколишнього середовища. Така модель є основою концепції сталого розвитку, визнаною світовою спільнотою домінантою XXI століття. Відтак ця концепція, визначальною складовою якої є екологічна, має стати основною парадигмою, особливою «філософією» розвитку економіки держави.

Україна, враховуючи досвід провідних країн світу, має активізувати свої дії щодо переходу на засади сталого розвитку. Це потребує, насамперед, прискорення доопрацювання та затвердження Концепції сталого розвитку та розробки Національного плану дій щодо її реалізації.

В основу Концепції має лягти нова ідеологія природокористування, яка потребує здійснення заходів щодо структурної перебудови економіки, зміни експортної політики держави; розвитку маловідходних ресурсозберігаючих технологій, запровадження прямих природоохоронних заходів, якими є будівництво очисних споруд, рекультивация земель, розширення охоронних

територій, реалізація стратегій на відновлення вихідного стану природних екосистем. Концепція сталого розвитку повинна базуватись на принципах єдності, узгодженості та вертикальній і горизонтальній інтегрованості.

Основою процесу екологізації економіки в Україні має стати гармонізована з міжнародним законодавством нормативно-правова база у галузі охорони навколишнього середовища, урегулювання відносин в еколого-економічній сфері відповідальності за нанесення шкоди навколишньому середовищу. Основи такого законодавства в нашій країні уже створені, проте вони потребують подальшого удосконалення.

В першу чергу необхідно підходити до вирішення цієї проблеми поставивши за мету не тільки боротьбу з забрудненням навколишнього середовища. Тут потрібен комплексний підхід до екологізації економічного розвитку, який передбачає запровадження механізму стимулювання інноваційної діяльності та системи заходів щодо зниження навантаження на довкілля.

Одним із важливих питань, що потребують негайного вирішення є здійснення продуманої ефективної структурної політики, направленої на екологічну реструктуризацію економіки. Мова йде про перерозподіл трудових, матеріальних, фінансових ресурсів в народному господарстві на користь високотехнологічних, безвідходних, ресурсозберігаючих видів економічної діяльності, як це відбувається в усіх високорозвинутих країнах світу.

Перехід на інноваційно-технологічний шлях розвитку в державі має відбуватись на базі визначених пріоритетів з метою формування національної інноваційної системи і цілісної структури науково-технічного комплексу, здатного стало функціонувати в умовах глобалізації.

Основні напрямки інноваційного розвитку представлені на рис.3.1

Рисунок 3.1. Основні напрямки інноваційного розвитку

Екологізація економічного розвитку потребує зміни експортної політики, з урахування того факту, що в структурі експорту з України переважає так звана технологічна «сировина» та середньотехнологічна продукція переробної та машинобудівної галузі. Оптимізація структури експорту потребує вжиття заходів направлених на побудову нової аграрно-індустріальної моделі економіки, орієнтованої на високотехнологічні види продукції та послуг. Це потребує, в першу чергу від держави, реструктуризації переробної галузі, підтримки розвитку перспективних галузей виробництва товарів та послуг, реалізації стратегії щодо відновлення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору та розвиток і зміцнення високотехнологічного компоненту українського експорту за допомогою стимулювання інноваційної діяльності.

Ключовим завданням на шляху переходу до «зеленої економіки» є реалізація, в першу чергу державою інноваційно - інвестиційних програм, в таких галузях економіки як енергетика, транспорт, будівництво, які є основними споживачами енергії та забруднювачами навколишнього середовища. Капіталовкладення повинні бути спрямовані, насамперед, на підтримку новітніх технологій та інновацій у сфері енергозбереження та енергоефективності, утилізації та вторинного використання ресурсів.

Зокрема, реформування енергетичної галузі залишається однією із ключових та найскладніших завдань нашої держави. Застарілі технології та оснащення галузі є основною причиною її низької ефективності та створюють навантаження на навколишнє середовище. Тому інновації в цю галузь постають одним із найбільш дієвих інструментів в процесі побудови «зеленої економіки».

Протягом останніх років світові інвестиції в «чисту енергетику» зросли удвічі. Обсягами капіталовкладень у відновлювальну енергетику в розвинутих країнах значно перевищують фінансування традиційних

енергопотужностей. У відповідь на ініціативи Європарламенту щодо запровадження нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії, більшість країн світу задекларували до 2020 року досягти в середньому 15-25 % використання таких видів енергії. Данія, Фінляндія та Швеція уже сьогодні вагому частку національного споживання енергії отримує з нетрадиційних джерел.

На жаль, в Україні виробництво «чистої енергії», з урахуванням гідроелектростанцій, не сягає навіть 10 %-ї позначки від усієї виробленої електроенергії. Тому «озеленення» вітчизняної енергетики, має стати головним завданням у короткостроковій перспективі. Ще одним важливим напрямом екологізації економіки є широкомасштабний розвиток маловідходних та ресурсозберігаючих технологій, які вирішують проблему ефективного використання сировини та виконують функцію охорони навколишнього середовища від забруднення та відходів. Кінцевою метою таких технологій є створення замкнутих технологічних циклів з повним використанням наявної сировини та відходів. Сучасна техногенна економіка є відкритою системою, де кінцевий продукт складає незначну частину від загального обсягу природної сировини. Це стосується в першу чергу видобувної та переробної галузі. Хоч є і позитивні приклади – раціональне ведення сільськогосподарської діяльності, коли рослинництво та тваринництво утилізує відходи в системі галузі, тобто близьке до замкнутої економічної системи. Перспективним підходом до формування маловідходних систем є створення територіальних виробничих комплексів.

Структурне перетворення економіки потребує значних затрат, у тому числі і матеріальних. Тому до числа першочергових напрямків формування механізму екологізації економіки слід віднести: удосконалення системи екологічних нормативів, формування та розвиток організаційно - економічного механізму стимулювання інноваційної сфери та охорони оточуючого середовища і перегляд існуючої системи природоохоронної

діяльності, перегляд системи екологічної відповідальності суб'єктів економічної діяльності.

Досить складною проблемою залишається низький рівень усвідомлення необхідності врахування екологічної складової у виробничій діяльності з боку бізнес-структур. Сьогодні екологічно відповідальна поведінка в цивілізованому світі визнана головним фактором розвитку та конкурентоспроможності бізнесу. Зокрема, це враховується міжнародними фінансовими інститутами при наданні кредитів. Крім того, низка міжнародних банків прийняла так звані «принципи екватора», які враховують екологічні аспекти при кредитуванні бізнесу. Відповідальна екологічна поведінка підприємства може сприяти розширенню кола партнерів та споживачів, зростанню його репутації, що в свою чергу позитивно відбивається на розширенні діяльності. Тому витрати на екологізацію виробництва в розвинених країнах не сприймаються як тягар для підприємств, а є фактором підвищення конкурентоспроможності.

Формування екологічної відповідальності бізнес середовища в Україні потребує зміни світоглядних та ціннісних орієнтирів з застосуванням економічного, правового, інформаційного інструментарію, зокрема:

- посилити примусову соціально-екологічну складову відповідальності бізнесу шляхом підвищення штрафних санкцій. Розмір штрафів за порушення норм природоохоронного законодавства має відповідати економічним збиткам від порушення довкілля та перевищувати вартість запобіжних заходів;

- за допомогою економічних інструментів зробити екологічну відповідальність прибутковою для бізнесу. Необхідно створити систему економічних та правових механізмів матеріального стимулювання бізнесу до екологічної відповідальності, якими можуть стати податкові пільги, регулювання цін на ресурси та екологічно чисту продукцію, удосконалення

організації держзакупівель продукції, надання пільгових кредитів на реалізацію природоохоронних заходів тощо;

- для зниження навантаження на державний бюджет та підвищення екологічної відповідальності природокористувачів необхідно удосконалення та створення умов для втілення системи екологічного страхування.

- активно залучати до екологічних проектів малий та середній бізнес шляхом державної та суспільної підтримки компаній, що займаються екологічним бізнесом (моніторинг, аудит, екологічне інформування, просвіта та виховання), реабілітацією навколишнього середовища, будівництвом очисних споруд, утилізацією відходів тощо [59].

Тобто, з одного боку слід зацікавити бізнес-середовище в здійсненні природоохоронних заходів, а з іншого – встановити більш жорстку відповідальність за екологічні порушення.

Використання регуляторів, стимулюючих екологізацію виробництва, перехід на передові технології потребують відповідних змін у податковому та бюджетному законодавстві.

Резюмуючи вищесказанне констатуємо, що перехід до принципово нової соціо-еколого-економічної моделі розвитку суспільства означає ясне розуміння екологічних проблем і переконаність в особистій відповідальності кожного за стан і майбутнє біосфери та людства і потребує вжиття невідкладних заходів щодо формування екологічної свідомості та культури. Саме ці питання в багатьох країнах є предметом уваги політичних еліт, а державними органами з регулювання безпеки у різних сферах визнана дієвим інструментом вирішення екологічних проблем. Тому пріоритетними завданнями на найближчу перспективу є:

1. Прийняття Концепції сталого розвитку в Україні та розробка Національного плану дій щодо її реалізації, спрямованих на втілення в

реальну практику господарювання й суспільного життя принципів сталого соціально-економічного розвитку , з метою:

- забезпечення динамічного соціально-економічного зростання;*
- збереження якості навколишнього середовища і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу;*
- задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь через побудову високоефективної соціально спрямованої економічної системи, здатної забезпечити ефективне використання трудових ресурсів, стимулювання науково-технічного прогресу, раціональне використання та відтворення природних ресурсів.*

Ці документи мають генерувати стратегії економічного розвитку, підвищення добробуту населення та запобігання екологічної деградації, визначити національні пріоритети та завдання забезпечення сталого розвитку.

2. Розробка концепції формування екологічної культури населення, яка визначить цілі, завдання, принципи та напрями формування гуманістичного відношення громадян до оточуючого природного середовища;

3. Забезпечення виконання програми впровадження концепції «Екологічної освіти» , зокрема, введення екологічної освіти в систему вищої та середньої освіти в якості базового компоненту з відповідною розробкою всього необхідного методичного забезпечення;

4. Прискорення розробки Концепції державної програми забезпечення безперервної екологічної освіти та виховання.

Отже, в рамках усього господарського комплексу на макро рівні можна виділити наступні важливі напрями економічних перетворень:

- *структурна еколого-орієнтована перебудова,*
- *зміна інноваційної політики з врахуванням екологічних пріоритетів, перехід до політики ресурсо - та енергозбереження,*
- *формування екологічної свідомості та культури суспільства.*

Усі ці механізми і реформи неминуче в тій чи іншій мірі позначаться на розвитку бізнесу, пов'язаного з екологічною діяльністю. Важливу роль в спрямуванні соціо-еколого-економічного розвитку суспільства повинні відігравати досконалі важелі економічного механізму. Перехід економіки на екологічні рейки повинен здійснюватись в умовах зміни законодавчого поля щодо сприяння екологізації економіки.

Вирішення проблеми екологізації економіки сприятиме розв'язанню внутрішніх проблем суспільства: формуватиме позитивний імідж держави, сприятиме забезпеченню збалансованого розвитку народногосподарського комплексу та служитиме гуманістичній цілі – створення сприятливого середовища життєдіяльності для майбутніх поколінь .

3.2. Напрями стимулювання інноваційної політики екологізації регіону

Для покращення соціально–економічного розвитку регіону необхідно створити надійний ефективний механізм стимулювання інноваційної діяльності та збереження збалансованості темпів економічного зростання і мінімізації негативної дії на природне середовище, послаблення впливу виробництва і споживання на довкілля. При цьому не допускати перевищення рівня забруднення щоб не викликати небажані наслідки в системі.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку регіонів є охорона довкілля, раціональне використання природних ресурсів, безпека життєдіяльності людини в поєднанні з економічним зростанням.

Аналіз світового досвіду управління природоохоронною діяльністю дозволяє виділити економічні механізми реалізації регіональної екологічної політики як найбільш ефективні.

Шляхом економічного стимулювання, коли за допомогою різних видів платежів (за викиди шкідливих речовин в атмосферу, скиди в гідросферу, накопичення твердих відходів, їх складування та захоронення в літосфері), пільгового кредитування та оподаткування, надання субсидій, екологічного страхування, продажу екологічних прав держава регулює природоохоронну діяльність, завдяки якій зменшується вплив на довкілля в державі та регіоні. Рух у напрямі ефективної організації інноваційної діяльності в регіональній економіці у міру розвитку механізмів ринку для вирішення поставлених проблем породжує потребу в реалізації заходів, до яких передусім віднесемо:

- розвиток трьох напрямів діяльності учасників ринку інноваційних товарів (продукції, послуг) – соціального, методологічного, мотиваційного, що дозволяють забезпечити пріоритетність виконання
- завдання щодо прогнозування споживчого попиту на майбутні новації;
- проведення державної політики, спрямованої на модернізацію економіки, формування інноваційного середовища, як найважливішої умови реалізації ефективних інновацій та інноваційної діяльності в цілому, визначення інноваційних точок росту, що витягають економіку на рівень постіндустріального суспільства;
- підвищення ролі інноваційної інфраструктури в побудові ринкової
- моделі інноваційного типу економіки.

Така інфраструктура включає усі інститути, які відповідають на специфічні запити ринку інноваційних товарів , (продукції , послуг), а їх функціонування сприяє розвитку інноваційних процесів в економіці;

- формування розгорнутої системи мотивації як агентів, так і контрагентів інноваційної діяльності зі створенням сучасного

організаційно -економічного ринкового механізму співпраці учасників цієї діяльності;

- посилення ролі інноваційного потенціалу для успішної реалізації завдання інноваційного оновлення економіки через агрегацію таких взаємопов'язаних елементів, як ефективне партнерство держави, науки, освіти і бізнесу, надання податкових пільг і преференцій структурам, що займаються інноваційною діяльністю, створення умов для підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної сфери високотехнологій, сприяння формуванню в країні великих національних науково-дослідних центрів, інноваційних кластерів;
- впровадження механізму страхування результатів інноваційної діяльності для нейтралізації небезпек, до яких схильна ця діяльність;
- дослідження інструментів інституту ринку, моделювання і прогнозування його розвитку, що сприяє розвитку конкуренції, знижує частку виробників неефективних інновацій, формує сприятливий інноваційний клімат в умовах соціо-екологоорієнтованої економіки.

Запровадження нових форм і напрямів активізації регіональної екологічної політики в сучасних умовах

Концептуальними принципами формування моделі збалансованої еколого-економічної системи регіону повинні стати такі принципи, які найбільш ефективно враховують особливості функціонування і розвитку економіки, суспільства та стану навколишнього природного середовища регіону. Враховуючи сучасний стан розвитку еколого-економічної системи регіону, пропонуємо найбільш ефективні принципи формування моделі збалансованого розвитку регіону:

- *принцип історизму*. Цей принцип має універсальне методологічне значення, дає змогу оцінити поетапний розвиток регіонів, враховує цілісність і завершеність цих етапів та процес формування господарсько-територіальних структур регіону на основі природно-ресурсного потенціалу та регіональних особливостей;

- *принцип системності.* Дає можливість вивчати стан еколого-економічної системи регіону з її складовими підсистемами: економічною, соціальною і екологічною, з одного боку, а з другого – розглядати еколого-економічну систему регіону як елемент структури національного господарського комплексу;

- *принцип комплексності.* Передбачає збалансованість розвитку галузей економіки регіону, забезпечення повного погодження ресурсно-виробничої бази з потребами господарського комплексу, забезпечення комплексно-пропорційного розвитку регіонів країни. Комплексність спрямована на посилення уваги до соціальної підсистеми та збереження стабільності й збалансованості екологічної підсистеми регіону. Принципи системності та комплексності дослідження концептуальних підходів до формування моделей збалансованого розвитку регіону вимагають системного та комплексного вивчення всіх процесів, стадій та явищ, які відбуваються при функціонуванні існуючої еколого-економічної системи регіону. Це дозволить визначити особливості сучасного стану та можливості збалансованого розвитку досліджуваної еколого-соціально-економічної системи як сукупності взаємозалежних підсистем та їх елементів з урахуванням внутрішніх і зовнішніх зв'язків;

- *принцип оптимальності.* Означає забезпечення обґрунтованої відповідальності між економічним розвитком регіону та розробкою і реалізацією заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, орієнтує на збалансований регіональний розвиток, який не створює негативного впливу на екологічний стан регіону;

- *принцип пріоритетності.* Сприяє ранжуванню цілей і завдань соціально-економічного розвитку регіону відповідно до просторової стратегії його комплексного розвитку з урахуванням природно-ресурсних можливостей та спрямованого на соціальну спрямованість використання рекреаційних та фінансових ресурсів, а також розвиток соціальної інфраструктури, особливо в сільській місцевості;

- *принцип варіантності*. Передбачає побудову альтернативних моделей збалансованого природокористування регіону. Варіанти альтернативних моделей складаються на основі альтернативності проектних темпів і пропорцій розвитку галузей економіки, альтернативних напрямків і форм вкладення інвестицій, альтернативних технічних і технологічних рішень в організації виробничих процесів. Варіантність перебудови моделей обумовлюється пріоритетністю завдань і вибором шляхів досягнення цілей і балансу інтересів у сфері природокористування;

- *принцип раціональності природокористування*. Передбачає подолання існуючих екологічних, економічних і соціальних проблем при функціонуванні еколого-соціально-економічної системи, зниження високого рівня депресивності територій регіону;

- *принцип економізації, соціологізації та екологізації економіки регіону*. Означає раціональне використання природно-ресурсного потенціалу; соціальну спрямованість виробничих відносин і розвитку галузей економіки; впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних, маловідходних і безвідходних технологій в галузі економіки регіону;

- *принцип субсидіарності та взаємності в просторовому розвитку*, що означає посилення відповідальності та повноважень місцевих органів влади щодо програм просторового розвитку;

- *принцип інтеграції* – ЄС сприятиме вдосконаленню екологічного законодавства та узгодженню з європейськими вимогами законодавчо-нормативної системи;

- *принцип ієрархічності управління розвитком регіональних господарських комплексів регіону*. Сприяє створенню відповідної ієрархічної структури управління територіальними еколого-економічними системами.

При побудові моделі збалансованого регіонального розвитку мають бути враховані цілі, ідеї та напрями розвитку, які передбачені Стратегією економічного і соціального розвитку України. Результатом впровадження даної Стратегії є формування сильної держави, активізація її регулятивної

функції і водночас здійснення такої політики, яка б не лише зберегла, а й істотно посилила ринковий вектор розвитку, надала йому більшої орієнтації на кінцевий результат, забезпечила реальне розмежування влади та власності

Дієвий механізм інноваційного розвитку регіону починається з ефективних організаційних кроків, які є основою організаційного механізму. Перш за все, це стосується створенню й підтримки умов для інноваційного розвитку в регіоні шляхом

- сприяння впровадженню інноваційних технологій і випуску інновацій-них продуктів на підприємствах регіону;
- формування трансферу технологій;
- реалізація регіональних програм підготовки й перепідготовки кадрів;
- сприяння впровадженню інноваційних проектів підприємствами регіону для потреб комунального господарства;
- забезпечення економічної безпеки суб'єктів інноваційної діяльності регіону;
- сприяння організації й проведенню семінарів і конференцій по інноваційним і науково-технічним питанням;
- проведення моніторингу інноваційної діяльності в регіоні;
- удосконалювання тарифної політики для підприємств і організацій регіону, що здійснюють інноваційну діяльність;
- супровід й контроль великих інноваційних проектів на рівні регіону.

Взаємодія органів державної та місцевої влади, суб'єктів господарювання регіону при формуванні інноваційної політики припускає координацію діяльності всіх органів влади, регіональних центрів з питань економіки, промислової політики, інноваційної й інвестиційної політики, науково-технічного розвитку, а також спільна робота із громадськими організаціями, галузевими профспілками. Інформаційна підтримка інноваційного розвитку в регіоні забезпечується шляхом створення інформаційної інфраструктури, що покликана забезпечити поширення

інформації про інноваційні продукти, проекти в регіоні, а також про наявні джерела фінансування [69-71].

Економічний механізм інноваційного розвитку регіону відповідає за стратегічне управління інноваційним розвитком регіону та пов'язаний з розробкою цілей, програм, проектів з урахуванням поточного соціально-економічного стану регіону, державної політики розвитку інновацій, інноваційного та виробничого потенціалу регіону, зовнішніх і внутрішніх факторів та потреб регіону в інноваціях. Стратегія інноваційного розвитку спрямована на об'єднання науково-технічного потенціалу регіону й інвестиційної політики, за допомогою якої створюються інноваційні продукти й технології.

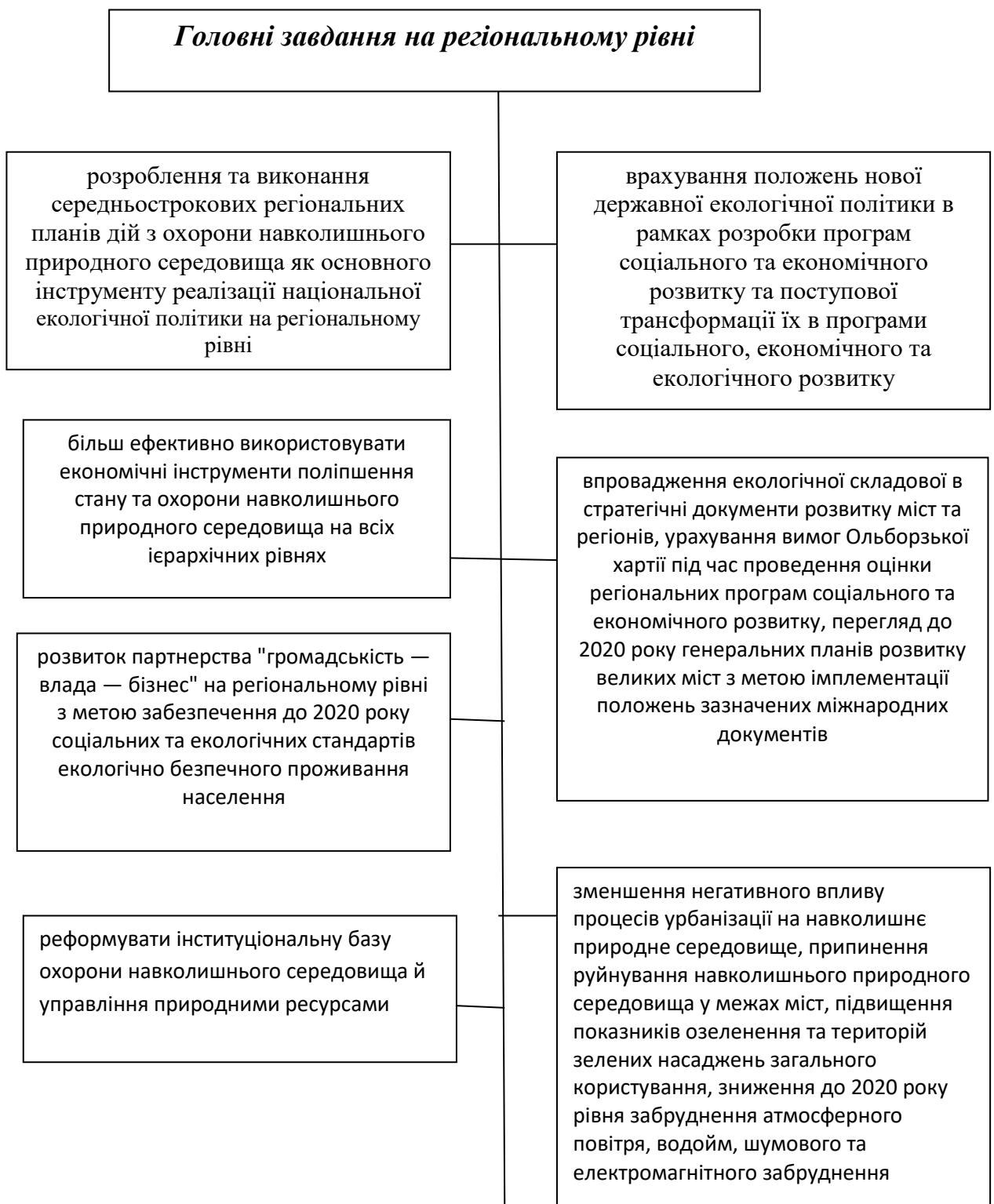
Планування інноваційного розвитку на сьогодні здійснюється шляхом складання довгострокових програм інноваційного розвитку регіону, які є невід'ємною частиною програми соціально-економічного розвитку регіону й програми інноваційного розвитку України в цілому, та містять у собі сукупність шляхів, правил, процесів і інструментів, спрямованих на досягнення поставлених стратегічних інноваційних і соціально-економічних цілей регіону й України.

Маркетинг інновацій спрямований на вивчення ринку, сприяння освоєнню й регулюванню ринків збуту для інноваційної продукції й послуг як усередині регіону, так і за його межами, а також на підтримку конкурентоспроможності регіону й підприємств. Але без дієвої фінансової підтримки, впровадження інновацій в регіоні має обмежений характер, тому саме фінансовий механізм займає провідне місце серед складових механізму інноваційного розвитку регіону.

Слід враховувати особливості природно-ресурсного потенціалу регіону, які відображені в Стратегії розвитку регіонального комплексу. Регіональне управління повинно забезпечувати досягнення цілей, завдань і напрямків розвитку регіону, перехід на модель збалансованого

природокористування та подолання існуючої негативної еколого-соціально-економічної ситуації в регіоні;

Повинна бути відображена політика оздоровлення (санації) окремих депресивних територій, населених пунктів та селищ. Принцип ієрархічності означає узгодженість управлінських рішень як по вертикалі, так і по горизонталі, тобто врахування впливу еколого-економічних систем суміжних територій. Головні завдання інноваційної політики екологізації регіону представлені на рис.3.2.

постійно впроваджувати політику
попередження забруднень і
оздоровлення довкілля як у масштабі
держави, так і окремо взятих регіонів

Рисунок 3.2. Головні завдання інноваційної політики екологізації регіону

Напрями розвитку регіональної екологічної політики, орієнтовані на стале економічне піднесення

В умовах трансформації суспільства особливого значення набуває формування нової еколого-економічної політики держави, визначення її ролі в системі ринкових відносин. Ситуація ускладнюється тим, що відбувається руйнування старих державних структур, а правова основа та досвід формування цілісної системи сталого розвитку країни практично відсутні. Тому, починаючи рух шляхом економічних реформ, перш за все необхідно розібратися в системі здійснення еколого-економічної політики держави, визначити стан, у якому перебуває сфера охорони навколишнього середовища, можливі напрями забезпечення пріоритетності її розвитку.

Наявність значних регіональних розбіжностей у доступі населення до базових соціальних послуг вимагає розробки єдиних державних стандартів їх надання.

Держава має визначити мінімальний рівень таких стандартів, здійснювати відповідну бюджетну політику, зокрема через трансферти дотацій, а місцеві органи влади можуть їх підвищувати.

У той же час слід розуміти, що в даних умовах регіональна політика не повинна ототожнюватися виключно або навіть переважно зі зменшенням регіональної диференціації за рівнем соціально-економічного розвитку. Її завдання полягає у створенні передумов і мотивуванні регіональних владних структур до прискороного розвитку перспективних напрямків при одночасній концентрації уваги на вирішенні найгостріших проблем соціального розвитку.

У сучасних наукових дослідженнях визначення «сталого розвитку», як глобального процесу у цілому визначається як процес гармонізації продуктивних сил, задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства, за умови збереження цілісності навколишнього природного середовища, і створення можливостей для рівноваги між економічним потенціалом і вимогами людей усіх поколінь. У той же час починають виникати протиріччя при визначенні того, *що слід розуміти під сталим розвитком регіону, а також при визначенні тих заходів, які необхідно проводити на рівні регіону для забезпечення його сталого розвитку.* Це означає, що концепція сталого розвитку, є теоретичною по своїй суті й не має відповідного методологічного змісту. Для того, щоб вона стала практично застосовуваною *необхідна система індикаторів, які найбільш повно характеризують процес сталого розвитку.*

Такі індикатори важливі не самі по собі, а як інструмент визначення цілей сталого розвитку, тобто, необхідні для стратегічного планування в регіоні. Існуючі на сьогоднішній день індикатори можуть досить добре відображати зміни процесу сталого розвитку, але навряд чи можуть бути застосовані при визначенні того, які дії необхідні для досягнення сталого розвитку на регіональному рівні. Тому в рамках регіону потрібен набір інших індикаторів, який місцеві влади можуть використовувати, щоб управляти сталістю в межах їх повноважень.

Крім того, у процесі розробки системи індикаторів сталого регіонального розвитку слід враховувати, що регіони перебувають в об'єктивно нерівних умовах для забезпечення розвитку. Регіональному розвитку сприяє ефективне використання конкурентних переваг, пов'язаних з наступними факторами: зручним географічним і сприятливим транспортним положенням регіону; диверсифікованою структурою економіки; розвинутою базою енергетики; розвиненістю й значним конкурентним потенціалом підприємств переробних галузей промисловості; розвинутою ринковою, промисловою, транспортною й інноваційною інфраструктурою;

висококваліфікованими кадрами; високим інвестиційним потенціалом; високим рівнем концентрації науково-технічного потенціалу; наявністю значної кількості наукомістких і високотехнологічних виробництв. Тому система індикаторів, що може бути вдало застосована до промислово-орієнтованих регіонів, як правило, не може дати об'єктивну оцінку сталості розвитку, наприклад, рекреаційних регіонів.

Доцільно розробити та впровадити систему класифікації регіонів за рівнями техногенно-екологічних ризиків, що передбачено в завданнях Закону «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року».

Закладення передумов переходу до сталого розвитку регіону і досягнення екологізбалансованого природокористування повинно бути пов'язано з створенням умов щодо реалізації дієвого організаційно – економічного стимулювання інноваційної діяльності в регіоні, яка спрямований на зниження ресурсоемності виробництва, раціоналізацію процесів природокористування, стабілізацію та поліпшення екологічної ситуації.

Вагомим компонентом та смисловим наповненням цих стратегічних векторів стане стратегія трансформаційних зрушень у регіональному вимірі. При цьому вагомою її домінантою, що визначає конкурентоспроможність та економічну привабливість регіону є спроможність щодо забезпечення сприятливих та екологізбалансованих умов проживання.

Серед основних напрямів розвитку екологічної політики України в форматі «зеленої» економіки та міжнародних ініціатив особливо необхідно виокремити гармонізацію національного природоохоронного законодавства, вимог і стандартів екологічної безпеки господарської діяльності та забезпечення всебічної адаптації їх до європейських вимог. Одним із ефективних напрямів вирішення цих питань може стати систематизація еколого-правових норм стосовно компенсації екологічної шкоди у формі

кодифікації в єдиному законі або ж в розділі проекту Екологічного кодексу України.

Спираючись на Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на період з 2011 – 2015 роки можна виокремити і транскордонний зріз основних регламентів, а саме щодо формування інвестиційної стратегії транскордонних територій в напрямі екологізації їх розвитку:

- визначення системи індикаторів ефективності реалізації регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища, а також конкретних програм, проектів та планів заходів за стратегічними цілями та складовими державної екологічної політики;
- акцент на зовнішньоекономічній діяльності прикордонних регіонів;
- повноваження органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо здійснення спільних із суб'єктами транскордонного співробітництва іноземних держав заходів щодо перерозподілу інвестиційних потоків на раціональне використання природних ресурсів;
- комплексний еколого-економічний підхід до організації транскордонного співробітництва;
- подолання бар'єрів по неможливості спів фінансування проектів транскордонного співробітництва у сфері природокористування та охорони здоров'я;
- залучення недержавних підприємств, установ, а також громадських організацій до здійснення заходів у рамках транскордонного співробітництва.

Таким чином, крім початкових рішучих заходів, спрямованих на усунення перешкод для розвитку транскордонних територій та їх екологічного відновлення потрібно здійснити реформи у сфері економічного регулювання і контролю, щоб забезпечити сталий розвиток цих територій.

Необхідність доповнення національної екологічної політики міжнародними законодавчо-закріпленими регламентами незаперечна. Це пов'язано з розвитком транскордонного співробітництва та виникненням деяких суперечностей, а саме недосконалість застосування транскордонної законодавчої бази:

- немає послідовності в заходах щодо екологічного реформування;
- недостатня узгодженість нормативно-правової бази на міжнародному рівні;
- невідповідність між ступенем транскордонних забруднень і юридичною відповідальністю;
- відсутність нормативно-методологічної бази щодо еколого-економічного механізму транскордонної компенсації за забруднення та перерозподіл коштів на природоохоронні заходи.

З огляду на те, що для України не є законодавчо обов'язковим врахування майбутнього впливу на довкілля на етапі планування політики, планів і програм розвитку на відміну від законодавства ЄС виникає необхідність усунення законодавчих прогалин згідно до міжнародного законодавства.

Тому, перш за все, необхідно скоординувати основні поняття нормативно-законодавчої бази та принципи їх дії у єдиний понятійний апарат. Необхідність цього викликано тим, що на сьогодні більшість імplementованих принципів та функцій того чи іншого важеля регулювання природокористування не знаходять відображення у практиці.

Глобальний характер екологічної кризи виступає дієвим механізмом реформування еколого-економічних показників охорони довкілля в Україні. Виникає необхідність розвитку міжнародної співпраці на засадах вдосконалення системи управління екологічними процесами.

Перш за все мається на увазі як найширше використання та поширення досвіду щодо:

- екологічного менеджменту у проведенні еколого-економічних реформ;

- визначення ймовірних моделей партнерства у формуванні транскордонного співробітництва;
- встановлення довготривалих партнерських відносин заради розширення їх бізнес-можливостей і зміцнення приватного сектора;
- сприяння створенню законодавчих та організаційних умов для швидкого формування мережі спільних екологічних коридорів.

Одним із напрямів збільшення екологічних надходжень є трансформація економічних механізмів до законодавства ЄС, а саме припинення бюджетних асигнувань та субсидування завідомо еколого небезпечних виробництв, що переживають складний період.

В результаті така діяльність уряду простимулює інноваційну діяльність та прискорить впровадження безвідходних технологій підприємствами та можливість відновлення ринкових інструментів їх фінансування.

Між тим головною метою екологічної доктрини регіону на довгострокову перспективу є – підвищення якості життя населення регіону, перш за все, за рахунок поліпшення екологічних параметрів системи життєзабезпечення, доведення показників конкурентоспроможності продукції регіону до світового рівня за рахунок впровадження нових наукоємних, ресурсозберігаючих технологій, створення стабільного екологобезпечного господарсько-виробничого комплексу, який зможе ефективно функціонувати і розвиватися в нових економічних умовах.

Резюмуючи вищевикладене, можна констатувати, що подальше економічне зростання в регіональному розрізі та подолання еколого-економічної кризи можливе лише за таких умов:

- усунення існуючих диспропорцій в розвитку господарсько-виробничого комплексу регіону;
- раціонального використання унікального рекреаційного потенціалу як складової регіональної моделі еколого-збалансованого природокористування;

- формування ефективної інноваційної політики регіону, яка б базувалася на останніх науково-технічних досягненнях,
- розробки моделі інвестиційно-інноваційного розвитку регіону, що забезпечить умови трансформації результатів наукових досліджень в ресурсозберігаючі, наукоємні, мало- і безвідходні технології та конкурентоспроможні товари та послуги;
- цільового розвитку фінансово-кредитного механізму інвестиційно-інноваційного потенціалу шляхом переходу до програмно-цільових методів управління, які передбачають визначення конкретних завдань, конкретних об'єктів досліджень та строків виконання науково-дослідних робіт з обов'язковим урахуванням глобальних процесів світового розвитку.

Саме ці нові принципи і підходи повинні стати основою стратегії інноваційної екологічної політики держави, а першочерговими завданням має бути чіткий вибір щодо моделі переходу до нової системи еколого-економічних координат в розрізі не лише держави, а й окремих регіонів через розробку та впровадження регіональної екологічної доктрини.

На сучасному етапі суспільного розвитку, якому притаманне прискорення темпів науково-технічного прогресу з одного боку, та загострення уваги на ресурсно-екологічній безпеці - з іншого, особливого значення набуває процес розробки стратегії розвитку регіону з урахуванням її ресурсно-екологічних можливостей і оптимізації територіальної структури економічної системи. Крім того, необхідно враховувати світові тенденції розвитку і вдосконалення господарських зв'язків, орієнтацію на ефективний пошук альтернатив щодо ресурсозаміщення у всіх сферах виробничої і невиробничої діяльності.

Удосконалення організаційно-економічного механізму екологічної безпеки регіону

Регіональна система управління охороною навколишнього природного середовища повинна бути орієнтована на:

- реорганізацію органів управління охороною навколишнього природного середовища і наступну інтеграцію функцій екологічного управління в єдину функціональну систему;
- розширення прав і можливостей органів місцевого управління та контролю у сфері управління охороною навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів;
- зміщення акценту в здійсненні державного контролю за дотриманням екологічного законодавства в напрямі поступової переорієнтації на економічні важелі стимулювання природоохоронної діяльності, в тому числі на регіональному рівні;
- посилення контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства, здійснення екологічної політики, захисту екологічних прав населення.

В зв'язку з цим виникає необхідність в інституційній розбудові і посиленні ефективності державного управління в природоохоронній галузі саме на регіональному рівні.

Процес інституціональних перетворень має включати такі етапи:

- оцінку природно-ресурсного потенціалу регіону та екологічної інфраструктури регіону як головного критерію «зеленого» зростання;
- вивчення чинників та процесів, що впливають на подальшу екологізацію регіону;
- розроблення прогнозу економічних і соціальних наслідків «зеленого» зростання як системи критеріїв розвитку регіону;
- розроблення конкретних пропозицій щодо удосконалення системи екологічного управління як механізму підвищення ефективності регіональної екологічної політики.

Можна стверджувати, що:

1. Функції економічного стимулювання екологічних інновацій ще недостатньо розвинені й не примушують підприємства-забруднювачі змінювати технології виробництв на природозахисні.

2. Економічні механізми, що регулюють охорону навколишнього середовища та природних ресурсів, також не дуже ефективні, хоча останнім часом певною мірою удосконалені.

3. Інституційна і функціональна модернізація системи екологічного управління потребують значної переорієнтації управлінської парадигми в економіці територіально-просторових утворень крізь призму удосконалень в *інституціональній, техніко-технологічній і соціально-економічній структурі регіональних господарських комплексів*, які проявляються у видозміненні структури соціально-економічної системи.

Основними стратегічними орієнтирами забезпечення гармонізації еколого-економічних відносин на регіональному рівні повинні стати:

- ✓ посилення ролі та відповідальності місцевих органів самоуправління у вирішенні екологічних проблем;
- ✓ постійне впровадження та посилення управління інноваційними процесами, вдосконалення екологічно чистих технологій, поширення стандартів екологічного менеджменту тощо;
- ✓ забезпечення чіткого розмежування повноважень між центральними та регіональними гілками влади та відомствами з одночасним посиленням їх відповідальності щодо підвищення рівня інновативності в еколого-економічній сфері та дієвості еколого-економічних реформ.

Оскільки в умовах прискорення темпів науково-технічного прогресу з одного боку, та загострення уваги на ресурсно-екологічній безпеці - з іншого, особливого значення набуває процес розробки стратегії розвитку регіону з урахуванням її ресурсо - екологічних можливостей і оптимізації територіальної структури економічної системи, то економічною мотивацією її подальшого зростання є врахування світових тенденцій розвитку і

вдосконалення господарських зв'язків, орієнтація на ефективний пошук альтернатив щодо ресурсозаміщення у всіх сферах виробничої і невиробничої діяльності тощо. У даному контексті необхідно зазначити, що на сучасному етапі важливо забезпечити максимально повну реалізацію економічного потенціалу регіонів у стратегії формування високопродуктивної еколого - економічної системи.

ВИСНОВОК

Світовий досвід доводить, що створення сприятливих умов для розвитку й підвищення ефективності наукової та інноваційної діяльності є пріоритетним завданням державної інноваційної політики розвинених країн, адже вплив науково-технічної та інноваційної сфер на розвиток і зростання економічної системи набуває на сучасному етапі вирішального значення.

Головним механізмом реалізації стратегічних цілей державної інноваційної політики є стимулювання наукової діяльності та інноваційного процесу. Інноваційні процеси в економіці України не набули вагомих масштабів. Кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить 12-14 %, що менше в 3-4 рази, ніж в інноваційно розвинених економіках. Наукомісткість промислового виробництва перебуває на рівні 0,3 %, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, тоді як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт витрати на порядок менші. Майже половина з

інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення в інтересах свого виробництва наукових досліджень.

За Європейським інноваційним табло Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності четвертій групі – "країни, що рухаються навздогін" зі значенням індексу 0,23.

У багатьох випадках державне субсидування промислового виробництва не має значного впливу на інноваційну активність. Через відсутність коштів оборонні підприємства й організації не можуть довести вже створені зразки перспективних розробок до завершеного ринкового продукту, забезпечити захист прав на інтелектуальну власність, якою є створений ними інноваційний продукт, та провести його сертифікацію. Йдеться не про фінансування науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи у повному обсязі, а про її завершальний етап, реалізація якого перетворює інноваційний продукт, у конкурентоспроможний товар.

Впровадження в життя інноваційної моделі розвитку економіки потребує ретельного вивчення різних об'єктів та явищ складного і багатопланового механізму, що поєднує інвестиційну, фінансово-грошово-кредитну політику, удосконалення організації праці та виробництва.

Результативність інноваційної діяльності України розглядалась через такі показники, як :

- кількість упроваджених нових технологічних процесів;
- кількість упроваджених маловідходних, ресурсозберігаючих процесів;
- кількість інноваційних видів продукції, виробництво яких освоєно;
- кількість нових видів техніки, виробництво яких освоєно;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції.

Сформувавши теоретичні аспекти організаційно-економічного механізму стимулювання екологізації інноваційного розвитку України та здійснивши комплексну оцінку інноваційного та природно-ресурсного потенціалу на державному та регіональному рівнях можна стверджувати що процеси постійного екологічного вдосконалення, які закладені в основу екологізації інвестиційної політики, можуть бути забезпечені тільки в рамках інноваційної екологічної політики, яка реалізується на державному та регіональному рівні.

Організація та реалізація інноваційного процесу потребує активної та цілеспрямованої державної політики. Стратегія інноваційного процесу повинна бути ув'язана з проблемами комплексного реформування науково-технічної сфери, включаючи сектор фундаментальних досліджень і розробок; забезпечувати виробництво високотехнологічної, наукомісткої продукції та збалансований розвиток наукової та виробничої сфери, а також сприяти розвитку вітчизняного науково-технічного потенціалу.

Занадто помірне, як на мою думку, розгортання механізмів стимулювання інноваційної діяльності екологічного спрямування та заохочення інвестиційної активності суб'єктів господарювання-природокористувачів стосовно екологоконструктивної модернізації матеріально-технічної бази національного господарства, обмеженість та нерозвиненість їх інструментів разом з численними бюрократично-організаційними перешкодами, безумовно, стримують процес екологізації інноваційного розвитку.

Перехід на інноваційно-технологічний шлях розвитку в державі має відбуватись на базі визначених пріоритетів з метою формування національної інноваційної системи і цілісної структури науково-технічного комплексу, здатного стало функціонувати в умовах глобалізації.

Одним із важливих питань, що потребують негайного вирішення є здійснення продуманої ефективної структурної політики, направленої на

екологічну реструктуризацію економіки. Мова йде про перерозподіл трудових, матеріальних, фінансових ресурсів в народному господарстві на користь високотехнологічних, безвідходних, ресурсозберігаючих видів економічної діяльності, як це відбувається в усіх високорозвинутих країнах світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ілляшенко С.М. Товарна інноваційна політика: Підручник. / С.М. Ілляшенко, Ю.С. Шипуліна – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2007. – 281 с. 71.
2. Оберемчук В.Ф. Маркетинг інноваційної діяльності / В.Ф. Оберемчук // Стратегія економічного розвитку України: (науковий збірник): статті. – К.: КНЕУ, 2002. – Вип. 1. – С.191-197.
3. Модульная программа для менеджеров. Модуль 7. Управление инновациями / [Гунин В.Н. , Баранчев В.П., Устинов В.А., Ляпина С.Ю.]. – М.: Инфра-М, 2000. – 256 с. 70.

4. Twiss, B. Managing Technological innovation [Text] / B. Twiss. – Pitman Publishing, 1992. – 4th Edition. – 308 p.
5. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент. Навчальний посібник. / П.П. Микитюк – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с. 77.
6. Научная организация подготовки производства / [Лецишин М.]; под ред. В.М. Данюлюка; пер. со словацк. – К.: Техника, 1988.
7. Дойл Д. Как создать предприятие / Д. Дойл; пер. с англ. – Таллинн, Октобер, 1991.
8. Шумпетер Йозеф Алоиз. Теория экономического развития. - М., 1982.
9. Менеджмент инновационной организации: [учебное пособие] / [Абрамешин А.Е., Аксенов С.Н., Воронина Т.П. и др.]; под ред. проф. Тихонова А.Н. – М.: Европейский центр по качеству, 2003. – 408 с.
10. Инновационный менеджмент: Справ.пособие / [под ред. П.Н. Завлина, А.К. Казанцева, Л.Э Миндели]. Изд. 2-е, переработ. и доп. – М. : ЦИСН, 1998. – 568 с. 28.
11. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / [С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др.]; под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
12. Новиков Д.А. Модели и методы организационного управления инновационным развитием фирмы / Д.А. Новиков, А.А. Иващенко – М.: КомКнига, 2006. – 332 с.
13. Український інститут науково-технічної і економічної інформації. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.uinte.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432

14. The Global Competitiveness Report 2012 – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.
15. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.weforum>.
16. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. [Електронний ресурс]. – К. : Інформаційно-видавничий центр Держстату України, 2013. – 287 с. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
17. Мельник Л.Г. Екологічна економіка : підручник / Л.Г. Мельник. – Суми: ВДТ Університетська книга, 2003. – 346 с.
18. Напрямки державної політики щодо екологізації національної економіки. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/article>
19. Костюк У.З. Особливості функціонування і розвитку ринку екологічних послуг / У.З. Костюк // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 4. – С. 156-160.
20. Васюкова Д.О. Екологізація економіки і перехід до сталого розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Ekol_bezpeka/2009_4/pdf/77.pdf
21. Шкільнюк О. М. Організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності: автореф. дис... канд. екон. наук, спец.: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / О. М. Шкільнюк. – К. : Науково-дослідний економічний ін-т, 2008. – 18 с.

22. Андреева Н.Н. , Мартынюк Е. Н. Экологические инновации и инвестиции: сущность, системология, специфика взаимодействия и управления http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_2/205-209.pdf.
23. Прокопенко О.В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності: монографія / О.В. Прокопенко. - Суми: Вид-во СумДУ, 2010. - 395 с.
24. Аніщенко В.О. До питання щодо вдосконалення теоретико-методологічних засад екологічного інвестування // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 175 – 183.
25. Андреева Н.Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление: Монография. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2006. – с. 30-14, 126 -39.
26. Щеглюк С.Д. Механізми стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів економіки регіону. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/087-093.pdf
27. С. В. Мочерный, В. Н. Некрасов, В. Н. Овчинников, В.В. Секретарюк Экономическая теория [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.tuit.uz/skanir_knigi/book/econ_teoriya/econ_teoriya.htm.
28. Бунтовский С.Ю. К вопросу о создании условий развития инновационной деятельности / С.Ю. Бунтовский // Напрями і моделі трансформації інноваційної діяльності у контексті міжнародної інтеграції: тези доп. і повідом. Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк,

18–19 жовтня 2007 р.) / НАН України. Ін-т економіки пром-сті;редкол.:
О.І. Амоша (відп. ред.) та ін. – Донецьк, 2007. – С. 47.

29. Корсікова Н.М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах // Економіка харчової промисловості, № 3, 2009 р.- 8-11 с.
30. Тульчинська С.О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу // Стратегічні пріоритети, №1(6), 2008 р.- 89-95 с.
31. Зінь Е., Валюх А. Механізм розвитку регіональної інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://www.ashsu.org/index.php?module=pagemaster&PAGE_user_op=view_page&PAGE_id=403.
32. Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій / Ілляшенко С.М.; Сумський державний університет - Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. - 184 с.
33. Ілляшенко С.М. Методологічні засади формування комплексного механізму управління потенціалом інноваційного розвитку / С.М. Ілляшенко // Механізм управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств: монографія / за ред. к.е.н., доцента Ю.С. Шипуліної. - Суми: ТОВ «ДД «Папірус», 2012. - С. 52-73.
34. Ілляшенко С.М. Роль інноваційної діяльності у соціально-економічному розвитку / С.М. Ілляшенко // Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту. - 2011. - № 2. - С. 90-101.
35. Ілляшенко С.М. Маркетингова товарна політика: Підручник / С.М. Ілляшенко. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. - 234 с.

- 36.Ілляшенко С.М. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління : монографія / С.М. Ілляшенко, О.В. Прокопенко / Під ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. - Суми: ВТД «Університетська книга»,- 2001 ,250 с.
- 37.Ильяшенко С.Н. Подходы к оценке достаточности потенциала рынка для восприятия экологических инноваций / С.Н. Ильяшенко, Ю.С. Шипули- на // Институциональные основы инновационных процессов: Материалы Четвертых Друкеровских чтений / Под ред. Р.М. Нижегородцева. - М.: Доброе слово, 2008. - С. 207-217.
- 38.Мэфферт Гериберт. Зеленый маркетинг / Гериберт Мэфферт, Манфред Киргеорг // Маркетинг / Под ред. М. Бейкера. - СПб.: Питер, 2002. - с.967-991.
- 39.Ілляшенко С.М. Управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств для забезпечення їх сталого розвитку / С.Н. Ілляшенко, Ю.С. Шипуліна // Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях : монографія / [Андрее- ва Н.М., Баранік В.О., Балашов Є.В. та ін.]; За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є.В. / РВПС України, ІПРЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. - Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2010. - С. 192-211.
- 40.Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навчальний посібник. - 2-ге вид., перероб. і доп. / С.М. Ілляшенко. - Суми: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. - 324 с.
- 41.Тофлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. / Э. Тофлер. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. - 669 с.

42. Социально-экономический потенциал устойчивого развития : Учебник / Под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. - 1120 с.
43. Оцінка природно-ресурсного потенціалу в системі його раціонального використання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://lubbook.net/book_304_glava_10_3.2._Ocinkaprirodno-resurs.html.
44. Національна доповідь про стан навколишнього середовища за 2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.menr.gov.ua/dopovidi>.
45. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5428-17>.
46. Андреева Н.Н., Мартынюк Е.Н. Экологические инновации и инвестиции: сущность, системология, специфика взаимодействия и управления/ Н.Н.Андреева, Е.Н. Мартынюк // Вісник Хмельницького національного університету. - 2011.- №2. – Т.2. – с. 205-209.
47. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. - К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012. - 305 с.
48. Федулова І.В. Дослідження інноваційної активності промислового підприємства /І.В. Федулова // Технічні та прикладні питання економіки. - 2010. - Вип. 26. - С. 121-127.
49. Федулова Л.І. Проблеми і передумови формування в Україні економіки новітнього технологічного укладу / Л.І. Федулова // Управлінські інновації. - 2012. - Вип. 1. - С. 9-20.

- 50.Амоша А. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / А. Амоша // Економіст. -2005. - № 6. - С. 28-32.
- 51.Маслак О.О. Чинники впливу на інноваційну діяльність промислових підприємств / О.О. Маслак, К.О. Дорошкевич // Науковий вісник НЛТУ України. - 2012. - Вип.22.8. - С.269-274.
- 52.Чумак Л.Ф. Інноваційна діяльність підприємства в сучасних умовах // Бізнес Інформ. - 2012. - № 12. - С. 209-212.
- 53.Крикуненко Д.О. Проблеми впровадження інновацій на підприємствах / Д.О. Крикуненко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2011. - № 4, Т. I. - С. 45-49.
- 54.Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці / В. Бурлака // Діловий вісник. - 2010. - № 12 (199). - С. 18-22.
- 55.Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища за 2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.menr.gov.ua/dopovidi>
- 56.Сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
57. Заключний звіт з науково – дослідної роботи «Проведення аналізу стану реалізації регіональної екологічної політики»
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.google.com.ua/url?url=http://www.menr.gov.ua/docs/activity_ecopolit/NDR%2520regionalna%2520politika%25202013.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=T07XVKzJKbygPvqoCoBA&ved=0CBMQFjAA&usg=AFQjCNEV1wWw-0-m6Y91CAjKSYYYwbXTIA.

58. Етапи формування організаційно – економічного механізму формування інноваційної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=932>.
59. Національний інститут стратегічних досліджень
[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.niss.gov.ua/articles/807/>.
60. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року № 2818-VI.
61. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 577-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки».
62. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні» від 16 жовтня 2012 року № 5456-VI.
63. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р. № 2850-IV.
64. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV.
65. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» від 21.09.2000 р. № 1989-III.
66. Концепція державної регіональної політики, затверджена Указом Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001.
67. Концепція переходу України до сталого розвитку . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.greenparty.ua

68. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. № 1001.
69. Буркинський Б.В., Ковалева Н.Г. Экологизация политики регионального развития // Б.В. Буркинський, Н.Г.Ковалева – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2002. – 328 с.
- 70.Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм / Галушкіна Т.П., Грановська Л.М. – Одеса, 2009. – 372 с.
71. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні та механізми її реалізації. – НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 72 с.
- 72.Удосконалення механізму забезпечення інноваційного розвитку науково- виробничих систем. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/3221/1.pdf?sequence=1>.